

In nomine dñi nostri Jesu xpi. Ista rubrica dividitur in qua
 tres ptes primo ponit invocatio divini nois: p qua deus vene
 rat. ibi. In noie dñi. Scdo ponitur descriptio imperialis cul
 minis pprij r appellativi tanqua ca efficiens ibi. impator. Te
 sar. Tertio ponit cui pns liber dirigit ibi. Cupide legu iuuentui. Quar
 to ponitur quedam par
 ticularis rubri. ad ni
 gru pte sequens ibi. inci
 pit. penium. Angelus
 are. Non continuat ista
 Ru. qz pnuatio dz sic
 ri ad poci. ut. l. ij. ff. de
 sta. bo. vñ cu sit princi
 pius nihil a se bfe pde
 ad qd cotinuet vt in. s.
 discipuli. in procmio dñ
 gestoz: r in. l. primº s
 do. sig. rporoz poroz.

Iesu Christi. et hoc
 no. qz christianus fuit:
 as nō pōtē iperare. i.
 imperij iurisdictionez ex
 erere vt in auē. iustur.
 qd pstat i pn. ibi. Et
 edmunicator ecclie. col.
 .ij. vbi of qz qlibz admā
 nistratoz dz iurare se eē
 edicatoz scē r carboli
 ce ecclie. sic r als incipit
 ut. C. d. of. p. p. afri. l. i.
 noie dñi. r in auē. de ar
 mis i pn. col. vi. et hoc
 nō seqt bonū initiū: me
 ius mediū: r oprimº fl
 nis. ut in auē. quomo
 do oporteat episco. i pn.
 col. i.

Imperator cesar. s
 Cesare Augusto qui re
 gnabat tēpore natiuita
 tis christi. vñ illd: Erist
 edictū a cesare Augu
 sto vt describeretur vni
 versus orbis. i. vt qlibz
 estimaret bona sua r ex
 inde quilibet imperator dicitur esse Cesar: quia fuit cesar de
 ventre matris sue luce. ij. c.

Flauius. quia talis erat coloris. nam rubens.
Justinianus. qz fuit filius iustini. vt. j. de dona. s. est r aliud. r. j. q
 bus nō est p. fa. test. s. penul. sed in dec. vi. c. habeo liberum. dicitur
 qz fuit filius constantini. sed forte ibi loquit de alio iustiano qz b: c. vel
 dic qz fuit filius in successiōe post ipsum i regno. vel dicit a iusticia quam
 semper coluit r subditis iniunxit colendam. ut in. C. de sum. tri. r fide ca
 tholica. l. i. e **A**lamanicus. hoc nomē r nola sequentia oia
 sunt ab euentu sibi imposta: vt puta qz vicit affricos. r sic de alijs. vt in
 auē. de bere. r fal. in principio. col. i.

Sermanicus. hec sunt nomina prouinciarum quas deuicit.
Pius. a pio antonio vt in auē. ut lib. de cetero col. vi. s. si quis aut
 als est. s. sancimus.
Felix. a fute ai. uel felix. i. p. sper. qz ita sibi ad votuz succedebat.
Indytus. a gestis magnificis. **V**ictor. i. fugādo hostes.
Triumphator. post victoriā: gloriosus. n. erat i magnifica gesta sua.
Semper augustus. qz huius debet esse ppositi quibet imperator vt
 angeat licet hoc semp non faciat. sic in diffinitione matrimonij: vt. j. de
 patria po. in prin. s. interdum diuidatur. ut. C. de repu. l. consensu. sic in
 diffinitione iusticie vt. j. de iusti. r iure. in pun. fm Jo.

Cupide. s. mittit suam gratiam r hunc librum.
Incipit. more recte scribentium premitit procmiū in quo reddit le
 ctorem attentū: docilē: r beniuolū. Attentum cum dicit summis vigili
 is. nam per hoc qz ipse vigilauit reddit nos attentos vt vigilare debeat
 mus. nam ius civile vigilantiū scriptū est. vt. ff. que in frau. cre. l. pu
 pillus in fi. r ibi summa prouidentia: vt. j. proxi. s. Docilē cū dicit. Et
 cum sacratissimas consti. antea conf. rē. vt. j. c. s. omnes. docilem enim
 facit qz summam rei breuiter cōprehendit. nam per hoc qz ipse abbrevia
 uit: poterunt amodo facilius edoceri. Beniuolū. i. bone voluntatis ad
 adiscendum: vbi dicit. r que in prioribus etiam ipibus. r ibi summa ita
 qz ope. vt. j. c. s. cūqz r. s. summa itaqz rē.

Imperatoria. Diuidit in tres ptes principales totuz hoc
 procmiū vsqz ad finē. s. Jo. placenti. diuidat in qnqz. nā pri
 mo ponit in quibus debet versari iperatoz. Scdo ponit qz iter
 Justinianus illud adimpleuit. Tertio nos ad studiū exhortat
 ostendendo fructº q sequunt ex assiduo studio. Scdo ibi i. s. quoz. Ter

In nomine dñi nostri Jesu christi
 Imperator cesar flauius iustinia
 nus alamanicus gonicus fran
 cus germanicus atticus vandali
 cus africanus pius felix indytus
 victor actriumphator semper au
 gustus cupide leguz iuuentui in
 apu procmium.

Imperatoriam
 maiestates non
 soluz armis de
 coratam sed eti
 am legibº opoz
 tet eē armata:
 vt vtrunqz tem
 pus r bellorum r pacis recte pos

tia ibi. Summa itaqz. Itē pma diuidit l duas ptes. qz pmo ponit dictum. scdo
 pōit tres cāus. Scdo ibi. vt vtrūqz. Et hec prima pars in summa fm Ange.
 hoc intendit. Pro sustentatione r gubernatione reipubli. duo sunt necessaria vi
 delicet leges r arma. h. d. vsqz ad. s. quozum.

Constituit. i. iperatoz q est in maiestate vt. C. de legi. r cō. l. digna vor. si
 milis est loquendi ornatus. j.
 quibus mo. ius pa. po. sol. s.
 filius ibi. Imperatoriā celsitu
 dines. r no. qz antiphorizat rñ
 dendo ad tacitam questionem
 hanc. s. qre imperator non fa
 cit qd suum est. s. armis inten
 dere cum milites magis arma
 scire qz iura oporteat: ut. C. de
 iure deli. l. scimº. ad qd rñdet
 Imperatoriā maiestatem rē.

Decorata. qre quare qd
 erat armorū attribuit legibus
 r cōtra: rñdet ut osideret alte
 rū alterius auxilio semp egere
 ut. C. de nouo. co. cōfir. in pn.
 uel dic pprie pōit. nā arma sūt
 ad decorē: leges sūt ad armā
 dū. vñ dicit militante nāqz rē.
 ut. C. de aduo. diuer. in. l. ad
 uocati. uel ideo posuit ut cuite
 tur malus sonus uerborum. s.
 cacphaton. i. turpis sonus.

Oportet. i. oportunituz est.
Armata. s. ad hanc utili
 tatem que sequitur.
Et bellorum. r sic quo ad
 usuz armorū.
Et pacis. sic quo ad usum
 legis.
Subnari. aliter cum le
 gibus. s. tpe pacis. alterum ar
 mis. i. tpe belli.
Et pnceps. iperatoz.
In hostilibº. q sunt hostes
 of. ff. d. ca. r post. re. l. hostes.
Per legitimos tramites
 .i. leges que sunt via gradien
 di sicut tramites cūdi fm Jo.
 bñ dico calūniantes puniri p
 leges. nam in criminibus siue ordinarijs siue extraordinarijs ad similitudinem
 supplicij puni calūniatoz. vt. C. de accu. l. fi. r. ff. ad turp. l. i. r in priuatis r in
 extraordinarijs criminibus oēs calūniost p qritate admissi plectunt. Item in ci
 uilibº mō pecūiaria pena mō sacramēto calūnie. mō nota isarnie. vt. j. d. pena
 te. li. per totū. r. j. de act. s. si qz agēs r. C. de plus pe. l. vnica. r de iudi. pperā
 dū. s. r sigdem. vbi puni cōtumar in expensis. uel dic qz. vij. genera penarum
 uocat legitimos tramites. vt. ff. de penis. l. vi. in fi. r. l. vij. r. viij. uel dic qz ma
 gistratus uocat tramites p quos iura reddant. nā paruz ualere iura in ciuita
 te nisi essent qui executioni mandarent. ut. ff. de origi. iur. l. ij. s. post originem.
 qui puniant in criminalibus: puniūt r in ciuilibus r expensis r in uiatico ut. ff.
 de iudi. eum que. que vltima uerior est. ac.

Calūniantium. calūniator est qui falsa crimia scienter intēdit: ut. ff. ad tur
 pil. l. i. in prin. r facit ad hoc. ff. de his qui no. infa. athletes. s. calūniator. quid
 autem sit puenaricator r tergierator: dicitur in predictis legibus.
Religiosissimus. no. que fieri religiosuz p leges. nā ipse sunt sacre. ut. C. de
 legi. r cō. l. leges. Itē no. hic qtuoz pportionalia. s. arma. usus armorū: victo
 ria. triumphus. Item leges: usus legū. calūnie pulsio: r iuris religio.
Quorum utraqz. Diuiditur i duas partes. pmo dicit qz iperatoz p
 fecte se habuit circa arma r circa leges. Secūdo hoc dictum suum pbat ab effe
 ctu. secūda ibi r bellicos quidez. Item secūda subdiuiditur. nam primo exem
 plificat qualiter se habuit circa arma. secūdo circa iura. secūda ibi. omnes dz
 populi. r hoc est loco summe fm ange.

Quoz utranqz. si ista debent esse in pncipe: tu Justiniane quid fecisti: rñ
 det quoz utraqz. **S**ummis. i. cum summo labore.
Vigilijs. quo ad leges. nā ius quile vigilantiū r non dormientibus scri
 ptum est. ut. ff. que in frau. cre. pupillus in fi.
Prouidentia. s. quo ad arma. r no. tres esse hominis statº memoria prete
 ritorum: scientia presentium r prouidentia futurorum.
Annuete deo. deo gfas refert cuius triumphū meruit obtinere. vt. C. de of
 fi. pre. pre. afri. l. i. in prin. **E**t bellicos. qd coniuanti: dixerat dicē
 do utraqz viā rē. nunc diuidit dicendo pmo qz iter se habuit circa arma.

Barbarice gētes. barbari sunt qz romanū imperiuz sunt r maxie hostes.
Deducte. de nouo.
Tam affrica. sub qua multe prouincie continentur.
Prouincie. sic cōstruc. tā affrica qz alie innumerabiles prouincie.
Iterū addite. i. adiuncte ditioni romane. i. iurisdictioni. nfoqz iperio p te rē.
Protestant. nōis victorijs a cele. nu. prest. nam iste puincie prius fuerunt

de romano imperio. post desierit: et post centum. v. annos redierunt. ut sic inuit qui dicit iterum: et qui dicit. et post tanta temporis spacia etc. et. C. de off. pre. p. affri. l. i.

a **Des** vo. vsq; huc dicit quiter bellica cura habuit. nunc qualiter legalem.

b **Promulgatis**. s. nobis. et dicit de nouo. et promulgare est equitatem rudem et nature occultam iuribusque enodare in componendo. secus in promulgando. componere autem est difficile promulgata in ordine compendiose eligere. ac.

c **Compositis**. s. ab alijs quas reformauimus in melius. uel dic compositis a nobis. q. d. compilatis a nobis qui simul positus a nobis quales sunt leges et. ff. de C. et aliorum imperatorum suas. n. et promulgauit et composit.

d **Confusas**. s. in tribus codicibus postas gregoziano. theo dosiano et hermoziano: ut. C. de no. co. c. d. l. i. in prin.

e **Consonantia**. s. i. unum codicem que non habemus. sed ex eo factus est iste que habemus.

f **Tunc** nostram extendimus. i. statim post compositionem illius codicis fecimus digesta.

g **Curam**. ut nulla contrarietas posset reperiri nullaque superuacua similitudo ut. C. de uer. iur. emu. circa prin.

h **Columna**. naz erant decies cetena milia uersuum et duo milia librorum et alie multe leges. ut. C. de ue. iur. emu. l. ij. §. sed cum omnia. et in proemio. ff. §. et antea.

i **Et opus** desperatum. s. a constantino. na et constantinus uoluit hoc facere sed non potuit.

k **Profundum**. repetit enim osium legum tramitem qui ab urbe ro. condita et romuleis descendit tribus ita esse confusus ut in infinitum extendatur. ut nullius humane nature capacitate concluderetur ut. C. de ue. iur. emu. l. i. in prin.

l **Celesti**. subaudi. deo celesti mediante.

m **Adimpleum**. post digesta ergo et post prima compositione. C. factus fuit hic liber. ni ante compositione habemus ut quod hic dicitur quique per codicem corrigi: ut facit de anno utili qui obtinet fm hunc librum etiam in restitutione minorum et maiorum. ut. j. de ac. §. rursus. secus est per codicem in dictis restitutionibus ut. C. de re. in inte. resti. l. si. Item in secunda eius compositione facit mentionem institutionum iam compositarum. ut. C. de emen. iusti. co. et secunda eius editione. l. fina.

n **Quisq; hoc** iste. §. diuidit in duas partes. primo ponit qualiter mandauit fieri hunc librum. secundo ponit causas per quas. scba ibi ut liceat etc. et hoc sit loco summe fm ang.

o **Propitio**. i. deo coadiuuante. ac.

p **Peractum** est. i. completum.

q **Tribuniano**. hoc nomen et sequentia sunt datui casus. et etia dictio conuocatis et construuntur cu illo vbo inferius mandauimus.

r **Questori**. pro suo simplici ponit. s. questore. No. q. tribus modis dicitur questor. primo ille qui querebat pecunias tributorum per mundum et seruabat. secundo ille qui preerat capitalibus causis. tertio qui stabat ut legeret libros principales qui candidatus principis dicebat. et ita hoc tertio modo accipio hic. ut. ff. de off. questoris. l. i. in fi. et de origi. iur. l. ij. §. deinde cum erratum. uel dic fm Jo. q. iam fuit in illo officio sed nunc non. inde questor. i. extra questuram positus. uel dicas tertio esse nomen dignitatis ut consul. ut. C. de aduo. diuer. iu. l. petitionem. et ibi egredientem.

s **Necon**. nota due negationes faciunt vnam affirmationem. ut hic. et. ff. de verborum sig. l. et duobus.

t **Illustribus**. quatuor sunt ordines dignitatum. maximi ut superillustres. magni ut illustres: medij. ut spectabiles: minimi. ut clarissimi quos specifica ut in auc. de ap. §. i. ij. iij. et. iij. col. iij. et in auc. ut ab illustribus et qui supra eos sunt colla. vi. sunt et infimi. ut defensores ciuitatum et magistratus municipales. et isti non sunt merum imperium. sed superiores sic.

u **Antecessoribus**. scientia uel etate. uel q. fuerat cu pcedentibus imperatoribus.

v **Quorum**. hic est interpositio vsq; illuc. conuocatis et cetera. et no. q. in tribus hic comendantur qui sunt huic arti intenti. na solers a solon qd est totum et ars artis dicit. Item legum magister a scientia et fidelitate.

w **Argumentis**. i. ex multis rebus uel negocijs: q. sunt argumeta. unde dicit p uerbis. opus laudat magistrum. sic in auc. d. monachis. §. scimus colla. i.

x **Accepimus**. i. recepimus.

y **Mandauimus**. i. precepimus.

z **Suasione** in bona parte. als i mala. ut. ff. de ser. cor. l. i. §. suadere et. C. de fur. et ser. cor. l. si quis persuaserit.

c **Institutiones**. ideo sic dictas. q. in status romani iuris nostra erigunt intelligentiam. ut. j. u. i. §. bis igitur.

d **Et licet** uobis. loquitur inuenibus.

e **Amabula**. per simile loquitur. quia sicut in cuna infantes primo morantur: ita iuris preceptor instituta primo legere debet: sic. ff. de offi. pre. l. i. §. bis amabulis.

f **Fabulis**. q. i. antiquis institutionibus erat fabule nec terna nec uerisimilia continent futulum.

g **Ab imperiali**. i. ab iperatore. q. splendet.

h **Inutile**. quo ad animus uel nihil inutile. i. nihil inusitatum. ut patet ex eo quod dicit. j. proxi mo. sed quod etc.

i **Desperat**. quo ad aures uel dic. i. male positum et contra ius.

k **In ipsa**. i. ipsa re ueritate. uel in his que quotidie emergere pnt non aut inueniuntur hic ea que non possunt euenire quia de his non curant legistatores. ut in auc. ut sine probi. ma. et debi. et cre. §. quia et col. vij. et. ff. de le. et se. ed. l. iura. et. l. se.

l **Legent**. naz et olis a principio legebat imperiales constitutiones. s. instituites antiquas

vt in proemio. ff. §. discipuli.

m **Primo** idio. i. tantum primo anno proficiscis quantum proficiebatis in quatuor. et no. q. adulatur uobis imperator.

n **Digni**. vos dico digni etc. ac.

o **Et** et initium. s. liber iste.

p **Finis**. i. coder. nam primo anno institutiones: in secundo legitur co det ut in proemio. ff. §. pro istis ibi. quibus si bene.

q **Principali**. i. principis. et no. q. hec scientia caput habet et sinez licet in alijs artibus hoc non sit: ut uilissime sint ut in proemio. ff. §. sed quia.

r **igitur**. diuiditur in duas partes. Primo ponitur qualiter mandauit diuidi hunc librum in quatuor libros. Secundo ponitur quid continetur in his quatuor libris. secunda ibi. in quibus. Itē pta subdiuiditur in duas partes. nam primo ponit dictum. secundo eius causam. secunda ibi. ut sint. et hoc sit loco summe fm ange.

s **igitur**. ita continua fm Jo. quia predictorum uirorum scientiam et auctoritatem probauimus: nec per alios poterant commodius expediri: igitur mandat per eos diuidi. uel quia ab imperiali splendore appetitur. et ideo mandat diuidi ut melius possit intelligi. ff. de uerbo. sig. l. ij. §. quibuscumq;.

t **Quinquaginta**. qui comprehenduntur inter. ff. uetus. et infortianus et tres partes et. ff. nouum.

u **Digestorum**. ideo dicitur digestorum quia omnia ibidem decedenda digeruntur et soluntur.

v **Seu pandectarum**. a pan qd est totum et decem. quod est doctrina quia ibi est doctrina omnium iuriconsultorum. ut. C. de ue. iur. emu. l. ij. §. sed cum omnia in fi. §. et ut hic sequitur.

w **Quos**. s. quinquaginta libros dig.

x **Et ceteros**. s. xv. ex permissu iustiniani electos. ut. C. de ue. iur. emu. l. i. §. ij. et. l. ij. §. que omnia.

y **Eadem** institutiones. i. eadem instituta. unde collige huc librum sumptum ex uolumine. ff. uel proprie dicit institutiones quas mandauit fieri nunc mandat partiri. nam partitio animum legentis incitat. mentem intelligentis preparat: memoriam artificiose reformat. ut. j. de le. §. ij. non vsq; et. ff. de excep. doli. l. i.

z **Prima** elementa. q. sicut ex quatuor elementis omnia corpora conficiuntur. ut terra et aqua. et igne et aere. i. ex uiribus horum quatuor: elementorum totus mundus gubernatur: ita hic liber comprehendit omnia iura. et nota q. terra est frigida et sicca. aqua frigida et humida. ignis calidus et siccus. aer calidus et humidus. primum habet naturam melancolicam. secundum scilicet aqua flegme. ignis colere. sanguis responder aeri.

a **In quibus**. s. institutionibus.

b **Obtinebat**. i. erat in usu et nunc desit.

c **Desuetudine**. nota legem tolli per desuetudinem uel per contrariam consuetudinem. et iterum eandem per superuenientem legem tolli. sic

.ff. de senil. vio. l. iij. §. diuus. et laudem. de here. et fal. §. i. als. §. s. quo
nam. et subicit hic ab imperiali et est optimum exemplum. C. de iu-
di. rem non nouam.

Quas et omnibus In hoc. §. imperator attribuit robur huic li-
bro institutionum. et hoc sit loco summe fm ange.

Quas. s. iustitias
et accipe legimus et co-
gnouimus. s. esse copo-
stas et omnibus.

Quas. s. iustitias
et accipe legimus et co-
gnouimus. s. esse copo-
stas et omnibus.

Quotidianarum. li-
ber erat sic appellatus
eo q in singulis dieb
gereda a magistratibus
connebat qualiter iudi-
carent.

Summa itaqz
ope. Sic imperator et
hortat iuvenes ad stu-
dium. et fructu pollicetur.
docet alacriter et volu-
tar et ac sollicitus eius
leste addiscendus et hoc
sit loco summe fm ange.

Suma ope. quatuor
ad corpus. vñ pamphi-
lus. als orarius. labor-
improb^o omnia vincit.

Et alacri. affectio. n.
operatus nomen impo-
nit. ut. C. ad. l. cor. §. sic.
l. i. §. ff. de fur. l. q iurie.
l. i. §. ff. de fur. l. q iurie.

Leges. s. iustitias.

De iusticia. i. ita pñre in hoc libro vel ita moribus sformati stis. nã
boni mores plusq diuinit operatur. vt. ff. de tu. et cur. da. ab his scire. §.
i. et ff. de verb. ob. si quis stipulatus in fi.

Ut spes. i. hoc spes sit de vobis nam rem publi. posse gubernari.

Perfecto. i. lectis alijs libris.

Nostram. as. vestram.

Vobis. i. a vobis credendis lectis et alijs libris. uel si habes creden-
da. i. committenda vobis dante legis et hoc dico legitimo ope perfecto. i.
si quin iucunio legeritis. nam tunc opus consumatur et iproemio. ff. §.
qz solutus. et q dicit in pñbus eius ideo est. qz multe sunt partes eius.
vt pñra pñtatis et alie multe vt patet ex tractatib^o. C. de of. et in. ff. co.
titu. colligatur.

De iusticia. et iure. Iustinianus tractaturus iura populi romani p-
mittit de iusticia et iure q est mater iuris et id ab ea incipit. sic et obligatio
mater est actionis: ut. ff. de pec. l. §. ea obligatio. et ideo premititur. in
tractatu vt. j. de ob. in prin. et de act. in prin.

Et iure. s. q iusticia psequitur vt minister vel filius. sed quare de
hoc ponit i rubrica cũ i ter. nihil dicat diffiniendo l3 diuiddendo sic. Rñ-
dent qdã id nō ponit in ter. de iure ne grauaret rudes animos fm pi. qd
nihil est: uel sic hoc plerūq fieri vt aliquid ponat in rubrica quod in ter.
nō ponitur vt. C. de reli. nã nihil in ter. ibi of de ludo alec. vt dic q ē ve-
rius vt diffiniatur. ut dicemus. j. c. ti. §. iuris precepta in glo.

Iusticia. nō summat qz breuis fm doc. Sed iustinianus velu-
ti optimus preceptor: imitatus est rectū ordinē pcedēdi qui debet
esse diffinitiuus: diuinitus et cēplorū positiuus: et ideo totus iste
titulus qzqz by pres. nã in pñra pōit diffinitionē iusticie. in secunda ponit
diffinitionē iuris prudentie. in tertia declarat quo ordine qua via tractan-
de sunt leges. in quarta describit precepta iuris uel diffinit ius fm opinio-
nem quam tenebo: in quinta diuidit ius per mēbra. secūda ibi iuris pru-
dentia. tertia ibi. his igif generaliter cognitis. quarta ibi. iuris precepta.
quinta ibi. huius studij. Xpoforus porcus.

Iusticia. hec iusticie diffinitio potest intelligi de diuina iusticia. quasi
dicat diuina iusticia est uoluntas pñs et ppetua et fm hoc vba in ea
posita sunt plana. sed nonne iniustū fuit q tātū datū fuit mercenario i se-
ro uenēti qm illi qui mane uenerat: qd tamen dei iusticia laudat: vt
ff. de an. le. l. ij. et de §. si. l. ij. §. cuiusqz diei. rñ. illud diuinū mystice dici-
tur: quasi dicat tātū habebit de paradiso ille qui decessit in hoc vltimo se-
culo si faciat bonum qm et ille qui decessit in primo seculo. uel dic fm
30. q de fragili hominis iusticia loquitur. q. d. iusticia humana uel que
est in homine est uoluntas pñs et ppetua et fm hoc illa vba constans et perpe-
tua a uicium est: qz homini nō pñt conuenire cum scriptū sit q septies in
die cadit iust. et id nūq in eodē statu pmanet. ut in aut. de non alie. aut
pnu. §. vt aut. colla. ij. Sic q in fi. dicit. ius suum vnicuiqz tribuens in

illuminatū ē. **Quas** ex omni-
bus antiquorum institutionibus et
precipue ex commētarijs **Quas** no-
stri tam institutionum q reruz quo-
tidianarum alijsq multis com-
mētarijs compositas: cũ tres viri
prudētes predicti nobis obtulerūt:
et legim⁹ et cognouimus: et plenissi-
mū nřaz pñstitutionū robur eis ac-
comodauim⁹. **Summa** itaqz
ope et alacri studio has leges⁹ no-
stras accipite: et vosmetipsos sic eru-
ditos ostendite: vt spes vos pul-
cherrima foueat toto legitimo ope
re perfecto. posse etiam nostram
rem publicam in partib⁹ eius vo-
bis credendis gubernari.

De iusticia et iure.

Iusticia est constans et per-
petua uolūtas ius suū vni-
cuiqz tribuens. **Iuris** prudentia
est diuinarū atqz humanaz rex
noticia: iusti atqz iniusti scientia.

His igif generaliter cognitis:

relligat qm ad affectionē qz ad actū non pōt. q. d. hñe affectum tribuendi. sic. §.
in rubrica pemij dicit de angusto: et sic de matrimonio quod est indiuuum.
vt. j. de pa. po. i pri. l3 iterduz diuidat vt pz. C. d repudij. l. cōsentu. et el tertio
exone vt in summa huius. et vt uoluntas. i. mēse pñans. i. bona qñ habitus
mentis bonus. sed tū sic diffinit. Iusticia est habitus animi cōi uilitate serua-
ta suam cui libet tribuens di-

et incipiētibus nobis exponere iu-
ra populi romani: ita marie uiden-
tur posse tradi cōmodissime: si pri-
mo leu⁹ ac simplici⁹ uia deinde di-
ligētissima atqz exactissima inter-
pretatione singula tradant: aliogñ
si statz ab initio rudē ad huc et infir-
mū animū studiofi. multitudine ac
uarietate rerū onerauerūt: duoz
alterū: aut desertorē studioz efficie-
mus: aut cum magno labore eius:
sepe etiam cũ diffidentia: que⁹ ple-
rūqz iuuenes auertūt: serius ad id
pducemus: ad qd leuioz uia duct⁹
sine magno labore eius: et sine ulla
diffidentia maturius pducipotuis-
set. **Iuris** precepta sunt hec. ho-
neste uiuere alterū nō ledere: ius
suū cuiqz tribuere. **Qui** studij
due sunt positiones: publicū et pri-
uatū. **Publicū** ius est qd ad status
rei romane spectat. **Pruatu** est
qd ad singuloz uilitatem pñet.
Dicendum ergo de iure priuato:

gnitate. fm pla. Iusticia ē uir-
tus q plurimū pōt in his q mi-
nime pñt. uel prout ego credo:
iusticia est dei congrua dispositio
in singulis rebus recte di-
iudicans.

Tribuens. ut hōeste uiuat
sibi. et sic alterū non ledat. im-
mo pñciat. uel dic ius suū. i.
boninis meritum.

Noticia. potest recte legi vt
illa dictio scientia sit ablatiuū
casus. uel econtra sit notatiuū
casus et h dictio noticia sit ab-
latiuū casus. sic. j. ti. i. i. pñ. Sz
nunqd fm hoc o3 q quicunqz
uult iuris prudē. uel iuris cō-
sultus esse debeat theologā le-
gere: rñ. nō. nã i corpore iuris
hec oīa inueniunt vt. C. d sū-
tri. et si. ca. et. C. de sa. san. ec. et
d epi. et de. et i aut. sub multis
nt. vbi specialiter d diuinis tra-
ctatur. Item q est differētia in-
ter iusticiā et ius et iuris prudentia:
rñ. iusticia est uirtus. ius
est ei⁹ uirtutis exercituum. iuris
prudentia est scia illi⁹ iuris
Ite iusticia est sūmū bonū. ius
mediū. iuris prudentia infimū
Item iusticia uult tribuere vni
cuiqz ius suum. ius uero coad-

iuuat. iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

Dis igitur. Pñio leuia deinde diffici-
ora sūt uocēda ne scolares aut stu-
diū uiderāt aut cum magno labore diffidēt: aut tardi⁹ pducant. h. d. are.

Dis igitur. nūc uult dicere qz iuris sūt uocēda. et **Cognitis**. i. po-
sita diffinitōe iusticie. iuris. et iuris prudentie. ac. **Et incipiētib⁹**. dati-
ne pñt legi cũ dno. j. uident uel ablatiue supius respiciat. et hec uerioz.

Nobis. loquunt copilatores hui⁹ l. i. pñona iusticiā q o3 exponere p eos.

Tradit. s. iura populi romāi. **Cui**. quo ad vba. **Simplici**.
quo ad sniam. **Diligētissima**. quo ad subtilissima vba. **Et** atqz
exactissima. quo ad subtile materia et sniaz. **Interpretatiōe**. i. facti snia.

Que. s. diffidentia. **Quert**. no. pñcōstātā. sic. ff. de pec. in cāc in
pñ. vñ salomō. tria sunt mihi in cogita. et qm qd pñt ignoro: uia colubris
sup lapidē. uia auis uolētis in aere: uia nauis i medio maris. qm diffici⁹: uia
iuuenis i adulescētia sua. vñ danf in ire. resti. cor: facultatib⁹. vt. j. de her. q. l. et
d. §. sciēdi. **Abatur**: hic no. puerbiū. **Qui** uadit plane uadit sane.

Iuris precepta. Hic ponit q sunt iuris precepta. **Iuris** prece-
pta. i. iura papiētia papiūt aliqd qd pñet ad aliqd istoz triuz. nã nō cē ius p-
cipit: imo quoddā punit: quoddā uetat: quoddā pñmittit ut. ff. de le. et se. cō. l. le-
gis. quoddā pñt ut. ff. de rei uē. l. is q. quoddā hortat vt. C. de transac. l. age.

Honeste. s. qm ad se: q honestas et circa matrimonia est vt. ff. d n. nu. l. sp.
et circa mores seruaf vt. ff. de tu. et cu. da. ab his. l. scire o3. §. pe. et i. q.

Alterū nō ledere. vñ illud: qd tibi nō vis fieri alij nō feceris. vt i. dec. i pñ.
Ius suū. ut nō solū nō ledat: s. et adiuret: nã nō sufficit abstinerē a malo nī-
si fiat qd bonum est. ut ar. in decre. lxxvi. di. c. nō satis. sed nome hec uerba ac-
cipiuntur hic sicut. §. in diffinitōe iusticie in fi: rñ. nō: immo ibi hec tria compre-
hendit. hic autem illud solū qd extra duo prima relinquit. Et no. q in hoc repro-
bo opi. pi. et alioz q dixerūt q in hoc n. nō diffinit uis. **Ius autē** est ars bo-
ni et equi cuius merito quis nos sacerdotes appellat. nam dico q hec uerba que
hic sunt tantundē pñtant. nam q hic dicit precepta iuris per hoc dicit ars: atz ars
fit collectio preceptorum. Ite per hoc q dicit honeste uiuere: alterum non lede-
re: ualet tātū qm boni et equi. Ite per hoc q dicit ius suum vnicuiqz tribuere
colligo cuius merito qs nos sacerdotes appellat. i. sacra uel iura sua cui libet mi-
nistantes ut hic et ff. c. l. i. ij. rñ.

Primum studij. Hic pōit diuisionē seu diffictionē iuris. **Qui**
studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

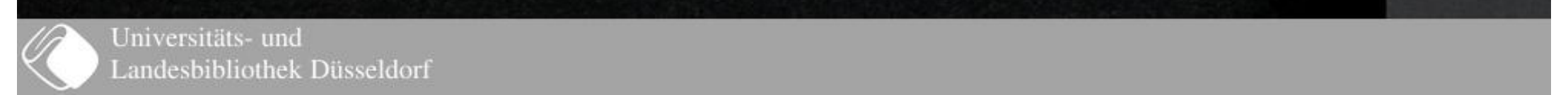
Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Spēctat. s. pñcipaliter. nã et singuloz est uilitas rēpublicam cōseruari.
Prertinet. s. pñcipaliter secūdarario aut ad pub. uilitatē pertinet: expedit
n. reipū. et. vt. j. de bis qui sunt sui uel alie. u. §. pe. **Pruato**. s. qd

studij. i. hui⁹ artis adipsēde p studij. **Due** sūt positiones. i. species.
sz. p. §. f3 azo. sic. i. sup duob⁹ generibus nō specie⁹ ponit hec ars studio di-
scēda. nec. n. placet qz ex multitudine rez mltā dicant iura. sic. n. dicit et ius aliud
equū qd sup equo tractaret. aliud asinū et sic d singulis. sed ego credo q iste n
fuit intellectus: sed ille q est pceptoris mei. ac. **Rei romāe**. et pñt in
facris: i sacerdotib⁹ et magřanb⁹ vt. ff. c. l. i. §. publicū: et i aut. vt li. ma. et a. §.
qz dō col. viij. et. C. d sū. tri. et si. ca. iter claras et ff. de ori. iur. l. ij. §. p⁹ originē.

Suma

de publico: ff. nō dicit i hoc lib. ff. de iur. fil. r. C. eo. ti. r in alijs tit. seq. r fe re per oēs tres libros codicis vbi de iure pu. tractet. Et nunqd illud est tripartite collectū: nō. sic vt statim dicā r ex eisde pceptis. Cum ergo eadem sint exempla pub. r pri. quare de puato nō dicit qd est tripartite collectum: nō. quia plura erat de eo puato dicitur. Itē cū fecisset hunc libru cā rudū: nolebat eos multum aggrauare: quod fecisset si tra ctasset de iure publico in hoc li bro.

- a **T**ripartite. in iure. n. puato vt in suo toto tripartita sunt precepta naturalia vt hoc. ne minam cum alteri dāno fieri locupletē. ut. ff. d. p. di. ide. naz natura. Itē gētū vt qd quis qz ob tuclā sui corporis fecerit iure fecisse estimetur vt. ff. e. l. i. ij. r. iij. Itē sunt pcepta ciuilia: vt pcepta d. usuca. puuata .n. vtilitate est vsucapio. vt. j. de vsuca. i. pn. ibi ne vsuca rē. r sic publicū est ex eisdem exēplis r pōe eadē exēpla. vt ecce a iure natū. si ne locupletet euz iactura alterius respu. a iure gē. vt liceat reipu. ppulsare in iuriā. Itē a iure ciu. vt respu. vsucapiat sicut puat qd expo nent. j. statim in iure puuato.
- b **N**aturalib. i. iur. naturali
- c **A**ut gentium .i. pcepta iuris gen.
- d **A**ut ciuilibus. f. pceptis.
- e **D**e iure naturali. Dicitur ē .s. qd ius puatū est collectum ex naturalibus pceptis gentium r ciuilibus: nunc de eis dicit. r primo de iure naturali.

qd est tripartite collectū. Est enim ex naturalibus pceptis aut gentium aut ciuilibus.

De iure naturali gētū r ciuili.
Ius naturale ē qd natura omnia animalia docuit. Nā ius istud non solum humani generis proprium est: sed r omnium anima liū: quē in celo que in terra que in mari nascuntur. Hinc descendit maris atqz femine cōiugatio quā nos matrimonium appellamus. Hinc liberorū procreatio r educa tio. Videmus etenim cetera quoqz animalia istius iuris perita cen seri. **I**us autē ciuile vel gentium ita diuiditur. Oēs vero ppli q legib r morib regunt: partim suo pprio: partiz cōi iure oīuz hominum vtuntur. Nam qd quisqz populus ipse sibi ius constituit: id ipi us proprium ciuitatis est: vocatur qz ius ciuile: quasi ius propriū ipi

Ius naturale. Totus iste titulus diuiditur in quinqz ptes. Primo ponit de iure naturali. Secundo de iure gentium r quili. Tertio ponit vnā di uisionē iuris ciuilis. Quarto rediens ad ius ciuile r naturale pōit vnā differen tiā inter ipsa iura. Vltimo ponit circa qd vsat ius ciuile. Secūda ibi. Ius autē ci uile. Tertia ibi. Est autē. Quarta ibi. Sed naturalia. Quinta ibi. De autē. Et hoc pncipiū ē diuidit in tres partes. pmo ponit definitionem iuris natura lis. Scōdo declarat illā. Tertio pbat p effectū. Secūda ibi. nā ius. Tertia ibi Hinc descendit. Et hoc dicit i sūma. Nā scūli r femie iugatio. Item procreatio liberorū r educatio sunt de iure naturali eo qz ista sunt ppria omnium generum animalium. b. d. fm. Ar. Tel sic fm. bal. Statuta cōdita a populis ius ciuile dicunt. nā populo iurisdictionē habēt pmissuz est ius ppriuz constitucere. qd rō ab oī genere seruaē ius gētium nūcupatur. r verba simplr plata in digniori r potēiori significato intelligunt. b. d. vsqz ad. §. ius autē ciuile.

Ius naturale est qd natura. i. deus r notatū. r ablatiue pōt legi. sic. §. n. i. §. i. Et nō. qz qtuor modis ius naturale pōt. qnqz p iure gentium. vt. j. de re. di. §. singulorū. qnqz p iure factorū r sic p iure ptoio. vt. ff. d. pactis. l. i. qnqz p cōtrario. f. p eo qz rescindit pacta vt i restitucōe minoruz. vt. ff. de mi. l. i. qnqz p instinctu nature: vt hic r. ff. e. l. i. §. ius autē naturale. Sed fm. cano. ius naturale dē qd in lege mosaica vel i euāgelio pntet vt in pn. decretorū. r istud qd: hic est notatū casus qnqz bec dicitō natura est ablatiui casus qnqz natura est nominatiui r tūc natura. i. deus.

- g **N**ā ius. bene dico omnia aia lia nā istud ius rē. non solū est hominū: sed cōe oīum animalū. ac.
- b **H**umani. i. hominū. i **I**n celo. i. in acre vt aues q in arboribus in aere nascunt. vt. j. de re. diu. §. apū. k **I**n terra. vt fere bestie que in suis iustis. i. cubiculis nascuntur. r etiam quedam aues.
- l **Q**ue in mari. ut pisces. idē dico r si in qualibet alia aqua nascuntur.
- m **H**inc. i. ab hoc iure naturali. f. deo q pō adā cue conitūxit. r in paradiso deliciarum posuit. n **A**ris. i. masculini.
- o **C**ōiugatio. i. animorū. nō corporū. vt. ff. de re. iur. nuptias.
- p **A**ppellam. i. infimoniū. i. affectū matrimonij. r sic nō. qz matrimonij quo ad originē est de iure naturali. f. deo. ut hic dē. de iure gen. et dici potest quia ab eo receptū est: de iure ciuili etiā dici pōt qz formam adiungit: r solēnitatem vt p3 .j. de nuptijs. per totum ti. cum dicit a quibus nuptijs sit abstinentiū. r. ff. d. rit. nup. per totum. vñ debet dici de iure ciuili. ut. ff. de iusti. r iuri. l. ius ciuile.
- q **H**inc liberorū. nā de opaf ad liberorū pcreationē r naturalis instinctus.
- r **E**t educatio. nā hoc iure. f. naturali mouet parēs ad educationē filiorū suo rū ponit qz alienorū. ut. ff. vnde liberi scripto. s **C**etera. f. aialia nēduz homines. t **I**uris naturalis de quo loquimur: ex eo. n. qz auis volat pi scis natat. gallina ona calefacit mouentur isto iure naturali.

Ius autē ciuile. Diuidit in tres ptes. Primo ponit dicitū bimēbre. Se cūdo pōit exēplū primi mēbri. Tertio pōit exēplū tertij mēbri. Secūda ibi. nam qd. Tertia ibi. qd r. b. d. Cuiuslibet poplo iurisdictionē hēnti pmitit ius propi um statucere qd ius ciuile vocat: illud uero qd ab oī gēre equaliter custoditur ius gentium appellat. b. d. vsqz ad. §. sed ius qdē ciuile. Arc. u **D**iuidit. idēst vnum ab altero cognoscit. r **E**t morib. nā qdā sunt q regunt tm

morib: r etiā qdāz q nec moribus nec legibus vt homines siluestres: r etiam quidā qui legibus tm r non moribus.
p **O**mnis. i. eo iure qd est cōe oīum siue scriptum sit siue non.
s **I**us ciuile. vt sunt statuta terrarum que iura municipalia dicunt vt .C. de emā. li. l. i. r sic dicit ad differentiā iuris naturalis. i. iuris gentium r ita accipit hic. Secun do mō dē ius ciuile lex .xij. ta. vt. ff. d. iusti. r iu re. l. ius ciuile. §. b. igit **T**ertio dē ius ciuile oē ius qd non est ptoio: r sic accipit auē. d. iusti. r iure. l. ius ciuile in pn. §. ius ptoio. Quarto dē disputatio prudētuz q fuit facta sup. l. xij. ta. vt. ff. de ori. iuris. l. ij. §. bec disputatō f3 Jo. Quinto qd scriptum habem: de iure dē ius ciuile. vt cū dē. Est. n. sū cūssima res ciuilis sapi entia q pōio nūmario n est estimatayt. ff. d. var. co. l. i. §. proinde. Sexto dē quoniens adijct ali quid iuri naturali. vt in infimoniū dicitur mō vt detrahif iuri natura li vt. j. de vsuca. in pn. vel addit infri gētuz vt i turela luenta a iure ciu ili originalit vt. j. de m tel. i. pn. vel detrahif vt in potestate suorum re stricta. vt. j. de bis q sui vel alieni iuris sūt. §. §.

us ciuitatis. **Q**uod vero natu ralis ratio inter oēs hoies pstituit: id apud oēs populos penēqz custo dif: vocaturqz ius gētū: qsi quo iu re oēs gentes vtuntur. **E**t po pulus itaqz romanus: partiz suo pprio: partiz cōi oīuz hoīuz iure vtitur. que singula qlia sint: suis lo cis pponemus. **S**ed ius qdē ciuile ex vnaquaqz ciuitate appella tur veluti athenensium. Nam si quis velit solonis vel draconis le ges appellare ius ciuile athenensi um: non errauit sic. n. r ius quo ro manus populus vtit: ius ciuile ro manorū appellamus: vel ius gritū quo grites vtunt. Romani. n. a ro mulo: grites a grino appellantur. Sz qtiēs nō addim nomē cui sit ciuitatis: nōm ius significam. si cut cū poetā dicim nec addim ei nomē subaudif apud grecos egre gi homerus: apud nos virgilius.

hoc tempore. hoc enim ius ciuile dicitur vt. ff. de iusti. r iure. l. ius ciuile .i. respon. r bec exempla sunt ibi notata.

- a **Q**uod rō naturalis. Nō. qz ius gentium naturale ratione est indu ctum. ut hic r. j. de rerum di. §. singulorum. vnde est immutabile. ut. j. eo. §. naturalia. Accursius.
- b **E**t iur. vt est religio erga deū. ut parentibus r patrie paream: r cō tra violentiā resistamus. vt. ff. de iusti. r iure. l. i. in fi. r. l. ij. Itē conue tiones siue pacta que apud oēs gen. ualent ut. j. c. §. ius autem gen tium r. ff. de pac. l. iuris gen. in prin.
- c **I**taqz. qz omnis populus vtitur. itaqz rē.
- d **Q**ue singulis. f. iura gentiū: r ciuilia quibus vtuntur ciues romani r effectus eorum iurium dicit. j. de rerum di. §. singulorum. vsqz ad finē ti. ubi dicit qualiter acquiruntur dīia iuris gen. Item. j. de usuca. r in fi. seq. quibus dicitur qualiter acquirunt dīia iure ciuili. r fm hoc refertur ad primū dicitum r illud intelligas de iure ciuili romanorum generali. uel aliter dic proponemus. j. e. n. §. pe. ubi dicit alterum uariabile. ut ci uile: alterum non ut gentium. r fm hoc non refertur ad proximū dicituz sed ad id quod dicit. s. nam. rē.
- e **P**roponemus. sed vbi: respon. forte. j. de rerum diu. §. singulorū r refertur nō ad proximum dicitum: sed ad id quod dicitum est. Nam qd quisqz rē. r ibi. Quod vero rē. Arc.
- f **S**ed ius quidem rē. dicitur autem populos cōmune r propriū ius habere. sed rē. Arc.
- g **A**ppellat. i. nomen illius ciuitatis vbi factum est ius ciuile debet ei imponi. Accursius.
- h **S**olonis. nomina sunt compositorū statutorum in illis ciuitatibus sicut si appellat quis ius ciuile boī. statutum a cōpositoribus inuentuz r concilio confirmatū. i **N**on errauit. imo bene dicit.
- k **S**ic enī r ius. qd pro se tm cōposuerūt aīa esset generalis lex vt. j. eo. §. lex est. r de hoc. f. iure ciuili generali pōt hic loqui.
- l **I**us scilicet quiritum. pro eodē. licet nomina mutet.
- m **Q**uirino. qui fuit eorū rex dicitur a quiris qd est hasta. quia mā gna hasta in bello vtebatur.
- n **C**iuilitatis. sed simpliciter dicitur ius ciuile.
- o **R**ostrum. f. romanorum per excellentiam.
- p **I**us. f. ciuile romanorum proprium. uel generale si est factum ut sit generale.
- q **V**irgili. idē in apostolo. nā euz dicit apostolus in diuina scriptura paulus intelligit. Item cum dicit sapiens intelligitur salomon.

Ius autē gentium. Tertio ponit vnū dicituz. scōdo ponit rō quare iuris gentiū fuit inuentum. tertio ponitur effectus siue ponunt inuentiōes iuris gentiū. scōdo ibi. Nam usas. tertia ibi. bella. r hoc dicit. Ius gētuz

omnibus hominibus est esse. et ab omnibus gentibus fuit factum usque et necessitate
nibus erigendis. ex quo bella licita oriuntur et captivitates et servitutes et
contractus quibusdam exceptis. h. d. v. q. ad. §. constat autem fm. Arc.

Cum pro sed. et repetit de iure gen. ut aliquid addat.
Cum homo. sed nunquid plura humana genera sunt. n. n. d. exp. de ergo. i.
omnibus hominibus.

Cum v. u. ab initio enim pauci erant homines qui et indigerent tunc aliquo cibo usque. et quia plures fuerunt tunc magis suas consuetudines habebat et statuta. puta ut nullus vineam vel ortum alterius intraret. et hoc sequitur et probatur. ff. de iust. et iur. l. ex hoc iure.

Cum bella. h. quod a iure descendit bellum cuius sit a iure prohibendum. ut ff. de vi. l. equisimul. loquitur de eo quod a populo roma. est indictum hostibus ut ff. de ca. et post. l. reuer. l. hostes. §. i. bello. ff. de pulsare violentias quod est licitum ut ff. de iust. et iur. l. ut vim. et ff. de vi et vi ar. l. i. §. vi. vi. cum moderamine tunc ut C. vnde vi. l. i.

Cum ab initio. h. nunquid homines quidam dicunt sic nos contra. nam fuit nascitur. ut j. de iur. per. §. semi. ij. et de na. resti. l. i. iur. d. m.

Cum pene. pene dicitur propter quatuor tractus. ut stipulationem ut j. de act. §. de constituta. ff. de litterarum obli. ut j. de litterarum obli.

Cum pp tractum emphiteoticum ut j. loca. §. adeo. ff. de pp sp. lar. id est dona. pp nu. ut in au. ut sp. lar. §. i. et ij. col. viij. Et nota quod hic dicitur omnes tractus esse de iure gen. sed non omnes obligationes. nam que ex maleficio vel quasi sunt non sunt de iure gen. sed vel a lege. r. ij. ta. vel alia lege.

Cum numerabiles. i. non facile ad numerandum habiles. ut j. de rebus corporalibus et incorporalibus. in prin.

Cum constat autem. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponitur dictum bimedie. Secundo ponitur exemplum primi membri. Tertio exempla secundum di membri. Secunda ibi. scriptum. Tertia ibi in. §. ex non scripto. Item secunda subdividitur in duas partes. Primo ponitur quod est ius scriptum. Secundo ponitur exempla. scilicet ibi. ler. Et hoc dicitur. Ius scriptum consistit in sex partibus hic notatis. h. d. cum quo concordat secunda distinctio. §. lex est fm. Areti. reliqui omnes. §. v. q. ad. §. sed quod principi non summantur quod dividendo et diffiniendo clare procedit.

Cum ius n. m. i. civile ro. de quo diximus. §. e. §. h. ius. Large vocat ius civile ius quod scriptum habemus de iure naturali. ut diximus. §. e. i. glo. ut sunt statuta terrarum et ibi. Quinto et. ff. de iur. q. habemus de modis hic comprehendit. §. generalibus ut patet ex inferioribus.

Cum ex scripto. de hoc dicitur v. q. ad. §. j. et non scripto. et de non scripto ibi dicit. Accursius.

Cum et. pro sicut.

Cum apud grecos. nam et greci utebantur iure scripto. et non scripto. ut j. eo. §. et non in eleganter.

Cum lex est. hec distinctio quo ad finem concordat cum ea que est. ff. de le. et se. con. l. i. h. quo ad verba dissentiat. diffinitur et alio modo. lex est sanctio sancta iubens honesta prohibens p. traria: que sumitur ex lege greca. ff. de le. et se. con. l. ij. ff. de diffinitur tertio modo ut in alia lege greca colligitur in eo. h. de le. et se. con. l. i. ac.

Cum exemplificatiue ponit. nam facta conuocatione populi ro. magistratus. s. senatus non totus h. q. maior erat omnibus interrogabat populum. s. consilium. an sic placeret. et sic ad libitum populi fiebat. ut ff. de iur. l. ij.

Cum consule. nam consul vice senatorum interrogabat populum. et sic ipsi senatores videntur interrogare. nam q. per alium facit per se facere videtur: ut ff. de vi et vi ar. l. i. §. deiecit. et ff. de adm. tu. l. ita autem. §. gessisse. nam recte omnia nostra facimur quibus a nobis auctoritas impartitur. ut C. de ue. iu. enu. l. omnia.

Cum plebiscitum. veluti. exemplificatiue ponitur ut. §. §. pri. erat. n. vn. nomine tribunus qui preerat plebeorum magistratum. qui interrogauit plebeios. ut ff. de iur. l. ij. et multas leges habemus de his ut de. l.

a. q. l. ad. l. a. q. l. §. ceteri et §. hoc tamē. et ne presides accipiant nisi esculenta. ut ff. de offi. procon. l. solent. §. h. et ff. de offi. presi. l. plebiscito.

Cum species a genere. est autem genus quod predicatur de pluribus differentibus specie: ut animalium aliud rationale: aliud irrationale. et sic se h. popul. ut sequitur ad nobiles. et ignobiles. Species autem et que predicatur de pluribus differentibus numero ut homo alius titius. alius seius. sic se habet plebs: nam minores tantum comprehendit ut sequitur.

Cum quasi. quasi dicitur non solus plebei appellandi populi communerantur sed etiam patricij.

Cum patricijs. qui erant quasi patres patris. ut j. quibus modis ius pa. po. sol. §. filius.

Cum sed et plebiscita. videbatur minus valere quasi loco sumpto ab auctoritate. quia maior est patriciorum et senatorum auctoritas. ut C. de leg. humana. ff. de ed. l. sigs. et. ar. §. i. sed hoc sublatum est per legem latam ab octauiano rege ut ff. de ori. iu. l. ij. §. deinde cum cent.

Cum ortensia. s. coposuit inter nobiles et plebeios et inter eos sic statuit quod ualeret et plebiscitum.

Cum senatus. constituit. nam poterat facere leges: ut hic et ff. de le. et sena. co. l. non ambigit.

Cum legis. nam id est si ex alia quod difficile erat tot homines conueniri.

Cum consili. i. interrogari nam antea populos interrogabatur. ut §. e. n. §. plebiscitum. ut sicut populus interrogabatur sic postea senatores quod etiam erant numero interrogabantur a consule: ut C. de peti. here. l. h. in prin.

Cum sed et quod principi. ff. de diuisi. in quatuor ptes. Nam primo ponitur dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponitur illationem. Quarto dicitur modificat et declarat. Secunda ibi. cum lege. Tertia ibi. quod dicitur. Quarta ibi. plane. et h. d. Constitutiones principum obtinent vim legis etiam generalis. si sint generales uel speciales si non emanant ob meritum uel odium singularis persone. b. vi. cit. usque ad. §. pretorum quoque. fm. areti.

Cum placuit. cum faciendi eodem legem. alio non esset lex civilis ut sequitur. et C. de sen. l. ex stipulatione. nam ibi dicitur non omnis vox iudicis est sententia. et sic non omnis vox principis est lex.

Cum habet uigorem. i. lex est et pro. l. seruatur.

Cum Regia. hac. l. cautum fuit ut potestas legis faciende transfret de populo ad principem. ut hic et ff. de ori. iur. l. ij. §. deinde cum essent et §. nouissime. et facit ad hoc. ff. de consti. prin. l. i. ubi sunt eadem uerba et hanc legem regiam non habemus. nam facta fuit super regno. i. imperio transferendo.

Cum Populus ei. s. principi quo ad honorem. et in eum quo ad onus.

Cum Imperium. i. transferendum de populo ad principem.

Cum Concessit. i. transfuit sic ut ipse populus ammō non habeat sibi hoc ius sic C. de ue. iu. enu. l. i. §. sed hoc. et de le. et se. con. l. fi. sed alij dicit quod adhuc populus potest facere legem et quod dicitur solum principem hoc posse utrum est solus. i. nullus alius solus fm. Ri.

Cum Der epam ut. j. de bis quod sunt sui uel alie. iu. §. dno. et ff. de p. pn. l. i.

Cum Decretum. ut. C. e. si si ipialis. i. edicto ut. C. e. l. ij. et de se. nup. hac edictali.

Cum Legē. s. generalē quā potes cognoscere quatuor modis. ut C. de le. et co. l. leges. uel specialē ut seqf.

Cum Dec sunt. s. que constituit imperator.

Cum Personales. dūmō iuris corpore non sunt clausē. alio oēs sunt generales ut. C. de no. co. confir. l. unica. in. §. fi.

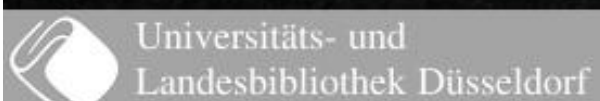
Cum Ob meritū. quod multum fuerat principi. et id aliquā penā quā debebat ille pati propter delictum quod forte fecerat ei remisit.

Cum Irrogauit. s. non merenti uel merenti maiorem quod esset dignus. ut pena ei metus sit multorum. ut ff. de penis aut facta. §. fi. ar.

Cum Sine exemplo. i. ut alij caperent exemplum.

Cum Subuenit. ut clericus in quibus multa sunt specialia: ut in au. ut clerici apud propri. epi. et C. de epi. et deri. cum clericis. l. oēs. qui et curie et alijs ut. C. de le. et co. l. ij. sed nunquid intelligitur sine exemplo subuenire sicut simpliciter rescribat: nisi sic dummodo non sit ibi aliquod signum ex his quatuor que dicuntur C. de le. et con. l. ij.

Cum Transgredif. ff. quod quisque iuris. l. i. contra. h. distingue an ad sui postulationem sit concessum quo casu transgreditur ut ibi. alio non ut hic et ut. ff. quod quisque iuris. l. ij. sed hic soluntur aliud contra. C. de fruc. et li. exp. l. fi. vel dic ad utrumque contra. licet ad aliud extenditur: hoc non est dicere ut alius habeat privilegium. uel melius. licet egrediat personam non est tamē generale ius: nec videtur

alius .i. aduersarius prolixus cum sit contingens occasione controuersie.
Tenentur .i. ligant.
Pretorum quoque. Edicta proxi que ab auctoribus ius onerariū appellat hinc vim legis. h. d. vsqz ad. §. rñsa. fm are.
Pretorum quoque edicta. q scripta erāt in albo proxi. vt. ff. de iu. om. iu. l. si qd id quod. primo respōdo.
Modica. sed magnam Quod qui. i. ideo quia.
Magistratus. id est ipsi p rores. vt. ff. d. iust. i. iure. l. ius autem pretorium.
Dederunt. vt. ff. de origi. iur. l. ij. §. eodem tempore.
Proponebant. causis. vt de moribz uel moribus i. viciosis animalibus. vt ps. ff. de edil. ed. l. i. ac.
Honorarij. qñ. Rñ. qz ediles erant ex pretoribus vt. j. de diu. sti. §. p. etonas. r. ff. d. verb. ob. l. v. §. pretorie.
Responsa. Prudētum rñsa sunt rñsa. i. opinioes iuris p̄saltoz q habebāt a p̄ncipe auctoritate legis condēde .h. d. vsqz ad. §. et non scripto fm Aretin.
Rñsa. snie. snia est firma z indubitata rñsa fm p̄o.
Opiniones. opinio est cum dubitatione rñsa fm p̄o.
Publice. i. quarū it̄p̄tatio fiebat publica auctoritate p̄cessa a p̄ncipe. ut Alp. pap. z similes qui fecerunt leges vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. post origi nem z. §. iuris ciuils sniam.
Accesare. augusto. ut. §. i. rñso
Constitutum. i. sicut ipsi constituerunt.
Ex non scripto. Ius nō scriptū est qd usus cōprobatit z legis hz vigore .h. d. uel sic. Consuetudo moribus utētū cōprobata p lege snaf. z ius scriptuz habuit ortū a ciuitate atheniensū. Ius aut consuetudinariū a ciuitate lacedemoniorū. h. d. vsqz ad. §. sed naturalia fm are.
Ex non scripto ius venit. de iure scripto vidimus qd in ser partes diuiditur. seqz de nō scrip. ut. §. e. §. cōstat. p **D**iuurni. hz quāto tpe usus facit mo res uel cōsuetudinem rñ. r. an. vt. ff. qui z a qui. l. si cū. h. de i. c. §. aristo. licet hz quosdam exigit tps cuius nō extat memor. a. ar. ff. d. aqua plu. ar. l. i. in fi. r. ff. de aqua quoti. r. cf. l. iij. §. ductus. r. C. que sit lon. consue. l. consuetudines. r. C. de sacro san. ec. l. fi. Item que dicitur longa pater in rubrica. C. e. r. ff. e. Longa aut. r. an. d. vt. j. de usuc. §. i. sequit ergo q. r. an. sit rebusta. hz nūqd semel iudicare suff. cit vt infra. r. an. rñ. n̄ imo debet ad min⁹ bis fm eā iudicari. vt. C. de epi. au. l. iij. in fi. uel q̄rimoniā uel libellū positum contra consuetudinē tales spernere ut. ff. de legi. r. sena. con. l. cū de consuetudine. Nūquid ergo iudicatur exēplis: rñ. nō ut. C. de sen. nemo iuder. r. facit. ff. de offi. p̄f. hz. Sed ex consuetudine q̄ approbat exēplis. r. sic cōcedit aliqd p obliquū qd directe non conceditur sic. r. ff. q̄ res pi. ob. pos. l. aristo. in fi. sic contra peto ex p̄missione que p̄missio pbat ex longo usu ut. ff. de usuris. cum de in rem uerso.
Consensu. a s nō p̄t esse consuetudo cum dicatur quasi cōis consuetudo z error consuetudinem ipediatur ut. ff. de le. r. sena. con. q̄ non ratione.
Imitant. i. tātuz ualet ubi lex scripta non est quātuz lex ubi scripta est. r. no. tres virtutes consuetudinis imitandi legē ut hic. Item interpretandi legem ubi lex est dubia. vt. ff. e. si de it̄p̄tatione in fi. Item corrigendi. ut. ff. d. le. r. se. cō. l. de qb⁹ in fi. r. j. co. §. ea. r. qd distingue. aut est generalis consuetudo per totum mundum: r. tunc vincit legem ubiqz. ut. ff. e. de quibus. §. fi. au r. specia lis. r. tunc vincit legē in eo loco ubi est ut. ff. cōia p̄dior. l. uenditor. §. si constat dūm̄ post legem fuerit inducta: a s vincitur a lege superueniente. ut. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. in alio aut loco cōsuetudo specialis non uincit legem ut .C. e. l. cōsuetudinis. r. hoc hz Jo. r. Pla. alij aliter distinerunt.
Et icarco. hic. §. cōis est ad duo. §. dicta scz. ad scriptum z non scriptum id bene est hic. §. **I**us ciuile. large accipe. ut no. in. §. constat.
Ori. i. lex. r. ij. ta. que fuit origo totius iuris ciuils z principium.
Instituti. i. in ordinamentis. nam roman⁹ p̄p̄s. r. uiros p̄ isto iure misit q. r. ta. eburneas rctulerunt. tam de iure scripto atheniensium. q̄ non scripto lacedemoniorū. S3 qz postea aliqd deorat p̄pter qd emēdationem desiderabat data fuit potestas p unū annum bis. r. uis: ut ius z leges corrigere adden do r. detrahēdo r. si opus cēt it̄p̄tarent. r. ut ea facerent q duas ta. addide runt. r. sic lex. r. ij. ta. et accrescenti dicta est ut. ff. de ori. iur. l. ij. §. i.
Sed naturalia Ius naturale est imutabile hz ius statutarium mutatur qñqz p aliud ius: qñqz p contrariā consuetud. nē. h. d. vsqz ad. §. omne autē ius fm Aretin. r. ad hoc allegatur q ius naturale uel gentium nō potest mutari.
Sed naturalia. hic. §. p̄t intelligi de iure naturali p̄ncipio. quo mouētur oia aialia ad aliqd faciendū ut notauit. §. e. ti. §. i. in prin. sed qd dicit esse immu

tenent. **P**retorum quoque edi cta non modicaz obtinent iuris au ctoritate. **H**oc etiam ius honorari um solemus appellare: qd qui ho nores gerunt. i. magistratus aucto ritate huic iuri dederunt. **P**ro ponebant z ediles curules edictus de quibusdam causis: qd edictū iuris hono:arij portio est. **R**espon sa prudētū sunt snie z opinionēs eoz qb⁹ pmissum erat iura p̄dere. **N**ā antiquus cōstitutū erat vt cēt q iura publice interpretarent qb⁹ a cesare ius respondendi datum est: q iuriscōsulti appellabant: quo rū oīum snie z opinionēs eā aucto ritate tenebāt. vt iudici⁹ recedere a rñso eoz nō licēt. vt ē cōstitutum. **E**x nō scripto ius uēit qd vsus cōprobauit. nā diuurni mores cō sensu v̄tētū p̄probati legē imitāt. **E**t nō inlegāter in duas spēs ius ciuile distributū ē vt. nā origo ei⁹ ab institutis duarū ciuitatū athēa

m **E**t iudici. l. nulli.

tabile est p̄ta id qd de seruitute d̄ q̄ est p̄ta ius naturale. r. tamen p̄ ualet vt. §. e. §. ius autem. sed dic non derogat ob hoc hz non seruet in il lo casu. nam nihilominus equum z bonum est. **E**t eodē modo respon deo ad aliud qd dicitur. j. de ca. vi. §. q̄ autem. qd est cōtra uel ibi non tollitur cognatio sed ius succedendi. **I**tem eodem mō ut prius respōdeo ad illud qd de usuca. r. j. de usucap. i. prin. qd cōstat cōtra ius natu rale ut. ff. d. condi. inde. l. nā natura. uel dic q̄ iste. §. loquit de iure gē. quod patet ex illa littera qd apud oēs gentes. §. e. §. q̄ dō naturalis. ac. **C**onstitut. l. de con suetudine speciali uel. l. municipalis scripta. **T**acito. i. contraria consuetudine. ut. ff. d. le gi. r. se. cō. l. de qb⁹ in fi. **T**el alia. i. cōtrario statuto r. sic redduntur singula singulis. **O**mne. quid sit ius z qualiter diuidatur di stinguimus. nūc differētā in ter ipsa iura ponit. **T**el ad p̄sonas. de hoc hz d̄. j. in toto p̄io li. usqz ad ti. de re. di. **T**el ad res. d̄ h̄ d̄. j. li. ij. r. iij. usqz ad ti. d̄ ob. **T**el ad actiones. de his d̄. j. de actionibus. **P**erfōe. nā homo est res dignissima crea turarū. ut. ff. d̄ edil. edf. l. iustissime. unde ovidius. **P**roia que cū specēt animalia cetera terrā. os homini sublime dedit celūqz videre **I**ust r. erectos ad sidera tol lere vultus. **E**t in virgilio. celestiqz origo illi est. **I**gnorantur. r. sic statim ponit de iure personarum. **E**t no. hic q̄ di gniora p̄ponenda sunt sic. j. de bo. pos. §. alie. r. o. r. per hoc facim⁹ mul tas formationes titulorum. **D**e iure personarū. Quia oēs ius aut ad personas aut ad res aut ad actiones pertinet. l. i. ff. de sta. ho. §. i. §. ti. i. cum ergo persone sint qbus cūqz rebus digniores. l. iustissime. ff. de edil. edf. id ab eis exordium factu rus subdit de iure personarum. fm por. **S**umma itaqz. Totus iste titulus nō summatur breuius quia dif finiendo z diuidendo procedit: sed diuiditur in ser partes: nāz primo ponit diuisiones personarum. secundo diffinitionem libertatis ibi. **E**t li bertas. in tertia diffinitionem seruitutis ibi. seruitus. quarto quare dicā tur serui ibi. serui autem. Quinto quot modis quis efficiatur seruus ibi. serui autem. Sexto ponit differentiam inter seruos z liberos. ibi. In ser uorum. are. **S**umma. i. prima. qz r. alie sequunt vt. j. de his qui sunt sui uel alie. in. in prin. r. j. de tute. in prin. uel dic summa. i. maxima. qz partz est de iure naturali ut libertas z partim de iure gen. vt fuitus quoz: vtrūqz. i. ius naturale z gentiū antiquius est iure ciuili ut. j. de re. diu. §. singulo rum. uel sic summa. i. breuis sic. j. de ob. §. i. **O**ēs homines. sed pone q̄ hic fuerunt duo hoies vnus liber z alius serus: tūc hēc p̄posito est falsa. **D**ic q̄ pluralis ofo cōuertitur i singularē r. tūc est q̄a z nō fallit. ut. ff. de cōdi. r. de. l. lege falsa. §. fi. r. ff. de peti. he. l. diuus in fi. r. de ori. iu. l. ij. §. etactis. r. de verb. si. non est. **C**ontra singularis pro plurali. ut eo. ti. l. in vsu r. ff. de testa. tu. si q̄o ita. §. i. r. dic hic questiones positas. ff. e. l. iij. **A**ut serui. sed quid de statuli. uidef liber. ff. si er no. cā ag. l. fi. sed cō tra est vt. ff. de statul. l. statuli. **I**tem quid de ascriptio uel censito. uide tur q̄ serui sint. vt. C. de agri. r. cē. l. fi. li. r. r. C. i. quibus causis colo. cē. l. fi. li. r. i. sed contra est fm Jo. hz alij aliter distinerunt cū p̄nt fieri clerici z contra d̄noziū uoluntatem qd nō est in uere seruis ut. C. de epi. r. de. l. iubemus. §. seruos. r. in auē. de scis. epi. §. ascriptio col. r. **I**tem in du bio pro libertate iudicandū est. ut. ff. de reg. iur. l. libertas. r. quod in cō trarijs legibus continet loquitur quo ad seruicia quibus est astrictus qua re potuerūt z facere testamentum z ferre testimonium z alios actus ciuiles ererece nec alienari possunt sine solo. ut. C. de agri. r. cen. l. quemad modum. li. r. **I**tem quid de monacho. uel regulari canonico: respōdeo liberi sunt z ideo p̄nt reddere testimonium: quod dic ut diximus in auē. d̄ mona. §. cogitandum. col. i. hz quo ad actus quosdam fingantur mortui. ut in auē. de mona. §. illud r. §. siquis autem col. i. r. in auē. de nup. §. p̄ occasione. col. iij. **E**t libertas. hic ponitur diffinitio sine descriptio libertatis. **E**t libertas. hēc diffinitio tribus modis p̄t legi. **P**rimo fm vt

l. iustissime. unde ovidius. **P**roia que cū specēt animalia cetera terrā. os homini sublime dedit celūqz videre **I**ust r. erectos ad sidera tol lere vultus. **E**t in virgilio. celestiqz origo illi est. **I**gnorantur. r. sic statim ponit de iure personarum. **E**t no. hic q̄ di gniora p̄ponenda sunt sic. j. de bo. pos. §. alie. r. o. r. per hoc facim⁹ mul tas formationes titulorum. **D**e iure personarū. Quia oēs ius aut ad personas aut ad res aut ad actiones pertinet. l. i. ff. de sta. ho. §. i. §. ti. i. cum ergo persone sint qbus cūqz rebus digniores. l. iustissime. ff. de edil. edf. id ab eis exordium factu rus subdit de iure personarum. fm por. **S**umma itaqz. Totus iste titulus nō summatur breuius quia dif finiendo z diuidendo procedit: sed diuiditur in ser partes: nāz primo ponit diuisiones personarum. secundo diffinitionem libertatis ibi. **E**t li bertas. in tertia diffinitionem seruitutis ibi. seruitus. quarto quare dicā tur serui ibi. serui autem. Quinto quot modis quis efficiatur seruus ibi. serui autem. Sexto ponit differentiam inter seruos z liberos. ibi. In ser uorum. are. **S**umma. i. prima. qz r. alie sequunt vt. j. de his qui sunt sui uel alie. in. in prin. r. j. de tute. in prin. uel dic summa. i. maxima. qz partz est de iure naturali ut libertas z partim de iure gen. vt fuitus quoz: vtrūqz. i. ius naturale z gentiū antiquius est iure ciuili ut. j. de re. diu. §. singulo rum. uel sic summa. i. breuis sic. j. de ob. §. i. **O**ēs homines. sed pone q̄ hic fuerunt duo hoies vnus liber z alius serus: tūc hēc p̄posito est falsa. **D**ic q̄ pluralis ofo cōuertitur i singularē r. tūc est q̄a z nō fallit. ut. ff. de cōdi. r. de. l. lege falsa. §. fi. r. ff. de peti. he. l. diuus in fi. r. de ori. iu. l. ij. §. etactis. r. de verb. si. non est. **C**ontra singularis pro plurali. ut eo. ti. l. in vsu r. ff. de testa. tu. si q̄o ita. §. i. r. dic hic questiones positas. ff. e. l. iij. **A**ut serui. sed quid de statuli. uidef liber. ff. si er no. cā ag. l. fi. sed cō tra est vt. ff. de statul. l. statuli. **I**tem quid de ascriptio uel censito. uide tur q̄ serui sint. vt. C. de agri. r. cē. l. fi. li. r. r. C. i. quibus causis colo. cē. l. fi. li. r. i. sed contra est fm Jo. hz alij aliter distinerunt cū p̄nt fieri clerici z contra d̄noziū uoluntatem qd nō est in uere seruis ut. C. de epi. r. de. l. iubemus. §. seruos. r. in auē. de scis. epi. §. ascriptio col. r. **I**tem in du bio pro libertate iudicandū est. ut. ff. de reg. iur. l. libertas. r. quod in cō trarijs legibus continet loquitur quo ad seruicia quibus est astrictus qua re potuerūt z facere testamentum z ferre testimonium z alios actus ciuiles ererece nec alienari possunt sine solo. ut. C. de agri. r. cen. l. quemad modum. li. r. **I**tem quid de monacho. uel regulari canonico: respōdeo liberi sunt z ideo p̄nt reddere testimonium: quod dic ut diximus in auē. d̄ mona. §. cogitandum. col. i. hz quo ad actus quosdam fingantur mortui. ut in auē. de mona. §. illud r. §. siquis autem col. i. r. in auē. de nup. §. p̄ occasione. col. iij. **E**t libertas. hic ponitur diffinitio sine descriptio libertatis. **E**t libertas. hēc diffinitio tribus modis p̄t legi. **P**rimo fm vt

diffinitas libertas eo iure quo inuenta est. i. naturali. & sic etiam serui fm hoc sunt liberi. na & ipsi possunt facere qd uolunt nisi vi. i. de facto vel iure ali quo prohibeant. & hec uerba. Er qua et liberi re. possunt esse de diffini tione. nam & ipsi liberi uocant fm idem ius. vt. j. d. liberti. §. i. alij dicit diffinitas libertate liberi no libertate serui qz ex prima uocant. f. hodie li beri non ex secunda. sci licet qua habent serui. e ergo libertas alia i seruo alia in libero. & fm eos uerbu vi exponit vt pri us. Sed nec pma nec se cunda placet qz serui sint aliquo mo liberi cum ius gentium in hoc uero gauri iuri naturali vt. j. §. seruitus. & ex pone vi. i. iure gentiu qd qdaz ne cessitate inducit seruitu te. f. p. captiuitate. vt. s. ti. i. §. ius aut. & iure. f. ci uili quado maior. rrv. annis uedit se ad pium pncipadu. vt. j. §. serui. q. d. liber qliber est nisi fiat seruus iure gentium. vel ciuili. & hec qda. ex q etiam liberi re. no oportet qz sint de diffinitide sed quedam effectum li bertatis demonstrant.

Seruitus autem. Dicitur diffinitio si ue descriptio fututis. **Constitutio.** i. vnus de statutis iuregentium na & alia multa statut. ius gentiu. ut. s. ti. i. §. ius aut. sed hodie uici pot seruit de iure ciuili for matione. na as olim & als hodie est hec pote stas: vt. j. de his q sunt sui uel alie. iuris. §. pe. & fi. qre no est de iure ge tu inuentione sed ciuili formatione vt. ff. de iusticia & iure. l. ius autem.

Natura. qz de iure naturali liberi nascebant. **Edra natura.** i. ius naturale cu eo iure oes liberi sut vt. j. d. lib. §. i. r. s. ti. i. §. ius at. **Serui autem.** Serui dicitur a seruado. **Accipia** qz manu capiu tur: et si liber homo se uedat ad preciu pncipadu de iure ciuili fit seruus. hoc dicit cu. §. sequenti. **Arretinus.**

Serui autem. seruare. **Flora** fuit uici a fuado & si seruado fm **Isi.** sed tabellio of seruus publicus a seruado. vt. ff. de ad op. l. nec etiam. §. ij. & .l. no aliter. & ff. re. pu. sal. fo. l. ij. q tamē seruus no potest ee. vt. C. de tab. l. generali. **Ac.** **Capitum.** ff. de sta. bo. l. iij. in fi.

Serui autem. ex accidenti serui. **Er ancillis.** lz patre liberu habeat. vt. j. ti. i. r. C. de rei uedi. l. pti. quid si ex ascriptio & libera: rri. sequitur ventrem vt in auc. con. que ex ascrip. & li. mn. §. i. col. v.

Capitum. que occasione belli contingit qd est de iure gen. ut. s. ti. p. rri. §. ius autem. **Iure ciuili.** & est tertius modus ut. C. de asser. toll. l. i. §. pe. & est qritus ut per ingratitudinem reuocatio in seruitutem. ut in auc. ut liberi decetero au. no egeat. §. i. in fi. & §. illud do. colla. vj.

Maiores. in quo facto sunt quatuor necessaria. f. qz sit maior. rrv. an nis. ut hic r. C. de lib. ca. l. si per ministeriu. **Itē** & ut eo animo ut precij capiat partem ut hic r. C. de libe. cau. l. non ideo. **Itē** qz uere heat par te ut. ff. quib. ad libe. procla. no li. l. i. **Itē** qz uedat ignorati conditionem uenditi. ut. ff. de li. cau. l. liberis. §. si quis sciens. **Itē** & qntum ut hic sciat conditionem suam ut. ff. si qs ingenuus esse di. l. ij. & si quid coruz defuerit iure cdi prouocat in ingenuitatem als non poterit prouocare in ingenuitatem etiā si manumittat. ut. ff. de sta. bo. l. homo liber. & ff. de libe. ca. l. cu pacto. nisi redderet precium & ois sponte acciperet nec etiaz dominus acapere compellitur precium lz qdam contradicant ut. ff. si i ge. ee di. l. ij. i. resp. r. C. quado licet ab emp. di. l. i. r. j. ti. i. §. i. **Sed** nu qd habet in integrū. resti. cu sit minor. rrv. annorum. maior tamen. rrv. an. **Rri.** non: quia non est mutanda tanta solennitas. & qz non est lo cus restitutioni. ubi res mutat statum prorsus amittedo ut. ff. de mi. si er ca. §. papi. & ff. de in inte. resti. l. diuus. **Sed** nunquid patri uel affini permittitur renuiciatio vel per offi. uel per rei uendi. unte cum ad coz ignominiam respiciat. ut. ff. de rei uendi. l. i. & de libe. ca. l. i. ij. r. iij. rri. no ut. ff. de capi. di. l. tutelaz. §. si libertate. lz qdam dixerunt cōtra ar. dictariū. ll. lz certe ibi non mutauit statū sed mutare uolebat.

Remundari. idem est si quolibet alio titulo patitur se transferri in alium: quod est uerum si aliquod lucru sentiat ut. C. de libe. causa

si ministerium. & ff. de libe. ca. l. si usufructum. **In seruorum.** nulla diffinitio. **Sz** uidet cōtra. nam quidam sunt i dignita te qdam no vt. j. de iniurijs. §. sed pena: & ff. de usufruc. l. & si qs. §. i. **Itē** qdaz ordinarij qdaz vicarij. vt. j. qd cu eo. §. cu aut. **Itē** alij veterai alij nouicij. vt. ff. de edili edic. l. fi. & ff. de publi. l. interdū. sed dic q nullus est magis seruus q alter lz quo ad actus & quo ad militias & similia sit differen tia. licet olim magis vnus q alter esset seruus vt. C. d. nudo iur. gri. tol. l. vnica. na olim q dam habebat nudū dominuz in seruis: quidam plenū. qui dam semiplenum.

Adulte. quidam ponunt hic falsaz notā vt duo sint mul ta. ar. ff. ad sil. l. i. §. hoc resti pti. sed certe ibi sunt tria ap pellata no duo tm. dic ergo qz quatuor sunt differentie libero rum hominum vt ingenui & li bertini & latini & dediticij: vt h & j. ti. i. de libe. §. libertinor. arg. ff. vi. bono. qpro. l. iij. §. i. ij. rri. p pma est in auc. de dpositioni. & denunciationibz ibi. cu & alia multa col. vi.

De ingenuis. Quia. s. de iure personarū quarū quedam sunt serue qdam libere liberoz aut qdā ingenui qdā libtini id de hi: tractaturus primo de i genuis tanq dignioribus.

Ingenuus. diuidit in duas partes. **Prima** tractat qualiter quis dica tur ingenuus. **In Secunda** q liter ingenuitas perditur. **Secunda** ibi. **Cum autē.** Prima subdividitur in quinqz. **Prā** in prima ponitur dictum. **In se cunda** illud declarat. **In ter tia** responderetur tacite questioni. **In quarta** alteri questioni responderetur. **In qu ta** deciditur incidens questio. **Secunda** ibi. siue ex duabus. **tertia** ibi. sed & si qs. **Quarta** ibi. & e contrario. **Quinta** ibi. ex his autem. **Et** hoc intendit. **Sz** est in genuus appellandus: qui ex duobus ingenuis vel duobus libertinis. vel alte ro libero nascitur. **Et** quo ad ingenuitatem matris consequendam spectatur cō ditio: quam sufficit fuisse liberam vel tempore conceptionis vel tpe medio vel tē pore partus. h. d. fm **Porcum.**

Ingenuus. quandoqz aliter qz per sniam. vt. ff. de bo. l. ingenuum. **Item** per restitutionem natalium. vt. ff. de resti. natalium. **Er** duobus. sic construe siue ex matrimonio subaudi constante duobus in genuis editis re. & sic ex pone omnia sequentia capitula. **Er** altero. sic. C. de oper. liber. l. qd ex liberta.

Sed & si quis. Sufficit matrem fuisse liberam vel tempore cōceptionis. vel medio tpe. vel tpe partus ad hoc vt natus sit ingenuus. h. d. **Arctj.** **Sed & si quis.** nascitur. fm se. **Libilominus.** qz ventris status semper consideratur. vt hic & in auc. consti tutio que ex ascrip. §. i. col. v. r. C. de rei uendi. partum. nisi in casu vt. C. de ser uis fugiti. l. fi. & nisi in murlegulo. vt. C. de murlegulo. l. qui aut patre li. rj. & .l. bi qui. & hoc iure romano. secus iure longobarorum. quia semper in deterf orem partem status trahitur nisi sit matrimonium. aliud si concubinatus naz tunc seruatur ius romanum.

Libera. puta meretrice. **Calamitas.** quasi cadamitas qz iterū fuit facta ancilla. **Er** bis. hucusqz dixit qualiter contingat ingenuitas nunc qualiter perse ueret. **Liberam matrem.** facit ad hoc. C. si man. ita fu. ali. vt ma. l. fi. §. iurta. **Medio tempore.** ff. de acquiren. re. do. adeo. §. cuqz spectanda.

Cum autem. Ingenuo: qui in statu seruili uogebat de facto manumissio facta non nocet. **Arctj.** **Officit.** nisi post manumissionē talē ququēnio steterit vt. ff. si liber. inge. ee di. l. ij. sed illud hodie correctū est vt hic. & C. vbi causa status agitur. l. fi. **In seruitute.** i. statu seruili. **Manumissum.** f. de facto.

Natalibus. i. ingenuitati que pbaf p natales. **Erāt** aut natales scripture cū annis domini & preconizate que dicebant lucium esse natum & ingenuum & de inceps sic erat nisi tūc ptradiceret. vnde & in legēdis sanctorz intitulatur natale sancti Nicolai quando moritur quasi tūc nascatur nunquam morturus. & qd fecerint in vita intulatur talis sancti. **Uel** vic qz natale appellatur prima nati uitas que est de iure naturali. & omnem hominem dic esse liberum. vnde dicitur: seruus iste restituatur natalibus. i. illi libertati quam habet de iure naturali ut. ff. de na. resti. l. ij. & ff. de statu. bo. l. impator.

Officere. nisi uendiderit se. ut. s. ti. i. §. pe. **nūc** enī non redit in statum pri-

stinum vt. ff. de statu ho. homo liber que est contra. **C** De libertinis. Hic ponit secunda pars diuisionis posite in tex. s. ti. ij. s. fi. et ista est p̄tinuatio huius rubricae. areti.

Libertini. Tota iste titulus diuidit̄ in quinque ptes. Primo ponit qui sint libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quor̄ modis serui manu mittant̄. Quarto quod serui inuiti possunt manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo status libertinorum erat tripartitus et correctiones status libertinorum. Secunda ibi manumissio. Tertia ibi. multis. Quarta ibi serui s̄o. Ultima ibi libertinorum. Areti. Et hoc intendit manumissus dicitur libertinus. et manumissio que fuit de iure gentium introducta est datio libertatis a iure tamen naturali incognita. Et correlatiua se inuicem respiciunt nec vnum sine altero potest eē. Et que de nouo emergunt nouo i digent auriho: et iure gentium tria hominum genera sunt q̄ t̄is de iure naturali vnum t̄m̄ esset. hoc. d. vsqz ad. s. multis aut̄ modis s̄m̄ bal.

C Iusta. i. vera. sic e contra. vt. j. ti. i. s. semel. vel iusta qz adeo iuste seruiertur dño. vt meruerūt manumitti v̄ dicit̄ in sta qz est de iure gēti. vt. s. ti. i. s. seruitus ut. ff. de iusti. et in. l. manumissiones.

C Seruitute. et huius manu missi filius est ingenuus. ut. s. ti. i. in prin. l. s. gramaticū dicat̄ cum libertum. sed et manumissum libertinum dicit̄.

C Manumissio. i. detectio s̄z s̄r. sic et. ff. de acqui. re. do. l. adeo. s. cum quis in fi. vel die s̄m̄ pla. jo. et alio. qz dat̄ libertatē quā prius ille seruus nō habebat a s̄z nō diceretur dari ut. j. de ac. s. sic itaqz. sed aut quam hēbat ille qz dabat. et sic illi quidem nulla remanet curz nō habebat nisi unā: aut quaz nō habebat qd̄ est absurdum. Sed dicit̄ qz dat̄ quā nō habebat et hoc plerūqz contingit qz quis dat̄ qd̄ non habet. ut. j. qui ali. li. s. i. et. ff. de vsufu. l. qd̄ nostrū. et. ff. de acqui. re. do. l. non est nouum.

C Potestati. ff. de iusti. et iure. l. manumissiones.

C Que res. i. manumissio. **C** Et cū tria genera. si erat vnū et addita sūt tria ergo sunt quatuor. r̄m̄. nō sequit̄. nam si habes tres filios et nascatur hodie vnus incipis habere quatuor: et prius habebas tres. ergo septem. quod falsum est: qz qd̄ p̄mo erat cōputatur in sequentem numerum.

C Multis. Manumissio tā iter viuos q̄ in vltima voluntate multis modis fit ex quo ad actū voluntarie iurisdictionis quilibet locus est iurisdicus. b. d. vsqz ad. s. libertinorum s̄m̄ bal.

C Sacris. s. sub aspectu ppli et antistitis et interueniente qualicumqz scriptura vice actorum. vt. C. de his qui in ec. manu. l. i. et. ij.

C Vindicta. i. cā cognita corā p̄tore q̄ ideo dicit̄ dari vindicta qz vinder quidam suus viteliorum p̄mo sic fuit manumissus vt. ff. de ori. iur. l. ij. s. in iū. vel vt qdā dñt̄ s̄m̄ Boeti. vindicta erat virga p̄toris qua ter p̄cutiebat manumissus et dicebat p̄tor ter. aio te liberū. ar. C. si aduersus li. l. ij.

C Amicos. et i hoc et in se. ca. necessarii sunt quinqz testes. ut. C. s̄ lat. libe. tol. l. i. s. scimus et. s. s̄z et si qz. **C** Qualiter. vt i codicillis v̄ in testō min⁹ solē nī qd̄ valet iter patrē et filios. vt. C. de testa. l. hac cōsultissima. s. ex ip̄fecto.

C Sed et alijs. preter supradictos. **C** Qui tam. s. modi.

C Ex veteribus. s. ex legibus imperatorū. vt. C. q. ex cau. ser. li. ac. p̄ totum.

C Nostris. vt. C. cōia de manu. l. fi. et in auc. de man. prin. s. ij. coll. iij. et in auc. de mo. s. ij. col. i.

C Serui. manumitti. q. d. q̄nqz etiam inuiti. vt. C. de testa. ma. l. fi. s. fi. s̄o qz dā. l. s̄ fecus sit in filijs. vt i auc. q. mo. na. effi. sui. s. generaliter col. vj.

C Trāsitū. i. dum transit: et est rō qz si eo fieri poterat: vn̄ de aliud est quādo manumissio non poterat fieri sine p̄tore vt. j. ti. i. s. eadē. Itē aliud est in cōtēniosa iurisdictione. que. s. redditur in inuitum. vt. ff. de ver. ob. inter stipu. s. i. et. C. de dilatione a procedente.

C In balneū. t̄nc. n. videbat̄ nō valere qz pre gaudio cuilibet concederet.

C In theatrum. i. in locum vbi homines stant ad videndum. et ideo multo magis si a s̄o quocunqz vadat.

C De libertinis.

Libertini sunt q̄ ex iusta seruitute manumissi sūt. **C** Manumissio antez est datio libertatis. **C** Nam q̄ diu aliquis in seruitute est manu et potestate suppositus est. et manumissus liberat̄ a dñi potestate. q̄ res a iure gētiū origines asump̄ta v̄tputa cū iure naturali oēs homines liberi nascerētur nec eēt nota manumissio cū seruit̄ eēt incognita. **C** Sed postq̄ iure gētiū seruit̄ inuasit secutū est b̄ficiū manumissionis. **C** Et cū vno cōi noie oēs hoies appellarentur: iure gētiū tria genera esse hoies ceperunt: liberi: et his contrariū serui: et tertiuū genus libertini q̄ desierant eē serui. **C** Multis aut̄ modis manumissio procedit: aut ex sacris cōstitutionib⁹ in sacro sanctis ecclesijs manumittit̄: aut v̄dicta: aut inter amicos: aut p̄ epl̄as: aut p̄ testm̄: aut alia q̄libet vltia voluntate: sed et alijs multis modis libertas suo cōpetere pōt: q̄ tā ex veteribus q̄ ex nostris cōstitutionib⁹ introducti sunt. **C** Serui vero a dominis sepe manumitti solent adeo: vt v̄ in transitū manumittant̄: veluti cū p̄tor: aut p̄ses aut p̄cōsul in balneū vel in theatru eant. **C** Libertinor̄ autē status tripartitus antea fuerat. nam q̄ manumittebant̄ mo

C Libertinorum. I. s̄ oī libertinor̄ multe essent spēs hodie est inter eos vn̄ ea conditio. Nā oēs plena libertate potiuntur. b. d. s̄m̄ bal. vsqz ad finē. et iste. s. diuiditur in ser partes s̄m̄ Areti. **C** Primo qualiter status libertinorum erat tripartitus oī. **C** Secundo qualiter redactus est ad vnum cum correctione facta per eum. **C** Tertio qz generaliter dixerunt

specificat in dediticijs q̄ fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualiter omnes libertos reduxit ad vnū ius. ser to qz alijs modis serui efficiuntur liberti. Secūda ibi. sed dediticiorum. Tertia ibi. et dediticios. Quarta ibi. latios aut̄. Quinta ibi. Et oēs libtos. Sexta ibi: Multis autem modis. **C** Libertinorum. idē erat de seruis. ut. C. de nu. in. qui. tol. l. i. s. i. **C** Modo. i. aliquādo. **C** Innozem. i. mediā vt. j. d̄ capi. vi. s. i. et. ff. de au. et ar. le. l. qui lacē s̄m̄ jo. **C** Dediticior̄ numero. i. uocabantur dediticij. et erant inducti hac. l. eli efcētia que et multa alia induxit et erant hi toto tempore vite sue serui. et tunc fiebant liberi cū moriebantur qd̄ p̄derat eis quia bona ut peculium a domino occupabantur. sed in latinis aliter fiebat vt colligit̄ hic et eo qd̄ minus habebant dediticij. q̄ latini. ut. j. de successio. lib. s. fin. **C** Vindictas. i. nos qz sumus p̄ij. **C** Constitutionibus. vt. C. de lat. li. tol. l. i. **C** Competebat. s. manumissis. s̄z hoc no. tria tempora in primo et vltimo. scilicet deinceps. idē iuris est. sed in medio hoc ius pessimum fuit inductum. vt. j. d̄ fac. lib. s. vltimo. **C** Libertinus. ex quo contingit multiplex effectus. In primis circa obse quales operas. s. que sunt in faciendo vt de assurgendo et seruiendo: siue in non faciendo vt de non vocando in ius que ipsa natura patrono debentur etiam sine impositione: et si vocauerit in ius patronum sine venia punitur in quinquaginta aureis. ff. de in ius vocan. l. penul. et vlti. qui aurei accipiuntur quilibet pro vno solido. vt. j. de pe. re. li. s. fi nali. et bis iuribus sumitur arg. qz aureus pro solido accipitur in iure nostro: ex quo pro eodem delicto tales sententie promulgantur. et eadem intelliguntur esse dande filio emancipato. vt. C. de in ius vo. l. venia. et. ff. de condi. inde. si non sortem. s. libertus. Item reuocatur in seruitutem propter offensam: vt. C. de libe. et eorum li. l. si manumissus. et alia multa. sed hodie bec omnia tolluntur preter ea que ipsa natura debentur vt in auc. vt liberti decetero. s. i. colla. vj. Tu dic ut nō. i. di. l. si manumissus que est contra. **C** Et dediticios. qd̄ dixerat in genere nunc per spēs ponit: vel qd̄ coniunctim dixerat nunc diuidit. **C** Altercationes. quas non habemus: sed quare non erāt serpi sicut illi qui penitus sunt serui cum toto tempore vite sue seruire cogentur. Rñ. s̄m̄ jo. qz erant liberi l̄z seruire cogent̄. vt. C. cōia de ma. l. i. s. sin autem proprietarius. **C** Latinos at̄ iuni. i. ex lege iunia nozbana inductos. vt. s. e. s. libtinor̄. **C** Et oēs. sic construe. et oēs libertos donauimus. i. honozauimus ciuitate romana. i. plena libertate. vt. s. eo. s. libertinor̄. **C** Discrimine. i. differentia habita nec eratis manumissi. vt etiam infans possit manumitti: imo et in v̄tre cū quātū ad hoc habebat pro nato. et. ff. de sta. ho. qui in v̄tore. nec domini manumittētis. vū tñ habebat. et. annos. ut. j. ti. i. s. eadem. nec in mō manumittendi s̄z siue i testō s̄z inter viuos quocunqz vt. s. e. s. multis. **C** Antea. s. q̄ veniret ista praua conditio. **C** Ciuitate romana. i. plena libertate. **C** Donauimus. i. honozauimus. **C** Additis. s.

no inuicem p̄tinuatio huius rubricae. areti.

libertinis... de libertinis... libertinorum... dediticiorum... libertus... manumissio... ius... conditio... status... libertas... ciuitate romana... honozauimus... additis...

a nobis eis quos habuimus. §. e. §. multis autem. et sunt additi noues. Primus si dominus erogantem seruum suum deiecit. Secundus si ancillam vendiderit ne prostituatur et prostituta fuerit: uel si uenditor sibi retinuerit manus iniectionem: et eam ad ipsum reuertentem prostituat postea. Tertius si serui pileati defuncti sunt precefferunt. Quartus si si etiam expressit eum uel

le esse latinum. Quintus si sub conditione relicta libertate heres ante conditionem manumiserit. Sextus si in iudicio liberali a domino separatus fuit et postea pro eo domino solutum fuerit: ipse postea accepit. Septimus si ancillam suam maritauerit alii libero. Octauus si coram actis filium nominauerit seruum suum. Nonus si instrumenta seruitutis reddiderit. et probantur hi modi. C. de la. li. rol. l. i. §. sancimus usque in finem.

Sola. scilicet libertas plena.

In presenti. i. in consuetudine.

Qui et ex quibus causis manumittere nō pōt.

De variis modis manumittendi dicit: sed quod nō omnibus manumittere licet. nec ex omnibus causis: ideo de hoc nūc submittit. fm. Doz.

Notandum. Iste titulus principaliter diuidit in octo pres. Primo ponit quater quod inter uiuos in fraudem creditorum suum proprius manumittere nō pōt.

Secundo qualiter in ultima uoluntate cum libertate heredem instituit. Tertio qualiter in ultima uoluntate instituit simpliciter. Quarto qualiter presumat quod manumittat in fraudem creditorum. Quinto quater minor uiginti annis prohibet manumittere nisi certis causis. Sexto que sunt cause iuste. Septimo an causa semel approbata possit improbari. Octauo si quis tetigerit decem et octo annos pōt in testē manumittere. Secunda ibi. §. licet autē. Tertia ibi. §. idēq. Quarta ibi. In fraudem. Quinta ibi. §. eadēq. lege. Sexta ibi. in ste autē. Septima ibi in. §. semel autē. Octaua ibi. in. §. cū ergo. et. b. d. hoc pōt. In fraudem creditorum inter uiuos fuit manumitti nō pōt. Aretinus.

Notandum tamen cuiusque. Quis. §. ti. i. §. multis. et. §. si. dicitur sit quilibet manumittere posse: tamen et. sic. et. §. de exbere. li. in principi. nam tūc cēt liber et heres.

In fraudem. hoc exponit. §. e. §. in fraudem.

Manumittit. i. inter uiuos uel in ultima uoluntate. i. nō instituedo. nā tūc esset liber et heres: ut. §. pri. §. et. §. q. et a quibus. l. si mortis.

Agit. i. ut noceat creditoribus: sibi tū nocet si uellet reuocare: ut. C. de suo. pig. da. ma. l. creditoribus.

Eliescentia. similis est rō. qz lex tūc. §. de usuca. §. furtiue.

Licet autem. Diuidit iste. §. in quatuor partes. Primo ponit unū dictum. Secundo illud restringit. Tertio ponit rationem primi dicti modificati. Quarto rationem rationis. Secunda ibi. si modo. Tertia ibi. ualde enim. Quarta ibi. ne iniuria. Et. b. d. Dominus qz soluēdo nō est pōt unum ex seruis suis liberum et heredem relinquere dummodo ex eodem testamento nemo alius sit heres. hoc. d. fm. Aret. vsqz ad. §. idēqz iuris.

Licet. i. licitum est.

Seruum. i. unum et nō plures: ut. ff. de here. insti. l. qui soluēdo in fi. cum. l. sequenti. et etiam in fraudem creditorum: ut de neces. seruis. l. i. in prin. nisi specialiter pignori datus fuerit: ut. ff. de heredi. insti. pignori. qui non potest fieri necessarius nisi dominus creditori satisfiat: ut dicta. l. pignori.

Solus. et in casu etiam cum alio: ut. ff. de heredi. insti. l. si et. l. qz soluēdo.

Necessarius. qz siue uelit siue nolit cogitur esse heres: ut. §. de here. qua. et. uif. §. primo. nisi in tribus casibus quos habes. ff. de heredi. insti. l. si seruo.

Extiterit quo ultimo casu seruus substitutus est heres.

Eadem. l. f. que prohibuit. eadē et iusta cā cōcedit ut hic. et. §. e. §. eadē.

Et recte. i. est prouisum.

Egentes. nō. qz pdest paupras qz fauet pauprati. sic. ff. de trās. cum bi. §. si in annos. et. C. de epif. et de. si quis ad decli. §. pe. et. ff. de offi. pre. l. illicitas. §. si. ar. contra. ff. de excu. tu. et cu. l. spadonem. §. si. et in auc. de testi. §. i. col. vij. et illud. paup ubiqz iacet. l. z. cōtra dicat. cātabit vacuus coram latrone viator.

Del. pro saltem.

Debeat. sic. ff. de iter. ac. l. et qz in prin. sic. §. de bo. pos. §. adhuc autem.

Aut hoc nō faciēte. i. non satisficiente creditoribus.

Quo nūc libero facto.

Serui. quondā. sed modo liber est.

Iniuria. quo ad famam qz et post mortē qnqz uānat ut ff. de ac. l. ex iudicio.

Idēqz iuris. Diuiditur in tres pres. Primo ampliat. §. pcedentē. secūdo ampliationem cōcedit. tertio rationem subdit. secūda ibi. sed nō stra. tertia ibi. cum non est. Et hoc dicit. Seruus simpliciter a domino institutus intelligitur etiam a domini potestate liberatus. b. d. fm. Aret. vsqz ad. §. in fraudem.

Sine libertate. nō qz dicat istius te sine libertate quia tunc non esset heres. ut statim dicit in fine. huius. §. sed pretermisit dationem libertatis: ut in fine.

Constitutio. ut. C. de neces. sarijs seruis be. insti. l. qdam in principio.

Scriptura. sicut et uariē tutele: ut. §. q. da. tu. pos. i. pn. b. Institutionis. arg. qz aliquo pcesso aliud conceditur si

ne quod illud esse nō pōt: et. ff. de iuri. om. iu. l. ij.

Cum non. hec est noua ratio. de qua dixi mō. sed ipsa lex antiqua fuit: ut. §. de here. insti. §. i. que est contra.

In fraudem. Diuidit iste. §. in tres pres. Primo qualiter presumatur manumissio in fraudem. secūdo qn ppter fraudē impediā manumissio siue libertas cū rōne. tertio rōne infert. secūda ibi. pualuisse. Tertia ibi. Itaqz. et. b. d. pparia sunt quo ad presumptionem fraudis quem manumitti ab eo qui scit se non esse soluēdo creditoribus. uel ab eo qui scit qz propter manumissionem efficietur non soluēdo: uel sic. Consilium et euentus impedit manumissionem directam. fideicommissariam autem euentus tū. b. d. cum glo. fm. Aret. vsqz ad. §. eadē lege.

In fraudem. sic. ff. eo. ti. §. q. et a qui. ma. li. nō fi. l. in fraudem.

Soluendo. cum et sciant se habere creditores. ut. ff. que in fraud. cre. l. omnes. §. lucius.

Non est. et nunc erit plus soluendo.

Dreualuisse. nam qdam dicebāt qz sufficiebat solus euentus. alij dicebāt qz exigeret utriusqz. i. fraudis et euentus. et ista sententia pualuit: tū ex predictis uidebatur sufficere euentum solum tū et.

Impediri. hāc diligēter attēde. qz directā uel libertas nō solum inter uiuos: sed etiā in ultima uoluntate duo necessaria sunt. i. ptiliū hoc est fraus et euentus: ut b. et. ff. e. l. in fraudem. et. C. e. l. i. In fideicommissaria sufficit euentus. ut. C. qui manu. nō pos. l. si. et est rō qz facilius libertas de facto data ab herede reuocet qz a defuncto cuius dispositio uidebat lex. ut. ff. de fideicom. liber. l. iij. §. si in fraudem. Alia rō nō. C. e. l. in fraudem. In alijs autē alienationibus qz in frau. credi. sūt dic: ut. §. de act. §. item si quis. ac.

Sepe. rōdet tacite obiectioni quo pōt esse animus bonus cum ipsa ueritate fraudet eos: rōdet. sepe. n. et. sed ar. cōtra. C. de resin. uen. l. qzqz.

Cum utroqz fraus. i. et euentus interuenit. ut subijct. et facit ad hoc. ff. qui et a qui. manu. li. l. in fraudem.

Consilio. nō. que teneri de ptilio. sed contra. ff. man. l. ij. §. si. h. b. h. fuit fraus et ideo fuit tale ptilium obligatoriu qz fraudulentū.

Eadē lege. Iste. §. cū. §. sequen. diuidit in tres pres. Primo ponit quater minor. et. annis nō pōt manumittere nisi ex cā. secūdo ponit quater iuste. tertio limitat unā pdictā causā. secūda ibi. Iuste. tertia ibi. et seruus qz. et. b. d. Minor. et. annis nō pōt manumittere nisi apud conalium uel uenditā iusta causa fuerit approbata et que sunt iuste cause approbate hic habes. b. d. fm. Aret. vsqz ad. §. semel.

Eadē. i. de qua est habita mentio. §. eo. in prin.

n **Minor.** sufficit ergo si non sit minor. xx. an. etiam si non sit maior. ut quia tetigit ultimum diem. xx. an. ut. ff. de manu. l. i. sicut in testamento favore sui: ut. ff. de testa. qua erate.

a **Quidam.** hic exone vt. s. ti. i. §. multis.

b **Consilium.** i. apud locum illud ubi habet sup hoc p silium. i. deliberatio et sic ponitur id quod fit p eo ubi. sic: ut. ff. de iusti. i. i. l. vi. §. si. vel die apud eos quod sunt concilio: ut sunt oes hntes ordinariam iurisdictionem etiam minimi magistrat' cum hoc sit de voluntaria iurisdictione: ut. ff. de offi. p. con. et le. l. ij. et in auc. d. defen. ci. §. nulla. colla. iij.

c **Iuste autem cause.** facit. ff. de manu. l. si minor. cum. l. se.

d **Patre.** sed qualiter potest si lius habere servum psem suum vel e contra. vel frater fratrem suum siue sororem. rñ. bñ ut qz instituit dñs filium sui sui heredem vel filium ancille vel e contra. et sic de alijs quo casu sit institutus heres liber et dñs oim bonorum quorum dñs fuit testator. ut. s. e. §. i. et ff. de acqui. pos. cum heredem. Item potest esse: ut si habeat quis filium et ancilla sua. nam est suus et filius: ut. C. de ma. l. si. et e contra: si servus habeat filium et domina. nam filius est liber: et dominus. cum ventrem sequat quo ad statum. ut. C. de rei ven. l. partum. h. possit ipse et dominus accusari: ut. C. de mu. q. ser nis propri. l. i. et de here. insti. §. primo.

e **Naturales.** et legitimos ut naturales tñ.

f **Pedagogum.** s. q ab initio instruit pueros. a pedos quod est puer et gogos quod est ducere quasi dicat doctor siue gubernator puerorum.

g **Alumnus.** quem vel quaz alumnus alunt. ut differat a superiori.

h **Sollicitaneum.** q simul mecum lactavit quem fratrem bonum appellant.

i **Ducat.** pstito super hoc sacramento. ut. ff. de ma. vin. si collectaneus in fi.

k **Iusta causa.** ut infirmitas q tribuit dilacionem: ut. ff. si qz cau. l. ij. l. iij. et l. iij. et ff. de re iur. l. q situm. vel alia que liber iusta. ut. ff. q. ex cau. ma. l. i. in fi.

l **Decem et septem annis.** sed quo minor. xv. annis potest esse procurator. ut. C. d. proci. l. ex gendi. et ff. de proci. si minor. rñ. hic ad negocia fuit. no aut in iudicio esse potest. sic als est differentia inter hos procuratores. ut. ff. man. si procuratorem. §. i.

m **Semel.** Semel approbatum siue iustum siue iniustum sit non potest reprobari. h. d. fm Arc. vsqz ad. §. cum aut.

n **Approbata.** s. manumissionis. et apud p silium.

o **Sine falsa.** q. d. si dicit filium h. no sit: vel psem vel filium: h. ita non sint fm quosdam: quod reprobo cum id quod falsum sit nihil sit nec prestat cam: ut. ff. de verbo. sig. Paulus. et C. si ex fal. instru. p totum: et ff. d. excep. rei iudi. l. q agnitis. vñ dic vera. i. iusta. falsa. i. iniusta. ut qz dicit cum socium meum fuisse in armis vel in scholis quod inducitur p iusta causa: et fuit talis causa vel similis approbata licet non de buerit approbari. sic. ff. de le. i. si fideiusso. §. si. et ff. de iur. integ. resti. l. oes. sic e contra iusta pro vera: ut. s. ti. i. in prin.

p **Retractet.** qz nihil facile imutandum est ex solenibus: ut. ff. de iur. iusti. resti. dñm. sed e contra. ff. de exca. tu. l. sed reprobari. i. rñ. so. hoc favore libertatis. illud favore famitatis. accur.

q **Cum autem.** Minor. xx. annis si tetigit. xvij. annu potest i testamento suis libertatem relinquere iure isto: secus si no attingerit. h. d. Dividit iste. §. in quatuor partes. Primo ponit unum dicit. Secundo contra illud adducit plures rationes. Tertio p eo adducit alias rationes. Quarto ad concordiam reducit mediam eligens viam et rationem annectit. Secunda ibi. quod non erat. Tertia ibi. Sed cum. Quarta ibi. Ideo nos. vsqz ad finem. are.

r **Constitutus.** na cum dicit sine causa non posse manumitti ergo e contra cum causa valet manumissio. sic. ff. de eden. si qz ex argentijs. §. pctor. et §. pbibet. et ff. de pac. iurisge. §. pctor. et §. dolo malo.

s **Testamentum.** si est masculus. femina vero l. iij. ut. ff. de testa. q. erate. et ff. de liber. le. l. aurelio. §. Caius.

t **Sed cum libertas.** vsque nunc allegando imitit qz eodem tpe possit manumittere quo testari nunc. nunc e contra duas rationes consideras et qz inestimabilis est libertas tñ si vedat se qz pcurator non transsit imo penes emptorem eundemqz

dominum remanet: vñ est inestimabilis: ut hic et ff. de re. iur. l. libertas. et ff. de tabu. cri. l. i. §. si. et qz antiquas alit statuebat cui est sciendū: ut. C. de testa. l. testameta. qre visis allegatiomb' soluit. media eligens viam sic. j. de rez. diui. §. cum ex aliena. h. sit ar. contra. ff. de neg. ges. ne cimus in fi. et ff. de in rem ver. si pro parte. §. idemqz.

res: ita et servos suos in ultima voluntate disponere quemadmodum voluerit permittimus: ut libertatem eis possit prestare. Sed cum libertas inestimabilis res sit: et propter hoc ante vicesimum annum etatis: antiquas libertate seruo donare prohibebat: ideo nos media quodammodo viam eligentes: non aliter minori. xx. annis dare libertate in testamento seruo suo concedimus: nisi decimum et septimum annum impleverit et decimum octavum annum attingerit. Cum. n. antiquas huiusmodi etatis et pro alijs postulare concesserit: cur non etiam sui iudicij stabilitas ita eos adiuvare credatur: ut et ad libertates dadas seruis suis possint pertinere.

De lege iustia canina tollenda.

De lege iustia canina certus modus constitutus erat si servus testamento manumittendis: quaz quasi libertates impediunt et quodammodo invidiam tollendam esse censuimus. Satis fuerat inhumanum viros quidem licentiam habere totam suam familiam libertati donare: nisi alia causa impediatur libertatem: morientibus aut adimere huiusmodi licentiam.

De bis qui sui vel alieni iuris sunt.

ob. l. nicio in fi. nam ubi est eadem ratio idem ius statuendum est: ut. ff. ad. l. aquil. l. illud. et C. ad. l. fal. l. vlti.

De lege iustia canina tollenda. Ratio quibus et causis manumissio fieri possit: sed quia manumissio interdum prohibet a. l. iustia canina de qua nunc subdit. Porcus.

De lege iustia. Dividit in tres partes. Primo facit mentionem legis iustie canine. Secundo eam corrigat. Tertio aliam rationem assignat. secunda ibi. Quia qñ. tertia ibi satis. et. h. d. Potest quod in testamento oibus suis libertate dare cessantibus oibus alijs impedimentis sicut inter vivos non obstate statuto legis iustie canine. h. d. fm areti.

3 **Certus modus.** ut ultra duos vel tres forte non possunt manumittere in ultima voluntate: ut. j. e. in fi. a **Modus.** i. numerus.

b **Quaz.** s. lege iustiam caninam forte a quodam qui canis nocebat inducta ut in publiciana dñ. et. j. de ac. §. alie. nam canis fovebat naturam q stat in palea: q nec sibi potest hñc paleam. nec alij pmitteri accipere. sic nec si bi poterat tenere suos. qz moriebant: ut. j. de dona. §. i. nec libertate patiebatur eis dari. vnde merito canina dicitur: ut sit pñs nome rei: ut. j. de dona. §. est et aliud.

c **Impedientem.** i. impedimentum afferentem.

d **Invidiam.** nota ptra invidios. sic. C. de cadu. tol. l. i. pñ.

e **Familia.** i. oes suos d familia dñi: ut. ff. de ob. sig. pñciatio. §. i.

f **Causa.** ut fraus vel etas manumittentis: ut. s. e. ti. in prin. et §. ea.

g **Alphorontibus.** h. quo potest aliquid adimere cum nihil habeat. naz mors oia abstulit: ut i anc. de nup. §. deinceps. col. iij. rñ. dic morientibus. i. ad mortem tendentibus. qz laborat in extremis vel qñ. vel etiam erat sanus. h. timore mortis hoc faciebat ut. ff. de dona. ca. mor. l. iij. et. v. et. vj.

h **Adimere.** nota hic ar. qz ea que sunt inter vivos trahunt ad voluntates ultimas sic e contra. ff. de pac. l. pactum.

De bis qui sui vel alieni iuris sunt. Hic restringit primam mebrum divisionis postite. s. de iure pso. ut non comprehendat quosdam liberos boves. l. filiossa. Itz statim cum dicit alieno iuri. ampliatur scdm mebrum dicte divisionis ut comprehendat et quosdam liberos. l. filiossa. cum ergo fiat additio et retractio dicte divisionis. iaz est de iure civili hec divisio: ut. ff. de iusti. et in. l. ius aut civile. Et superior de iure psonarum fuit hys ius naturale. et gen. ut ibi diximus et ideo immutabile est: ut. s. de iure na. gen. et. iij. §. penul.

f **Media.** no. mediaz via. sic. ff. si ps heredi. petatur. l. antiqui.

g **Impleverit.** sed hodie et quo testari pnt et libertates relinquere pnt. ut i anc. ut spon. lar. col. viij. §. i. qd ex audio si in ultima voluntate velit qd libertate relinquere. qd p3 ex vbo relinquere. qd est in dicta auc. postum: qd ad morientes tñ spectat ut. ff. d. tabu. cri. l. i. §. si. sed qd si inter vivos velit qd manumittere rñ. no potest nisi hbeat. xx. an. vñ nisi ca cognita cu nec liber iste: nec auc. loquatur nisi in ultima voluntate. nisi servat tenor eiusdem legis eliescentie cu no sit correct. ut. C. de appel. l. picipim. i. fi.

u **Antiquas.** ut. ff. de postula. l. i. §. initium.

r **Postulare.** i. deside riu amici sui vel clientuli sui coram iudicib' exponere. ut. ff. d. postu. l. i. §. i. no ar. p se poterit ee i iure: ut. C. de auc. ps. claz et est rñ: qz qñ p alio accedit sibi impute q tali committit cam suam: ut. ff. de manu. l. cum mandato.

y **Pertinere.** interrogative legas et rñdeas no est rñ quare sit dixerim. est ergo et idem ius statuendum: ut. ff. de v.

Sequitur de iure personarum. Totus iste titulus dividitur in quatuor partes. Primo ponit duo genera personarum. Secundo qui sunt in potestate dominorum: et quo iure sunt introducti eorum dominum. Tertio ponit novum statutum restringens circa mortem: et puniens contrarietas. Quarto alia restrictio patris circa seviciam decidendo. Quinto ponit verba nove constitutionis. Secunda ibi. In potestate. Tertia ibi. Sed hoc tempore. Quarta ibi. Sed et maior. Quinta ibi. Cuius rescripti. Et principaliter hoc dicit in summa. Cognito uno de contrariis: cognoscit et reliquos. Et dividitur hoc principium. Primo ponit unam distinctionem bimembrem. Secundo secundum subditum membrum. Tertio dicit se velle tractare de secundo membro sub divisionibus. Secunda ibi rursum. Tertia ibi videamus. Quarta ibi ac prius. Arretinus.

Sequitur divisio que est de iure civili cum in ea ius gentium distinguitur: ut ff. de iusti. et in ius civile. Superior autem quae habemus. Sed de iure personarum. i. respon. est de iure gentium cum non sit servitute iure naturali cognita. ut ff. de liberti. §. i.

Iuri. quidam neutro iure tenent ut filii quorum patres sunt capti ab hostibus. ut ff. quibus in his ius pa. po. sol. §. si ab hostibus. nam aliter quae sunt in potestate: ut ff. de usufr. sed et si quis iter. §. i. et in auc. §. non eligere. Sed non. §. hoc aut. colla. i. et hoc per quosdam. Nos contra. nam sui iuris sunt. cum enim pater sit servus hostium et in eorum potestate: ut ff. de iure person. §. servi. ergo alium habere non potest in potestate. ff. de acquir. rerum do. homo liber. §. quicquid. ff. de acquir. pos. l. cum heredes circa mortem. et ff. ad. l. iul. de adul. l. sic convenit: et praeterea contra id vel sententia est absurda qui dicunt quod hoc divisio recipiat medium: ut C. de sen. pa. l. si. circa prin.

Potestate. hoc verbum quinq. modis accipitur: ut ff. de verborum signi. l. potestatis verbo.

Simul. nam ut dicit aristo. prario: eadem est disciplina. ut hic. et ff. de iur. i. m. et ff. de l. i. et est hic arg. quod per noticiam vni. immediato: puenit ad alterius noticiam et facit ad hunc. ff. de procu. l. pompo. §. pe. et eo. l. i. et ff. de p. si. l. i. §. stipulationis istam et ff. de iur. circa prin.

In potestate. si poterat sui a dominis ipse occidi. b. d. Ar.

Genitum. i. de iure gentium introducta: ut ff. de iure pfo. §. status.

Animaduertere. i. animo vertere et cogitare ut dicit catho.

Esse. improprie ponit pro fuisse: ut statim colligit: et ff. de l. i. et erat eadem patri in filium: ut colligit per vnam l. am. ff. de libe. et postu. l. in suis. et ff. de nota. §. si. et C. de pa. po. l. si.

Quodcumque. acquiri se iuste per quosdam: ut ff. de ag. pos. quod seruus in si. scilicet hoc est non potest. nam si dicit ergo dominus: quod sibi non: ut ff. de p. q. §. pfo. no. acqui. §. item servi. et ff. de acqui. here. placet. quare dicit quod semper dominus acquirit. et si quid per dolam vel metum suus acquirat: ut ff. pro emptore. l. ij. §. celsus. et ff. pomponius quoque et ff. si p. §. hoc solo inspecto an datur. puta si seruus stipulatus opus a liberto. ut ff. de stipu. ser. l. antepe. et aliud factum sit in stipulatione: ut ff. de sti. ser. §. sed cum scilicet nisi in casibus. quod dicit ff. de stipu. ser. §. sed cum. nec ob. d. l. quod fuis. quod non querit dominus ut sibi remaneat. nam tenet reddere. sed nunquam libertas data a domino vel a lege. quod fit interdum. ut C. de ser. quod pro premio liber. ac. p. to. et in auc. de mo. §. ij. col. i. domino dicit: non. nam si dicitur: libero enim non potest dari libertas: ut ff. de fideic. liber. generaliter. §. si homini libero. tamen empto momento sic fit liber ut dominum non habeat. et sic hoc oppositum est de puncto. sic et aliter ut hic vadit romana: hic fecit murum. non est tamen verum cum iuste vel opus fecisse. sed sit in ultimo momento perficiendi. similis questio fit. ff. quod metus ca. l. certat.

Ad dominum. vel quod dominus ut fructuario: et beneficii possessori. quibus dicitur et duobus causis. ut ff. de p. q. §. pfo. no. ac. §. de his.

Acquirunt. no. hic duos effectus dominice potestatis. et est tertius ut non

torqueat in dominum nisi in casibus: ut C. de questionibus. l. i. et l. seruos.

Sed hoc licet. i. licitum est legibus quod si seruus sciat insidias domino parari. et ipse auxilium non iulerit supplicium debet prestare. quod mox est interpretat. sed si accusa fuerit cum criminaliter excepto crime lese maiestatis: ut si et sim viderit periclitantes. et cum non aduenerit vel immiscerit se uxor sui. vel alijs modis.

Antonius consultus a quibusdam praefectis pronunciatum de his seruis qui ad eadem sacras vel statuum principis confugiunt: precepit: ut si intolerabilis videatur se uicia dominorum cogant seruos suos bonis conditionibus vendere ut precium dominis det: et recte. Expedi enim reipublice ne sua re quis male utatur. Cuius rescripti ad elium marcianus emissi verba sunt hec. Dominorum quidem potestatem seruos illibata esse oportet: nec cuiquam hominum ius suum detrahi: sed dominorum quod est interest ne auxilium contra se uicia vel famas vel intolerabilem iniuriam denegetur his qui iuste deprecantur. Ideoque cognoscere de querelis eorum qui ex familia iulii sabinii ad statum confugerunt: et si vel iuris datus est equum esse: vel infamam iniuria affectos esse cognoueris: uenundari iube ut in potestatem dominorum non reuertantur. Qui sabinus si meo cuncti constitutioni fraudem fecerit sciat me hoc admissum aduersus se seuerius executurum.

De patria potestate.

Sed et maior. Dividitur iste. §. in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud exemplificat et rationem reddit. Tertio ponit uerba rescripti de quo fit mentio in principio. §. Quarto concludit. Quinto minatur officiali non obseruanti legem istam. Secunda ibi. Nam antoninus consultus. Tertia ibi. cuius rescripti. Quarta ibi. Ideoque. Quinta ibi. Qui sabinus. et b. d. Nimia dominorum asperitas cohercet. Item officialis fraudans legem puniatur. b. d. Arretinus.

Maior. i. magna uel maior quae equum sit.

Consultus. i. interrogatus sic ff. de pac. l. Item qu. §. h. unde illud. Consulto te querens tibi consulo consilium dans.

Eadem sacra. ad quae loca et olim et hodie confugiunt. circa qua distinguuntur ut diximus in auc. de man. prin. §. neque aut. colla. iii.

Cogant. no. h. quae aliquis cogit vendere rem suam.

Bonis. s. ut potest habeat et ad dominum primum non reuertatur: ut ff. de p. §. §. §. h. in si.

Bonis conditionibus. ne simili pena anteriorum afficiantur uel ne exponantur uel restituantur in eodem: ut ff. de p. §. §. §. h.

Recte. scilicet precepit.

Intatur. qui interest principis locupletis sub se habere subiectos: ut in auctentico: ut in d. sine quoquo suffra. §. cogitatio. colla. ii. quod non contingeret si cui libero seruos suos liceret occidere. Et nota quod illud quod interest primum principaliter et reipublice interest secundario: ut ff. de iusticia et iure. in fine. argumentum contra. ff. soluto matrimonio. enam. §. licet. et l. si constanter. §. si maritus.

Martianum. proconsulem et hie. aliter uerice urbis: ut ff. eodem. l. si dominus.

Dominorum. hincinde allegat et duas pro dominis rationes uel dicta ponit.

Illibata. i. non diminutam. ac.

Interest. i. eis perdit ut seruos non pdant et dicit denegat. f. a nobis uel dicit interest. i. ad eos primum ne denegat. f. a se et his cum forte uxor uel alij domini familiares inferant hec. sed prima uerior.

Iniuriam. quam patiuntur iure naturali inspecto non iure civili: ut ff. de iur. §. seruis.

Denegat. sic ff. de offi. pre. ur. l. i. §. quod aut.

Infamam. i. infamata seu magna iniuria.

Fraudem. scilicet euidenter quia domino non obedit uel callide dicens se non esse illum seruum qui fugit.

De patria potestate. Quia. §. dicit de his qui sunt in potestate dominorum. ideo subiungit de his qui sunt in potestate parentum ut pmiserat. §. si. i. §. i. Ar.

Cognita. ut quod cum uore iuenerit uel simili delicto. quo casu etiam occidere licet: ut ff. de uerbo. obli. quod seruus. et ff. de leg. i. quod ergo. §. si heres. et ff. ad. l. iul. de adul. marito. §. i. si aut aliter deliquit uel dno non obediuit legitime cum corrigere potest. non tamen ultra modum boni uiri arbitrio correptum: ut ff. de emen. seruo. l. i. sed nunquam sine causa uerberare potest: si sic modice per. ut ff. de emen. ser. l. i. §. pla. dicit quod non: aliter. i. si nimis sine culpa: tenet ut vendere uel dare: ut ff. ad. l. cor. de sic. ut hic sequitur et ff. de. l. i.

Constitutione. quibus uerba sunt. §. co. §. si.

Seruum alienum. si certe quod seruum alienum occidit lege a qua tenet: ut ff. ad. l. aquil. l. ij. in prin. et ff. ad. l. aq. in prin. quod actio hic habere locum non potest cum non dno. immo contra id dno non daret quod non esse debet ut ff. ad. l. aq. §. si me. §. leges. sed dicit quod hoc est quantum ad criminalem penam. l. cor. de sic. et ff. de pu. u. §. item lex. quod pena tam in seruis quam in liberis locum habet: ut ff. ad. l. cor. de sicca. l. i. §. i. interdu etiam iuliter tenet si alterius interest ut creditus: ut ff. de pigno. seru. quod quis. uel fructuarij: ut ff. ad. l. aq. l. §. et si ppetat: et ff. de dolo. l. et eleganter.

in eadem...

si ppetat...

Potestate. Totus iste titulus dividitur in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere qui sunt liberi in nostra potestate. Secundo distinctionem nuptiarum vel matrimonij. Tertio qui habent filios in potestate. Quarto et predictis infert specificando quod primo dixerat. Secunda ibi. **U**pnie. Tertia ibi. **I**us aut. Quarta ibi. **Q**ui ergo. et breviter hoc intendit. Prima potestas fuit de iure romano introducta per quam et filius ex legitimo matrimonio natus et ceteri descendentes per lineam masculinam in patria potestate censendi sunt. mulieres vero et earum descendentes tale ius non habent. b. d. summarie fm Bal.

In pte. hoc dicitur multis modis sumitur: vt. s. proxi. ti. virimus.

Iustus. que sunt iuste dicitur. j. ti. pri.

Nuptie. et dicuntur a nubendo. i. velando qz velate incedere debent vt ait Irido. sed matrimonium dicitur ideo quia mulier nubet vt mater fiat et hec duo nomina: licet diuersis rationibus idem significat. Item coniugium et conubium et sortium: vt. ff. de ri. nu. in eo iure. s. hoc caput. licet hoc vltimu qnqz inter seruos accipitur vt. C. s. ser. fu. l. fi. inter quos pprie dicitur subterituz: vt. C. de test. nup. cum ancillis.

Coniunctio. animorum non corporum trifi. vt. ff. de reg. iur. l. nuptias. et illa coniunctio animorum significat vnionem que consistit inter deum et iustam animam. vnde apostolus. Qui adheret deo vnus spiritus est cum eo. Reliquum. s. coniunctio corporum designat conformitatem que consistit in carne inter Christum et sanctam ecclesiam. idest humanum genus. vnde euangelista: Verbum caro factum est et habitauit in nobis.

Individuam quo ad affectionem. sic. s. de iusti. et iu. in prin. actu. enim plerumqz fit separatio iure tam veteri qz nouo permittente. vt. C. de repu. consensu. et in auc. de nup. s. si igitur collatione. iij. et in auc. ut liceat matri et auie. s. qz vero collatione. viij. Sed nunquid hanc affectionem habet aliquis ad concubini nam quandoqz certe sic. et ideo adicias huic definitioni diuini et humani iuris communicatio: vt. ff. de ritu nup. l. i. Diuini. quia eiusdem secte debent esse: vt non sit vnus christianus et alter iudeus: vt. C. s. iudeis ne quis. Humani. quia forum viri sequitur vxor: vt. ff. ad municipa. l. fina. s. ij. sed secus est in concubina vel qualibet minus legitima vxore: vt. ff. ad municipa. l. i. de iure. s. fi. l. s. concubinaris iure permittente sit vt. ff. de concubinis. l. in concubinato. in fi. neqz valet oppositio de matre ad filium qz ibi non est talis consuetudo qualis ad vxorem: vt. j. ti. i. s. ergo. et in auc. quomodo opoz. episco. s. i. collatide. i. et. s. quata igitur ibi. Sed aut sole etc.

Ius aut. qd consistit in septem. Primo quia necessitate famis vendere potest vel obligare: ut. C. de pa. q. fi. di. l. ij. Secundo quia ab eo in ius vocari non potest vt. C. de in ius vocan. l. fi. Tertio quia nec cum eis agendo iudicium habere possumus: vt. ff. de indi. l. lis. Quarto qz per eum acquirimus: vt. j. p. quas p. so. no. acqui. s. i. Quinto qz in iudicio contra alium sine licentia nostra esse non potest: ut. C. de bo. que lib. l. fina. s. i. Sexto quia eo inuito sua bona aduenticia administramus: ut. j. per quas p. so. no. acqui. s. i. Quidam tamen dixerunt qd alimenta adinuicem hoc iure prestantur. quod falsum est cum in emancipans hoc fit: vt. ff. de libe. agnoscen. si quis a libe. in prin. Item civilis obligatio inter nos esse non potest: vt. j. de inutilibus stipu. s. item inutilis est. Et octauum vt possim petere filium in meam potestatem. Circa quod distingue. qz aut a nullo detinetur: aut ab aliquo. si ab aliquo: volens aut inuitus. Primo casu petam cum per officium iudicis vt. ff. de libe. exhiben. l. iij. s. hoc autem. et p. iudiciali actione in rem agam: vt. j. de actio. s. preiudiciales. non interdico nisi in casu: ut si uolo eum adire hereditatem in qua factus est heres. ut. ff. de acquirenda hereditate. si quis mihi. s. iussum. et de libe. exhiben. si eum seruum. in secundo eadem auxilia locum habent et plura. scilicet rei venditio de iure ro. vt. ff. de rei vendi. l. i. s. i. in tertio locum habent interdico de libe. bo. exhiben. Item actio in rem de iure quiritum: vt. ff. de rei vendi. l. i. s. i. et de libe. exhiben. l. i. i. rfi.

Romanorum. i. oium q sunt de romano impio. alie qz gentes quedam: vt seruos tenet filios ut schlaui. alie ut proxius absolutos ut francigene: ideo caute dicit. j. talem qualem.

Ex vxore. aliud si ex concubina: ut. j. ti. i. s. fi. uel incesto coitu natus: ut in auc. qui. mo. na. ef. le. coll. vj. s. fi.

In tua. si tamen tu sis tui iuris non alieni. ut. ff. ad. l. iul. de adul. sic eueniet. Non erunt. qz qui nascunt patri non matris familiam sequuntur. vt. j. s. legi. agna. tu. s. i. et in hoc sequitur conditionem patris: ut. ff. de statu hominu. l. cum legitime.

Potestate nostra sunt liberi nostri: quos ex iustis nuptiis procreauimus. **Nuptie** aut siue matrimonium est viri et mulieris coniunctio: indiuiduam consuetudinem vite continens. **Ius** aut potestatis qd in liberos habemus proprium est diuini romanorum. **Nulli** autem alij sunt homines qui talem in liberos habeant potestatem quales nos habemus. **Qui** ergo ex te et vxore tua nascitur: in tua potestate est. **Item** qz ex filio tuo et vxore eius nascitur. nepos tuus et neptis eque in tua potestate sunt: et pronepos et pneptis: et deinceps ceteri. **Qui** tamen ex filia tua nascitur in potestate tua non erunt: sed in patris eorum.

De nuptijs Rubrica.

De nuptijs. Supra ti. proxi. in prin. dictum est qd in pte nostra sunt liberi nostri quos ex iustis nuptiis procreauimus id hic subiungitur inter quos dicit iuste nuptie contrahuntur. **Et.**

Utas autem. Inter marem maiorem. xiiij. annis et feminam maiorem. xij. annis liberos fm legum precepta nuptias contrahentes iuste nuptie contrahuntur. in potestate autem constituti nuptias absqz patris consensu contrahere non possunt nisi pater foret inhabilis ad consensum prestandum. hoc dicit vsqz ad. s. et. go secundum Bal. **Et** dividitur in tres partes. Nam in prima ponit dictum generale. In secunda illud declarat. In tertia determinat incidentem questionem. Secunda ibi. masculi. Tertia ibi. **Unde** questum. Por.

Utas autem nuptias inter se ciues romani contrahunt qui fm precepta legum coeunt. **Ma**sculi quidem puberes: femine aut viri potentes siue patrefamilias sunt: siue filijfamilias: duz tamen si filijfamilias sint: et consensum habeant parentum quorum in potestate sunt. nam hoc fieri debere: et civilis et naturalis ratio suadet: in tantum vt iussus parentis prece dere debeat. **Unde** questum est an furiosi filia nubere: aut furiosus filius vxorem ducere possint.

Cumqz super filio variabatur: nostra processit decisio qua permissum est ad exemplum filie furiosus: filium quoqz furiosus posse et sine patris interuentu matrimonium sibi copulare fm datum ex nostra

de eccle. titu. s. i. collatione. ix. vbi dicitur qd canones sunt seruandi pro legibus.

Ciues. idest liberi homines: vt. s. s. liber. s. fi. serui ergo non faciunt matrimonium. sed contubernium: vt hic et. C. s. iest. nup. cum ancillis. et in autentica de nup. s. si qd ab initio. collatione. iij. sed aliud est iure canonum qd preualet: ut in auten.

de eccle. titu. s. i. collatione. ix. vbi dicitur qd canones sunt seruandi pro legibus.

Precepta. que sunt. j. e. titu. vt collegimus in ma. glo. j. eodem. s. sunt et alie.

Puberes. i. maiores. xiiij. annis. ut. j. qui. mo. tu. fi. in prin.

Potentis. maiores. xij. annis ut. j. qui. mo. tu. fi. i. Respon. sed in sponsalibus. vij. anni sufficiunt: vt. ff. de spon. l. sponsalib. s. nunquid bodie. xv. an. sunt necessarij ad matrimonium: ut in autentico de tep. non so. pec. s. generaliter. collatione. vij. Respon. lex illa consuetudine et frequenti am hominum ponit. Item quid si aliquis ante istud tempus inuentus sit sufficiens ad matrimonium videtur qd nubere possit: vt. ff. quando di. le. ce. l. penul. quasi felici diplomate vsus: vt. ff. de verb. obli. l. continuus. s. cum ita. Sed contra dico imo. l. i. iusta de adulterio et stupro commisso poterit puniri: vt. ff. de adul. inter liberos. l. i. rfi. et est pro hoc. ff. de concubinis. l. i. s. fi. si aut de facto ante dictum tempus vxorem quis acceperit tunc erit vxor cu ad etatez pdictam peruenerit vt. ff. de ritu nup. l. minorem.

Pariti. scz. qui sunt iuris sui cuiuscunqz etatis sint: sic et matertera. sed filij et filie. qui sunt in pte cuiuscunqz etatis sint: vt. ff. de bis q sunt sui vel ali. iur. l. nam ciuium.

In pte. quid ergo de emancipatis: videtur idem: vt. C. e. l. vidue. sed illud consilium est non preceptum. qd autem possit filius emancipatus dicitur. ff. de contra tabu. l. iij. s. si emanci. et. ff. de ri. nupti. l. filius emancipatus.

Et civilis. quia est in potestate de iure ciuili romanorum: vt. s. titulo. i. s. ius.

Et naturalis. qz pater: vt. ff. de iusti. et iur. l. ij.

Debeat. abs non valet: ut. ff. de statu homi. l. i. Paulus. i. Respo. videtur autem consentire nisi contradicat expresse: vt. ff. de spon. l. in spon. salibus. in fine.

Unde questum. qz patris consensus erigitur.

Posint. cum pater non possit consentire: vt. ff. de iure codici. l. ij. s. si furiosus.

Super filio. nam de filia facile consensum fuit quia forte calidior sanguis est in ea. vt in autentica. de non eli. s. cum igitur. collatione. i. vel verius propter fragilitatem sexus. argu. j. qui. ali. licet in prin. sed prima non placet.

Decisio. i. sententia vel lex. ut. C. e. l. si furiosus.

Qua. scz decisione.

Furiosus. idest si captus fuerit. et absuit pater p. trienniu. vel si nescit an viuat vel non. vt. ff. e. l. si nepos. s. fi. et. l. si ita.

Secundum datum. scilicet cum auctoritate curatoris patris et dote secundum quantitatem patrimonij patris data: vt. C. eodem si furiosus in fine. sed iure canonum sufficit consensus eorum de quorum matrimonio agitur: sed illud forte in alijs non in filijfam. intelligitur. vel credo qd hoc corrigitur: quia honesta est res contrahere matrimonium: sicut et intrare monasterium: ut in auten. de sanc. episco. s. nunc autem. colla. ix.

Ergo. Dividit in quatuor partes. Primo ponit unum dictum Se-
cundo ponit rationem dicti. Tertio suum dictum specificat. Quarto ponit
quod resultat contrahendo cum aliqua de prohibitis hic. Quinto extendit ad
filios adoptivos. Secunda ibi. naza quarundam. Tertia. ibi. inter eas.
Quarta ibi. et si tales. Quinta ibi. et hec adeo Et. b. d. Patrimonium

non potest contrahi in-
ter ascendentes usque in-
finitum et si per ado-
ptionem sit tracta parē-
tela et etiam adoptione
finita per emancipatio-
nem. b. d. fm Areti. et
q. ad. s. inter eas.

Ergo. q. fm prece-
pta legum sunt matri-
monia. ergo et.

Ad oēs. s. mulieres
Quarundam. s. mu-
lierum.

Adeo. ut si adā ho-
die viveret nō posset ha-
bere uxorem fm Jo. vt
ff. de ri. nup. l. nupr.
Idem iuris. vt non
possunt coniungi.

Inter eas. Divi-
ditur in quatuor pres.
primo ponit dictū i ge-
nere in transuersalibus.
Secundo illud specificat in
transuersalib⁹ consuetis
p sanguinez. Tertio de
coniunctis p adoptione:
Quarto inferet ex predi-
ctis vñ casus. Secunda
ibi. sane. Tertia ibi. s. et
fi. Quarta ibi. et ideo.
Et. b. d. Inter fratrem et
sororem prohibitu est matri-
moniu etiam si p adoptio-
nem p̄iuncti sint qd h3 lo-
cū adoptioe durate tm̄.
Et emancipat⁹ a pfe pot
copulari cū altero ado-
ptiuo a suo pfe. b. d. vt
q. ad. s. fratris s3 Are-
tinum.

Sed nō rāta. s. vsq3 ad gradu. vij. fm canones. vt. xxxv. q. iij. c. pro
genie. et. c. de p̄sanguinitate. et. c. in copulande. et. c. nulli. sed fm. ll. vsq3
ad quartum. vt. j. eo. s. fratris. idem hodie iure canonico: vt extra de cō-
sanguini. et affi. c. vlt. s3 tamē aliter accipitur gradus fm canones q̄ fm
nos. ut dices. j. de gradibus.

Quandiu. sic. ff. de ver. ob. si stipuler in fi. sic. ff. de li. et po. si q3 post
humos. in fine.

Diffoluta. q. ipsa est emācipata. vt differat a sequēti casu.
Generum. i. maritum filie.

Et. s. patrem. **Ante.** i. primo.

Filia. hoc ideo: q. emācipatione facta desinit esse agnata patri ergo
per patrem non potest fieri agnata tali adoptiuo. ut. ff. de adop. l. qui i ado-
ptione. hodie vō non desinit. vt. j. de leg. agna. sic. s. si. itaq3 hoc consi-
lium hodie non valet.

Nurum. i. uxorem filij vt probatur. j. e. s. affinitatis.

Fratris. Dividit in tres ptes. Primo ponit dictum. Secundo il-
lud extendit. Tertio rōnem reddit. Secunda ibi. sed nec. Tertia ibi. cuius
enim. Et hoc dicit. Filiam vel neptem patris vel sororis sue non potest
quis ducere in uxorem. b. d. fm aret. vsq3 ad. s. eius vō.

Cuius. sed opponitur: filiam aui vel auie non possum ducere. tamē
neptē possum que est mibi p̄obrīna: vt. j. s. duoz. Rñ. hāc regulaz stri-
cte intelligi in eo casu in quo loquitur: et in oī simili. s. quando ego et illa cu-
ius filiam ducere non possum sumus in gradu secundo ad stipitem et in
p̄tate eiusdē. et sic cuius. s. fratris vel sororis mee filiam et. hoc in natura-
libus. secus in adoptiuis. vt. j. s. proximo.

Cuius uero. Filia sororis adoptiue potest quis ducere in uxore. b.
d. vsq3 ad. s. duorum. Aretinus.

Eius. sic construe. non videris impediri vñ. vt. si. eius.
Civili iure. naturali constat. de civili sic p̄bo. illa filia sororis adopti-
ue non est in p̄tate matris: vt. j. de hered. qua. et dif. s. qua de causa. er-
go non trāsit in potestate illius q adoptat matrem: h3 mater transeat qz
illa transfuit cū alijs q sunt in p̄tate: vt. j. item. i. s. illud. et. ff. de adop. si
pater. at ipsa mater adoptata est mibi coniuncta per agnationem per pa-
trem in cuius p̄tate est. ff. de adop. l. qui in adoptio.

constitutione modū. **Ergo** nō
omnes nobis uxores ducere licet.
nam a quarundam nuptijs absti-
nendū est. **Inter** eas enim per-
sonas que parentū liberorumue lo-
cum intra se obtinent contrahi nu-
ptie non possunt: veluti inter p̄sem
et filiam: vel auuz et neptez: vel ma-
trem et filiū: vel auiam et nepotem.
et vsq3 in infinitū. **Et** si tales p-
sone inter se coierint nephasias at-
q3 incestas nuptias contraxisse di-
cuntur. **Et** hec adeo vera sunt
vt quāuis per adoptionem paren-
tū liberorumue loco sibi esse ceperint
non possunt inter se matrimonio
iungi: intantū vt etiā dissoluta ado-
ptione idē iuris maneat. itaq3 eaz
que tibi per adoptionē filia vel ne-
ptis esse ceperit: non poteris uxore
ducere quāuis eā emancipaueris.
Inter eas quoq3 personas que
ex transuerso gradu cognationis
iunguntur est quedā similis obser-
uatio: sed non tanta. **Sane** enī
inter fratrem sororeue nuptie pro-
hibite sunt: siue ab eodem patre ea-
dēq3 matre nate fuerint: siue ex al-
tero eoz. **S3** si qua per adopti-
onē soror tibi esse ceperit quādiu
quidez constat adoptio: sane inter

duorum autem. Filij duoz fratru vel sororum possunt simul contrabe-
re matrimonium inter se nō aut nepos cum amita etiam adoptiua: vel mater
tera etiam magna. b. d. vsq3 ad. s. Affinitatis. Et dividitur in tres partes.
Primo ponit de duobus consobrinis. Secundo de amita. Tertio de mater
tera. Secunda ibi. Item amitam. Tertia ibi. Item nec matertera. Areti.

te et eam nuptie consistere non pos-
sunt. **Cū** vero per emancipationez
adoptio sit dissoluta poteris eam
uxores ducere. **Sed** et si tu emā-
cipatus fueris nihil est impedim en-
to nuptijs. **Et** ideo constat si quis ge-
nerum adoptare velit debere cū
ante filiam suam emancipare. et si
quis velit nurum adoptare debe-
re eam ante filiū suuz emancipare.

Fratris vero vel sororis filiaz
uxore ducere non licet. **Sed** nec
neptē fratris vel sororis quis duce-
re potest quāuis quarto gradu sint.

Cuius enī filiā uxores ducere
non licet neq3 eius neptem permit-
titur. **Cuius** vero mulieris quā
pater tuus adoptauit filiam non vi-
deris impediri uxorem ducere: qz
neq3 naturali neq3 civili iure tibi
coniungitur. **duorum** autē
fratrum vel sorozuz liberi: vel fra-
tris et sororis coniungi possunt.

Item amita licet adoptiuam:
ducere uxorem non licet. **Item**
nec matertera quia in loco parē-
tum habetur. qua ratione verū est
magnam quoq3 amitam et mater-
teram magnā prohiberi uxorem
ducere. **Affinitatis** quoq3 ve-
neratione quarūdaz nuptijs absti-

duorum. hoc fm. ll. vt hic
et. C. eo. celebrandis. secus iu-
re canonum. vel dic hunc. s.
loqui de adoptiuis. secus in na-
turalibus.

Item amitam. que est so-
ror patris.

Adoptiuā. ab auo p̄no.

Item matertera. Nota cau-
te qz nō repetit adoptiuā ma-
tertera et. quia matertera vel
auunculus nō sit adoptione: ut
b. et. s. eo. s. eius. et. ff. eodem.
si qua. s. finali. als. l. adoptio.
Sed contra videtur. ff. de ritu
nupti. l. per adoptionem. s. fi-
na. respon. illud intelligit quā-
do adopto in nepotem quasi
ex filia natum: vel in prone-
potem ex nepote nato ex filia:
quod possum sicut si nullum
haberē filiū. vt. j. ff. l. s. h. tūc
enim soror et frater eius loco cu-
ius filij facta ē adoptio est ma-
tertera et auunculus: alij mi-
bi s3 isunt vt patet. et sic non
imitatur naturam qz als ne-
pos ex filia naturali et legiti-
ma non est in potestate hic autē
cū suis cōcordantijs loquitur
quādo aliquam adopto in fili-
am. b. qdē non erit matertera
filij natis ex alia filia mea na-
turali et legitima. Sed que est
ratio diuersitatis? Respon. qz
altero casu. s. quando adopto
nepotem ex filia est cōmodum
matertere et auunculo: qz maio-
res quidē parētes ipeant mi-
noribus: qd secus est in aduer-
so casu: et ex hac pendet alia: vt

naturales et legitimi sint adoptiuo subiecti: et est ridiculum: contrario casu es-
set equum.

Item matertera magna. magna matertera soror auie matris est. ami-
ta magna soror aui matris est. vt. j. de gra. affi. s. iij. et. iij. Sed quid de fra-
tre aui matris: et. est patruus magn⁹. vt. C. de successorio edicto. l. i. l. j. Pla-
cōra vt ibi nota. Sed cum sint in quarto gradu quare prohibentur vt. s. c. s.
fratres: et. quia be p̄sone sunt de superioribus transuersalibus que habenē loco
parentum vt in hoc. s. et quia ipsa est in primo gradu stipitis vt no. s. s. sed nec
neptem. et sic no. caute. quia ordo transuersalium subdividitur in tres partes su-
pra infra et ex latere. vt. j. de gra. s. ij. et. iij. et. iij. et. v. et. vj. et maior est absti-
nētia versus superiores: vt hic: et inferiores. ut. s. eo. s. fratris. q̄ transuersa-
lium. vt. s. eo. s. duorum.

Affinitatis. Dividitur in septem partes. Nam Primo ponit quandam
prohibitionem in genere. Secundo illam prohibitionem exemplificat in nuru
et priuigna. Tertio rationem prohibitionis facit de nuru et priuigna assignat.
Quarto dictam prohibitionem de nuru factam modificat. Quinto rationem
dicte modificationis assignat. Sexto modificat prohibitionem circa priuignā.
Septimo rationem dicte modificationis assignat. Secunda pars incipit ibi. ut
ecce. Tertia ibi. quia vtriq3. Quarta ibi. quod ita scilicet. Quinta ibi: quia ea-
dem. Sexta ibi. Item si adhuc. Septima ibi: qz duas. Et hoc dicit. Nō potest
auus contrahere matrimonium cum nuru vel priuigna p̄enti vel preterita. b.
d. fm Aretinum vsq3 ad. s. socrum.

Affinitatis. est autem affinitas regularitas personarum ex nuptijs con-
iunctarum omni carens parentela sanguinis. vt. ff. de gradi. non facile. s.
affines et. s. sciendum est. ideo dicit. Et nuptijs. quia sine nuptijs contrahi non
potest sed secundū canones etiam sine nuptijs. sed cum vxor videatur affinis
viro quare permittitur matrimonio vñ? Respon. non est affinis sed causa af-
finitatis.

Quarundam. s3 mulierum.

Primignam. hec omnia exponuntur statim proximo versiculo. Quod ca-
et. Accursius.

Loco sunt. facit ad hoc. ff. so. ma. quia.
Accipi debet. s. hec prohibitio.
Nurus est. que continentur appellatione istarum: dic ut. ff. eodem. l. ado-
ptiuus. s. videamus.

a **C**ontrahere argu. sumit hic ex pri. Rñ. qz si qs bz generale auxiliū nō pōt pe-
tere spāle: ut. ff. de mino. l. in cause. 7. de v. obli. doli. 7. ff. d. edē. l. qdā sunt.

b **C**ontrahere alia ratione. non solum supradicta.
c **L**icet. imo efficit infamis: ut. C. ad. l. iul. de adul. l. cum qui.

Socrum. Dicitur in quatuor partes: qz primo ponit vnu dictū pbi-
bitū cū rōne. Secundo illud
modificat. Tertio modificatū
declarat circa nouerā cum
ratione. Quarto declarat cir-
ca socrum cū rōne. Secun-
da ibi. qd 7 ipsum. Tertia ibi
alioqn. quarta ibi. Itēz si. Et
hoc dicit. Cuz socru vel nouer-
ca presente vel preterita matri-
moniu cōtrahi nō pōt fm are-
tū vsq ad. §. mariti.

d **S**ocru. que sunt he psonē
dic ut. ff. co. n. de ritu nup. l.
adoptiuus. §. nūc videamus.

e **P**rohibitum iure affinita-
tis. 7 ad hoc referit illud Quod
7 ipsum 7c.

f **A**ffinitate. hec littera sibi
contraria videtur. nā dissolu-
ta est affinitas. non ergo debet
nuptie ratione affinitatis sepa-
rari vel impediri. s; sic dissolu-
ta 7c. i. dissoluto matrimonio
pp qd contingit affinitas. sed
ipsa affinitas nō ē dissoluta.

g **N**ouerca. sic dicta qsi no-
cēs archus. vel qz nona est ar-
cha sine fructu. 7 facit. ff. de in-
of. tes. l. iij. in fi. 7. l. iij.

h **N**ō potes. als nō possis. s.
eodem tēpore subaudi ut. §. p-
ri. §.

Mariti. Hoc dicit filius
ex vxore p̄morta contrahere
pōt matrimonium cum filia
vrotis ex marito p̄morta.
hoc dicit vsq ad. §. Et si qua
vroz fm Socrum.

i **M**ariti. l. inter se frater 7 soroz p̄bibeant: vt. §. e. §. inter eas tñ 7c.

k **H**el cōtra. i. contrario.

l **H**abeant. illi minores.

m **E**t matrimonio. s; coz.

nerenecesse est: vt ecce priuignaz:
aut nurū in vxorē ducere nō licet:
qz vtrūq; filie loco sunt. **Q**uod
ita scilicet accipi debet si fuerit nu-
rus aut priuigna tua. nam si ad huc
tua nurus ē: id est si ad huc nupta
ē filio tuo: alia^o ratione vxorem eā
ducere non possis: qz eadem duo-
bus nupta esse non potest. Item si
ad huc priuigna tua est: id est si ma-
ter eius tibi nupta est: ideo eaz vxorē
ducere non poteris quia duas
vxores eodē tempore habere non
licet. **S**ocrum quoq; 7 nouer-
cam prohibituz est vxorem duce-
re: qz matris loco sunt. quod 7 ipz
dissoluta demum affinitate^o proce-
dit. Alioquin si ad huc nouerca ē:
id est si ad huc patri tuo nupta est cō-
muni iure impeditur tibi nubere:
quia eadem duobus nupta esse nō
potest. Item si ad huc socrus est. i.
si ad huc filia ei^o tibi nupta est: ideo
impediuntur tibi nuptie quia duas
vxores habere nō potes. **M**ari-
ti tamē filius ex alia vxore 7 vxor
ris filia ex alio marito: vel^o contra
matrimonium recte contrahunt: s;
habeant^o fratrem sororemue ex^o ma-

n **P**ostea. s. post natiuitatem istorum. 7
sic aduerbium post determinat dictionem cōtracto. vel dic qz determinat vbi
habeat. 7 dic p̄tracto. s. prius. nā qui ex eo matrimonio. s. maiorū nascūtur fra-
tres sunt ex parte matris illi qui natus est: vel nata prius ex femina. Idem dicat
econtra qz erit frater vel soroz ex parte patris illi qui fuerat ex illo patre nat^o ta-
men isti nullo iure sibi inuicem iungunt. viro enim cognati vrotis iunguntur
nō it alijs cognatis viri. Idē cōtra. qz cognati viri vroz iungunt nō aut alijs
cognatis vrotis: vñ reprobaf quorūdā opinio qz dixerūt qz null^o ab arboze du-
cit aliū. nam in ea cōtinē cognati viri 7 vrotis. 7 tñ iungunt vt hic dicitur nec
inter se nec ante matrimonium inter duos cognatos viri 7 vrotis cōtract^o suc-
cedūt vt. C. de suc. l. amite. nec postea nisi sicut facit vir vrozī deficiēte om-
ni penēta 7 excludo filio: vt. C. vñ vir 7 vroz. l. i. 7 in auē. ibi signata.

e **E**t si qua vxor. Publica honestas ipedit cōtrahere matrimonium cum
filia quondā vrotis suscepta ex alio viro post diuortium p̄mi mariti. Itēz im-
pedit patrē cōtrahere cū sponsa filij 7 cōtra. b. d. fm Areti.

o **P**riuigna. qz illa est priuigna mea que ex mea vxore est nata anteq̄ esset
vroz. 7 femine ille est priuignus qui ex marito natus fuit anteq̄ suus esset mari-
tus: vt. §. e. §. affinitatis. 7. §. socrum. sed hec postea fuit nata. tamē dicit Juli.
abstinentū ratione honestatis: vt subijcit 7. ff. e. l. si qua. §. si vroz. 7. l. si vroz.
7. l. semper. 7 ad hoc inducit duo argu. nam 7c.

p **M**arum esse. s; sit sponsa. tamen non est nurus anteq̄ fiat vroz. 7 econtra
licet sit sponsa patris. quia vroz non est patris ad huc. ideo non est filij nouer-
ca vt hic. 7. ff. de ri. nup. si qua. §. i. 7 tamen licet nulla sit affinitas est abstinen-
dum vt subijcit. Rectius 7c. a simili concludit in casu proposito primo in hoc
§. accursus.

q **F**acturos. s. sancimus.

r **I**llud. Inter seruos etiam cis manumissis matrimonium contrahenti-
bus cognatio impedit ad matrimonium contrahendū. hoc dicit fm Val. vsq
ad. §. si aduersus.

s **S**eruitus. l. dum durat serui. 7c.

t **C**ognationes. id est consanguinitates que sunt inter seruos 7 impediunt nu-
ptias inter eos. Item affinitas: ut hic 7. ff. e. adoptiuus. §. seruitus. sed quo-
modo hoc cum nulla cognatio sit inter eos: ut. j. de capi. vi. §. qz autem. sed
illud in iure succedendi 7 in tutela vel hereditate dicitur: hoc autem in iure san-
guinis qd nullo iure civili tolli potest: vt hic. 7. ff. de reg. iur. l. iura sanguinis.

7 per consequens est in prohibitione matrimonij. Sed nonne 7 alia ra-
tione inter eos matrimonium impeditur: quia sunt serui. vt. §. eodez. §.
. i. primo Respon. 7. C. de incestis nuptijs. cum ancillis? Respon. durā
te seruitute hec sunt duo impedimenta 7 eis manumissis durat hoc vnuz
vt sequitur.

trimonio postea^o contracto natos.
Et si qua vxor tua post diuorti-
um ex alio filiam procreauerit hec
non est quidem priuigna^o tua: sed
iulianus ab huiusmodi nuptijs ab-
stinere debere ait. nam constat nec
sponsam filij nurum^o esse nec p̄tis
sponsam noueram esse: rectius ta-
men 7 iure facturos^o eos qui huius-
modi nuptijs se abstinerūt. **U**l-
lud certum est seruiles quoq; co-
gnationes^o impedimento nuptijs
esse: si forte pater 7 filia: aut frater
7 soroz manumissi fuerit. **S**ūt
7 alie psonē que propter diuersas
rationes nuptias cōtrahere probi-
bentur: quas in libris digestoz seu
pandectarū ex veteri iure collecta-
rum enumerari^o pmisim^o. **S**i
aduersus ea que diximus aliqui co-
terint: nec vir nec vxor: nec nuptie:
nec matrimonium: nec dos intelli-
git. **I**taq; bi qui ex eo coitu na-
scūtur in potestate patris nō sunt:
sed tales sunt quantum ad patriā
potestatem pertinet: quales sunt bi
quos mater vulgo^o concepit. nam
nec^o bi patrem habere intelligun-
tur: cum 7 bis pater incertus^o est:

re alteram eodem tempore als est infamis: vt. §. eodem. §. socrum in fi-
ne 7. §. affinitatis. in fine. 7. C. ad. l. iul. de adul. l. cum. Septimo per se
na. cō. quod vetat fieri matrimonium inter tu. 7 tu. 7 filios eorum quō-
dam pupillam 7 adultam suam: vel patris: vt. C. de interdic. ma. inter
pu. l. i. Octauo per legem papiam 7 iul. scilicet inter senatores 7 eorum
libertos 7 libertas. uel als viliis conditionis feminas: vt. ff. de ritu nu-
pti. l. papi. 7. C. de nup. l. si libertatem. quod capitulum hodie correctuz
est: vt in autentico. vt lib. de ce. §. si quis autem. collatione. vi. Bonus
est vt inter p̄tis dem. 7 sibi subiectam ratione iurisdictionis: vt. C. de nup.
7 si contra 7. C. si quacunq; pre. po. l. prima. Decimus est per constitu-
tionem principis vt cum ea quam quis de sacro fonte leuauit: vt. C. de
nup. si quis alumnam. in fine. Idem seruatur de ipsa cōmatre. licet no-
stro iure cautum non reperiat. Undecimus est ratione honestatis: vt
. §. eodem. §. si vroz. 7. ff. eodem. l. si qua. Et xij. ratione ordinis annexi:
vt cum clericis in sacris ordinibus constitutis: vt in autentico. quomo-
do opoz. episco. §. neq; autem collatione. i. 7 in autentico: de sanctis. epi-
sco. §. si quis colla. it. Est 7 tertiusdecimus: vt in monachis conuersis
monialibus licet non sint in sacris ordinibus constituti: vt in auē. de mo-
nachis. §. antep. collatione prima. 7 in autentico de nup. §. per occasio-
nem collatione. iij. Est 7. xiiij. in muliere rapta que proprio nubet ra-
ptoz quod prohibetur: vt in autentico. de rapt. mu. que propi. rap. nu.
§. i. colla. it.

Si aduersus. Cōtrahēs matrimonium de facto cōtra mādāta le-
gū nō efficit vir vroz: nec matrimonium appellat: quo matrimonio
dissolutio nō est locus tractioni dotis vel donationi pp nuptias: 7 alias
penas patif. b. d. cū. §. sequenti. uel sic. Qui scienter matrimonium cō-
trahunt cōtra mādāta legū: nō valet qd agunt: nec ex dicto illicito conti-
aliquis affectus veri matrimonij resultat aliasq; penas legitimas patif
tur. b. d. cum. §. sequenti. Areti.

Si aduersus. ut. §. co. per totum. 7 etiā adiecimus in pri. §.

Itaq; bene inferitur: vt. §. titu. i. in prin.

Ad patriam potestatem. pp hūc casuz posuit titu. de nup. post ti. de
patria potestate.

Vulgo. s. q patrem demonstrare nō possunt: uel illicitum: vt. ff. de
statu homi. vulgo.

Nec hi. s. vulgo cōcepti. uel dic hi de quibus loquitur. scilicet illicite
conceptis.

Incertus est. cui pater est populus pater est sibi nullus. 7 omnis

Manumissi fuerūt.
vel ambo. 7 tunc vnuz
est impedimentum san-
guinis: vel vnus tm: 7
tunc duo sunt que im-
pediant vt modo dixi-
mus.

Sunt. 7 alie. enu-
merari. possunt autem
enumerari. xiiij. modi-
cuz bis quos scilicet hoc
titu. habemus. Pri-
mus est ratione seruiti-
tis: vt. §. eodem. l. re-
spon. 7. C. de incestis
nup. l. cuz ancillis. Se-
cundus est ratione eta-
tis vt mares minores.
xiiij. annis. femine mi-
nores. xij. vt. §. eodem.
ij. respon. Tertio ratio-
ne sanguinis qd in tria
diuiditur. ascendentes
descendentes. 7 colla-
terales: ut. §. eodem. §.
ergo 7. §. inter eas. 7. §.
fratris. 7. §. eius. 7. §.
duorum. Quarto rati-
one adoptionis: vt. §.
eodem. §. ergo. 7. §. iter
eas in fi. vtriusq;. Qui
to ratione affinitatis p̄-
sentis preterite 7 futu-
re: vt. §. eodez. §. affini-
tatis. 7. §. socruz. 7. §. si
vroz. Serto ratioe ma-
trimonij. nam si habet
vnam non debet habe

qui pater est populus nō hū ille patre. Et in hoc dicit hīs scilicet vulgo con-
ceptis. vel dic hīs. i. incestuosus: tūc tu dic iurisdictione ē incertus.

A grecā spadon. spadon grece dicitur latine sine patre filius. ac.

Qua si sine iure civili inspecto.

Sequitur bene inferri. cū enim sine matrimonio esse non pōt salicet
dos. et ubi non est dos
actio dotis nō est: vt. C.
de dona. ante nup. l. si.

ubi sicut enim et.

Exactioni. s. per ac-
tionem ex stipulanti que
dat ex vote vt. j. de ac-
tio. §. fuerat. S. m. qd
si pōditiōe sine cau-
sa: vel ob causam: quia
ob causam datus fuerit
nec causa fuit secuta: rñ.

p. qd sic siue ignorans si
de sciens dederit: vt. ff.
de cōdi. sine causa. l. si.
fm Joā. datur conditio
ignoranter nō scienter
vanti: vt. C. de cōdi. ob
causam. l. i. r. ff. de cōdi-
tio. ob causam. l. i. §. si.

r. l. i. nec in merito cū
turpiter danti nulla sit
repenitio. vt. ff. de cōdi.
ob cau. l. si ob tur-
pē. et hoc omnia locum
habent qñ nō fuit fecu-
rum matrimonium.

Qui autē prohibi-
tas. p aliquem de. rñ. j.
mo. l. i. r. has penas
imposuit tñ eis qui in-
cestas nup. faciūt vel ne-
pharias non qui alias
inuites: vt in auc. de in-
cest. nup. §. i. colla. ij.

Cōtinens. vt est amissio bonorū et infamie. vt. C. de incest. nup. l. qd
tra: r. l. si qd inceq. bodie et confiscatio bonorū et exilium et cinguli. i. vi-
gnitatis depositio si quā hū. et verberatio corporis si vilis est imponitur.
vt in auc. de incest. nup. §. i. col. ij.

Aliquando autem filius naturalis tñ curie datus patrie subijci
tur ptiā. Et ex legitima rēbina gēiti: si ipsa postea nubat patri dictorū si-
liorū et exide fiant dotalia instrumenta: in patris sui ptiā redigunt. Arc.

Aliquando parentum. hoc mirabile per duo probat exempla.

Naturalis. i. tñ.

Curie. cum enim vult aliquis naturalem filium tñ qui in potestate
patris non est vt hic: r. §. n. i. in prin. facere in potestate: datur in serui-
tio imperatoris: vel pcedis provincie. nā in potestate efficitur loco me-
riti patris et efficitur legitimus loco meriti filij ut hic et in auc. qd modis
na. cf. sui. §. si qd igitur. col. vij.

Pecnon is. nunc ponitur aliud exemplum.

Interdictum. nam aliam viorē non habuit tēpore cōcubināt als: r.
vt. C. de concu. l. i.

Constitutio: vt. C. de na. li. l. cum quis.

Instrumentis. sed nunquid sine instrumentis est matrimonium ta-
le: Dicunt quidam qd non. vt r als quando decorati maximis dignita-
tibus faciunt matrimonium vt in auc. ut li. ma. r. au. §. quia vero leges
vudum col. viij. melius autē quibus mo. na. effi. leg. §. hoc ergo casta.
col. vj. Sed dic qd matrimonium in modo consensu perficitur sine scriptu-
ra. vt in auc. de nup. §. nuptias col. iij. r. ff. de re. iur. l. nuptias. sed filij
primogeniti nō sunt legitimi si dotalia instrumenta non sunt facta vt
hic: r. facit ad hoc. C. de nat. lib. l. cum quis r. l. nuptias. r. l. imperator
r. l. si. r. in auc. d here. que ab intest. defe. §. i. col. ix. r. in auc. de filijs ante
do. instru. natis col. iij. r. i auc. de incest. nup. §. finali. col. ij. r. de trien.
r. semij. §. fina.

Constitutio. vt. C. de na. li. l. nup. sed si non fecerit eam sibi viorē
adhuc huiusmodi naturales sunt alendi a patre. Item succedunt ex testa-
mento in totum si pater vult legitimis non existentibus uel parētibz iā
defunctis. als liberi in vnam vnciam tñ permittunt naturales succede-
re. superiores quando ipsi tñ super sunt non impediunt eos nisi in sua le-
gitima que superioribus debetur. ab intestato vero duas habent vncias
paterne substantie cum matre eorum viriliter diuidendas. quando non
sunt ascendentes nec descendentes alunt r ipsi patrem et hoc in licite na-
tis. sed si illicite nati sunt non: immo omni beneficio sunt exclusi: vt in
auc. quibus mo. na. effi. sui. §. discretis. vsqz in finem constitutionis.
colla. vij.

De adoptionibus. Quia. §. dixi de nuptijs ex quibus acquiruntur
filij legitimi r naturales: ideo nunc de adoptionibus et quibus acgrunt

filij legitimi. vel sic. Quia. §. qualiter filij nostri sūt in nostra potestate: nunc
aut qualiter alieni efficiantur potestate nostre. Arcetius.

De solum. Iste titulus diuidit i noue partes principaliter. Primo
ponit qd adoptiuū sunt in potestate adoptantis. Secūdo qd fieri ad
ptio r arrogatio. Tertio pñā dicitur limitat r declarat. Quarto de ipu-
bere qui se ad arrogandum de-
dit. Quinto qd adoptans debz
saltem adoptatum precedere.
viij. an. Sexto qñ aliquis vt
nepos vel pronepos adoptat.
Septimo in quibus adoptat
equiparatur naturali. Octauo
in quibus conueniunt r in qui
bñ adoptio r arrogatio. No-
uo qd serui adoptati a domi-
nis sunt liberi. Secunda ibi
adoptio. Tertia ibi. sed bodie.
Quarta ibi. cum autem. Qul-
ta ibi. minorem. Sexta ibi. licz
autem. Septima ibi. in pluri-
bus. Octaua ibi. illud. Nona
ibi apud Latonem. r hoc dicit
prima pars. Libera adoptiuū
sunt i potestate nostra sicut na-
turales. areti.

Naturales. subaudi r legi-
timi: quare distingue. quia fi-
liorum alij sunt naturales r le-
gitimi. vt ex legitimo matri-
monio nati. vt hic: r. §. de pa-
tria potestate in prin. alij na-
turales tñ. vt nati ex concubi-
na: vt. §. n. i. §. fina. alij legi-
timi tñ. vt adoptiuū de quibz
hic tit. loquitur. alij nec natura-
les nec legitimi iuris presump-
tione vt incestuosus: vel alias
illicite nati. vt in auc. qui. mo.
na. effi. sui. §. si. colla. vij. alij
sunt qui prius non fuerunt le-
gitimi. sed nunc sunt. i. efficiuntur duobus modis. vt in auc. qui. mo. na. effi.
sui. §. i. r. §. n. i. in fi.

Adoptamus. si in potestate nostra sunt. r hoc iure veteri. vt hic. r. ff. e. l. i.
sed bodie distinguitur vt b r. j. e. §. sed bodie.

Adoptio diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponit dictum in ge-
nere bimembre. Secundo exemplificat r ponit exemplum primi membri. Tertio
exemplum secundi membri. Secunda ibi imperatoris. Tertia ibi imperio. et
h. d. Auctoritate principis arrogatur qui sui iuris sunt: s; imperio magistra-
tus adoptantur qui sunt sub potestate alterius. h. d. Arcetius.

Adoptio. est autem adoptio fm pla. r Jo. legalis actio ad solatium eorum
facta qui liberos non habent pene naturam imitans. sed certe r ab his qui libe-
ros habent fit adoptio vt. ff. c. l. nec ei. §. preterea. r. j. co. §. l. j. quare potest sic
simpliciter diffiniri. Adoptio est legitimus actus per que fit quis filius qui non
est pene. i. fere naturam imitans: et est hec veritas: r. ff. eodem. l. i. r. j. codē. §.
minorem.

Rescripto. hoc est vel ante ipsum principem: vel ante alium magistratum
delegatione facta per rescriptu za principe. vt. C. e. l. ij. in fi. r. l. arrogationes.
sed quid fit imperator nō est: rñ. nō potest fieri licz imperius semper fit: vt in auc.
quomodo opoz. cpi. §. si. col. i.

Magistratus. i. cuiuscūqz ordinarij etiam defensoris ciuitatis qui minimū
est: vt in auc. de defen. ciui. §. nulla col. iij. nec mirum cum sit de voluntaria iu-
risdictione. vt. ff. de off. pzon. r. l. i. j.

Arrogatio. qd adoptator interrogatur an velit eum quem adoptat sibi iu-
stum filium esse: r adoptatus an id fieri patiatur. vt. ff. c. l. ij. vnde versus. Ar-
rogo qui seruus est: sed habet meus esse necesse. Patris adopto suum: sed pa-
tris permanet idem.

Infierorem. i. sequentem.

Sed bodie. Si filius familias daf in adoptionē extraneo nō trāst bodie
in eius potestate. secus si def auo vel alteri eius ascendenti. h. d. Arc.

Sed bodie. cōstitutione. vt. C. de adop. cum in adoptiuis.

Naturali. r legitimo.

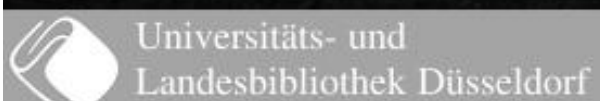
Tributa. i. in predicta cōstōde. r facit ad hunc. §. j. de here. qd ab intest. §. ali-
quē als. §. inuenim. r. j. de crebre. li. §. circa adoptiuos: r. j. de inoff. te. §. ij.

Si sō pater. naturalis r legitimus. d' **M**aterno. in cuius ptiā p-
us nō erat sed nunc efficitur. vt subijcā. §. de pa. po. in fi. ac.

Emancipatus. als cuz effect in potestate aui quō adoptaret cum quez habz:
certe non pōt plus esse qd filius vel nepos: vt hic r. ff. co. si pater. §. qui duos. r i
telligē emancipationis ipe filium non esse cōceptū qui nunc datur in adoptionē
als in potestate aui remansisset. vt. j. n. i. §. si.

Simili modo. i. similitē facias distinctionē: nā materno proauo indistincte.
paterno sō fm qd modo distinguit in auo datur in adoptionem.

Cōcurrunt. sed si ego adoptem filium fratris mei: nunquid potestati mee

subijcitur: rñ. fm Jo. qd nō. r q hic dicit naturalia exone. i. naturalia: quia ab eo quo cōtrahit naturalitē r origine: qd nō est in filio fratris mei.

a **Jura.** unde preferendus est ei in que vna tñ cōcurrit: r sic due rationes pre valent vni. vt in aut. s. confan. r vter. fra. §. i. col. vi. r. C. d. edic. vt. adri. tol. l. si. nisi vna sit melior puob⁹ vt colligif. ff. de ioffi. te. nā r si r. ff. vñ li. l. i. r. pto.

c **Cum autem.** Impube res sui iuris non possunt nisi per rescriptum principis r cum cause cognitione arrogari. et debet arrogator cauere de bonis arrogati restituendis: si in tra pubertatē decesserit r etiaz quartā ptem suoz bonoz tenet ei relinquere. h. d. Diuiditur i qnq; ptes. Primo q ar rogatio fiat cā cognito. Scōs que sit iusta cā. Tertio moduz sub quo fiat. Quarto q nō potest arrogator ipsum emancipare sine cā. Quinto q qrtaz ptem bonoz suoz eidē siue in vltima voluntate siue inter vi nos relinquat. Secunda ibi. r exquiritur. Terna ibi. r cum. Quarta ibi. ut non als. Quinta ibi. h. r si. areti.

b **Rescriptum.** vt qz sui iuris est: vt. s. eodem in prin. c.

c **Cognita.** que autem in cause cognitione veniuntur per ordinem scripta sunt. ff. e. l. si pater. §. in arrogationibus r. l. sequenti vsq; ad. §. fina. r quedā etiam hic dicuntur in persona impuberis que r ibi dicuntur.

c **An honesta.** i. non eo pposito: vt eius res deuoret: vt. ff. e. l. nec ei. §. eoz.

d **Ut caueat.** i. ut cautione p mittat cum fideiussione tamē: ut. ff. e. nec ei. §. si. r. C. de ver. signi. sancimus.

e **Personae.** qui seruus publicus dicitur: vt. C. e. l. ij. als enim seruus purus tabellio eē non potest: vt. C. de tabel. generaliter. libro. r. h. certe ideo sic dicitur: quia publice seruit.

f **Restitutoria.** als vcturi vel iure successionis ex testamēto vel ab intestato uel titu. vniuersali vel singulari vt legatarijs. omnibus. n. consilium hac cautione. ac pupillo deccēdi in pupillari erate. als si postea: pupillaribus substituto eua nescit vt hic. r. ff. e. non aliter. r. l. his verbis. r. j. de pu. sub. §. i. sed nome sine hac cautione facta admittuntur supradicte persone ex testamento: rñ. non cum testamentum sit ruptum minima ca. di. l. arrogatione: vt. j. qui. mo. te. infir. §. non tamen. Item nunquid legitimi sine hac cautione admitterentur: rñ. nō: quia pater arrogator omnia iure peculij occuparet: vt. ff. de castrensi pecu. l. i. Nec tamen cautio omiffa pro facta habetur: vt. ff. e. l. his verbis in fine. vt et als. C. de rei vro. act. l. vna. §. i. sed quare legitimi non stipulantur etiam vltra pupillare eratem cum r postea sunt admittendi ad successione si adoptio facta n̄ esset: rñ. illud est de fortuna: r aduenticiū erat: vñ non fuit considerandum: ut ff. qui r a qui. l. iulianus. potuisset enim post pubertatem testamentum fecisse: vt. s. qui. ex cau. §. cum ergo.

g **Item causa.** veluti si ita heres instituitur iste adoptatus si emancipatus fuerit. r tunc quartam perdit quam tunc deberet habere de bonis arrogantis: vt. j. pri. rñ. r. ff. e. si quis in fraudē pa. l. si. fm quoldam: uel dic q tūc nō perdit qrtam: vt. j. pri. rñ. probaf qd cum illo cōnuatur. r q. d. l. cōtinetur intelligitur quando erat iusta cā cōtra filium: vt qz puocabat patrē ad irā r intātum vt etiā exheredari poterit. r beneficium collatum vel conferendum reuocari: vt. C. de reuo. do. l. si. r in auc. vt lib. decetero. §. illud. col. vj. r fm hoc intellige propi. rñ. qd sequitur.

b **Sed r si exheredauerit.** uel preterierit: vt. ff. e. si arrogator.

i **Iubetur.** no. nō cauet sic se relicturum. tunc enī non ualeret: vt. C. de inuti. stipu. l. ex eo. r. C. de inoffi. te. si quādo. i. rñ. sed ei iubetur p. l. ut sic faciat.

k **Bonorū.** quid ergo si r alios filios ser vel plures habeat. nunquid hic plus q̄ alij habet: rñ. sic fm Bul. q̄si debeat iputari ei q̄re arrogauerit: uel dic ut pu to quartam siue partis per cōdi. et. l. diui pij peti: ut hic r. ff. e. si arrogator: r. ff. de inoffi. testa. papi. §. quonā. r. C. de inoffi. testa. cū queritur: r. l. parentibus. absurdum est. n. hunc legitimū plus iuris habere q̄ naturalem r legitimū: ut s. e. sed hodie in fine. accur.

l **Commodum.** Repete r preter ea bona. f. aduēcia commodum quorū filius arrogatus post arrogationem acquisiuit patri. f. vsuf. nā r hec acquisita restituit non dico vsufructū ipsum quem debet lucrari pater: ut. C. de bo. q̄ libe. l. cum oportet. §. non autem. ad instar mariti in rebus dotalibus: vt. ff. fami. her. l. si filia. §. i. r sic hoc verbum preter non excludit: vt hic r. ff. de pigno. ac. l.

ra manet stabile ius patris adopti ui r naturali vinculo copulatum: r legitimo adoptionis modo cōstri ctū: ut r i familia r in potestate hu iusmōi patris adoptiu sit. **C**uz autem impubes per principale rescriptū arrogatur. causa cognita arrogatio fieri permittitur. Et exquiritur causa arrogationis an honesta sit: expediatq; pupillo. Et cū quibusdam conditionibus arrogatio fit: id est vt caueat arrogator p sone publice hoc ē tabellioni: si in tra pubertatem pupillus decesserit restitutorum se bona illis: q si adoptio facta non esset ad successione eius venturi essent. **I**te nō als emancipare euz potest arrogator: nisi causa cognita digno emancipatione fuerit: r tunc sua bona ei reddat. **S** r si decedens pater euz exheredauerit vel viuis sine iusta causa euz emancipauerit: iubetur quartam partem ei bonorum suorum relinquere: videlicet pter bona que ad patrem adoptiuum trā stulit. r quorū commoduz ei postea acquisiuit. **M**inorem natu maiorem non posse adoptare placet. **A**doptio enim naturaz imi

i. in fi. r. ff. d. proci. sed be. §. pe. r facit. ff. de vul. substi. h. si plures. §. in arrogato.

Minorem. Adoptas debet precedere adoptatus in tēpore saltem xvij. an. hoc p̄rio. r carens filio p̄t aliū adoptare in locum nepotis uel proneptis. h. d. secundo. Item potest quis filium alienum in nepotem

tatur: r pro monstrō ē vt maior sit filius q̄ pater. Debet itaq; is q sibi filium per adoptionem vel arrogationem facit plena pubertate. i. xvij. annis precedere. **L**icet autem r in locum nepotis r proneptis: vel nepotis: vel proneptis vel deinceps adoptare: quannis filium quis non habeat r tam filiu alienum quis in locū nepotis adoptare potest q̄ nepotem in loco filij. **S** r si q̄ nepotis loco adoptet. vel quasi ex eo filio quem habet iam adoptatū: vel quasi ex illo quem naturalem in sua potestate habet: in eo casu r filius consentire debet ne ei inuito suus heres agnoscat. sed ex cōtrario si auus ex filio nepotem det in adoptiōem non est necesse filium consentire. **I**n plurimis autem causis affimilatur is qui adoptatus vel arrogatus est ei qui ex legitimo matrimonio natus est. r ideo si quis per imperatorem vel apud p̄torē v̄l p̄sidentem prouincie non extraneum adoptauerit: potest eundem i adoptionem alij dare. **S**ed r illud vtriusq; adoptionis cōmune est: qz bi qui generare non pos-

sui adoptare: hoc tertio. Et quādo quis adoptat aliquē vt nepotem ex filio suo legitimo r naturali vel legitimo tñ debet interuenire consensu filij: sed non econtra q̄ auus dat in adoptiōnem nepotē suū ex filio h. quarto. **I**te quādo adoptatus trāsit in potestate adoptantis: non potest vari alteri in adoptionē: hoc quinto. **I**te spadores possunt adoptare sed caste nati non h. d. vsq; ad. §. femine aretius. **M**atu. i. natiuitate sit. ff. d. immo. l. i. **I**mitat. pleriq; q̄ q̄ tamen non: vt. j. eo. §. sed r illud: r. §. in plurimis. **P**ro mōstro est. s. nō h. natu rā h. natu rā vt r als. ff. d. sta. bo. nō sunt li. **M**aior. i. tēpore r persona: vt. ff. d. o. **M**inor. i. tōr ānos: q̄ habet plus adoptas q̄ adoptatus q̄ faciunt vna plena pubertate tā ti tēporis. **S**ed nunquid q̄ plures adoptat debet pluribus viabus precedere in tanto tēpore: rñ. nō vt puro: cum fm

naturam etiā in vno āno ex diuersis feminis vel etiā vna possit habere filios plures r in hoc adoptio imitat naturā. ut hic. **E**t nō. pluribus modis dici plenā pubertates. nā iterdū. xvij. an. ut. j. qui. mo. tute. h. §. i. r. §. r. ij. i. rñ. als. r. v. an. vt in auc. de tēpo. nō so. pec. super vote. §. generaliter. col. vij. als. xvij. an. ut. s. qui. ma. nō pos. §. si. r. ff. de post. l. i. §. pueritiā. iterdū. xvij. an. ut hic. r. ff. de ali. r. l. leg. l. mela.

Uis quis nō habeat: uel lz uozē nō hēat quo casu tñ cōtra naturaz est: ut. ff. e. l. qui uozē.

In loco. **I**te nepotē ex uno quasi ex altero natū: ut. ff. e. si pf. §. q̄ duos. nō āt loco fratris: ut. C. de here. insti. nec apud.

Consentire. sed uidet qd sic: nā ledit filius in duobus r in hereditate siue in bonis suis que ad filium suū p̄ponebat ex uozō trāsmittere: ut. ff. uñ lib. l. scripto herede: qd nō facit: ut. j. de here. que ab inte. de. §. at bi. r qz in p̄tate illius trāsit: quare in patris sui naturalis p̄tate non redit ul' recedit iure isto ueteri: ut. s. e. i. rñ. **E**t ad primum rñ. quia alio modo p̄t emitare instituedo eū. **A**d secūdu qd nō p̄t estimari patria p̄as ut. ff. de le. i. filiuissa. §. fm uulgarē. h. hodie uterq; tior cessat. nam r succedet r sua p̄tate recidet. ut. C. d. adop. cū i adoptiuus. r. s. e. §. sed hodie.

Consentire. qd nō est in alijs cognatis qui possunt sperare successionē: ut. ff. e. l. cū adoptio. r siquidē filius cōsentiat bñ est r reqdat nepos adoptiuus in p̄tatem suā. f. filij mortuo patre: ut. ff. e. l. si quis nepotem. si āt non consentiat filius tūc agnascit. i. appropinquat seu agnatus fit ei. i. auo hic nepos r suus efficit heres ēt filio inuito nec recedit in p̄tate eius: siue uicaz eū succedere ut filiu lz nō sit filius. siue ut nepotē quasi ex altero filio p̄se mortuo natū quo casu equaliter cū patruo admittat. ut. j. de here. ab itest. §. cū āt. **A**lij dicūt hoc totū co iuito a filio inuito r agnoscat. i. i. i. q̄si nascit quo ad successione qd satis in idē redit. alij hoc totum eo iuito. i. auo inuito q uolūtate filij p̄posuerat adoptare nūc autē p̄ suū p̄positū facit. r sic dicit iustus rōne p̄positi primi. r fm istos h nepos inuito auo r filio adoptat nō succedit una cū filio. h. demū eo mortuo. p̄ia uerior est. **S**ed q̄re hic filius ipeditet matrimoniu sui filij ēt auo uolente r nō ipedit hūc uulē actū: ut. ff. de ri. nup. l. ofone. §. i. rñ. qz m̄fimo nū ē uinculū magis indiuiduū. ut. s. de pa. po. i. rñ.

In plurimis. qnq; enī cōtra. ut. j. de here. que ab intel. §. minus fm azo. ut in eo q adoptiuus pater nō tenet cū instituire: ut. j. de here. que ab itesta. §. aliquā. r. §. ea differentia.

Encū. ut sic trāseat in suā p̄tate: ut. s. e. §. sed hodie.

Atriusq; qz vna est quarum hodie uocat arrogatio alia adoptio: ut

§. eodem. §. in principio.

a Non possunt. qui omnes eunuchi vocantur. sed ab hoc genere detrahitur castratos qui generare non possunt id est caste sic natos ut nunquam potuerint generare.

b Spadones. quibus testiculi vel genitalia absisa sunt gladio vel spada possunt adoptare. et ratio quia fortius impedimentum est nature quam accidentis ut hic et ff. de liber. et posthu. l. sed et quod situm. §. i. et ij. et no. quod vulgariter promiscue appellatur.

c Femine. femina non potest adoptare nisi eadem pro amissis liberis ex principis indulgentia concedatur. hoc dicit Aretius.

d Femine. non possunt sed ipse arrogari potest: ut ff. e. nam femine.

e Habent. nota feminas non habere filios in potestate. et facit ad hoc ff. de suis et legi. nulla. et j. de heredum qua. et vis. §. extraneus: et ff. de contra ta. l. illud. §. ad testamenta.

f Sed ex indulgentia. de nouo concedenda ut C. e. l. mulierem.

g Amissorum. in acie principis ut hic innuit: et j. de eciu. tu. §. sed et si in bello. et ff. de ioff. te. l. si suspecta. §. fin. §. 3. num. quid et tunc habebit in potestate: videtur quod sic cum beneficia sint extendenda. ut in auc. con. sti. que de dignita. §. pe. col. vi. et ff. de consti. pn. l. si. sed tamen contradico. ad instar. f. natura luum. nam natura imitatur adoptio: ut §. e. minor. et facte ad hoc. C. e. l. mulierem.

h Illud proprium. Arrogatus ex principis rescripto transit in potestatem arrogantis cum omnibus suis filiis et rebus. hoc dicit Aretius.

i Oraculum. i. per principem. ut de eo qui sui iuris est. et ideo transit etiam hodie in potestatem arrogantis: ut supra eodem in principio. ideo sic dictum quia oramus siue deprecamur eum: ut in talibus prestat auctoritatem.

k Liberi. omnes nati et nascituri et etiam reuersi ab hostibus: ut ff. eo. si paterfa. in prin. et ff. de ope. libe. l. ope.

l Quis. hic imperator volebat adoptare quendam nomine germanicum: et hic germanicus noluit consentire. unde non poterat procedere adoptio: ut j. ti. i. sed si pater. et ff. e. l. ij. in prin. unde augustus callide suadet quidam nomine tiberio ut illum germanicum adoptaret quod fecit. et tunc tiberium postea arrogauit princeps: quare et per consequens habuit germanicum loco nepotis.

m Quod is. scilicet tiberius.

n Est protinus. i. statim.

o Facta. a principe.

p Apud caronem. Seruus a domino adoptatus vel in iudicio ut filius nominatus efficitur liber homo. h. d. Aretius.

q Adoptati. f. a domino: ab extraneo autem non potest etiam liber: ut ff. eo. si pater in fi.

r Constitutione. ut. C. de la. li. tol. l. vnica. §. similiaque modo.

s Actis. i. coram iudice dicendo hec verba veni hic fili secundum Azo. uel ut puto coram iudice agebatur ut filius fieret adoptiuus et inde facta scriptura. non tamen res peruenit ad perfectionem ut differat a priori. causa superior. aliud si extra iudicium talia fierent vel agerentur: ut. C. de li. causa. l. penul. et sic collige ex hoc et superiori responsio quod si id quod ago non valet ut ago: valet tamen ut valere potest. sic. C. de la. li. tol. l. vnica. §. similiaque modo. argumentum contra. ff. de iure codicil. l. i.

t Quibus modis ius patris potest. sol. supra visum est quomodo directam potestatem constituitur et constituta tollatur: subsequenter visum est sicut patria potestas auferatur: sequitur de iure videre sicut dissoluitur

fm Porcum.

Uideamus. Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Primo qualiter dissoluitur patria potestas morte naturali. Secundo qualiter morte civili et relicto perueniente. Tertio qualiter propter dignitatem a filio acquiram. Quarto qualiter propter captiuitatem patris vel filij. Quinto qualiter emancipatione. Sexto qualiter per dationem in adoptionem ano paterno vel materno. Secundo ibi. cum autem. Tertia ibi. filioffami. Quarta ibi si ab hostibus. Quinta ibi: preterea. Sexta ibi: sed et si pater. Item hoc principium subdiuiditur in in quattuor: quia Primo ponit de quo est tractaturus. Secundo qualiter als. §. dicit de seruis. Tertio qualiter filij liberentur a patria potestate generaliter intendendo. Quarto dictam rationem diuidit. Secunda ibi. Et quidem. Tertia ibi. hi vero. Quarta ibi: sed hoc. Et hoc dicit. Per mortem naturalem patris filius efficitur sui iuris et idem in nepote per mortem aut nisi supersit filius in cuius potestate recidat Aretius.

dis hi qui alieno iuri sunt subiecti eo iure liberantur. Et quidem que admodum liberantur serui a potestate: ex his intelligere possumus que de seruis manumittendis superius exposuimus. **U**bi vero quod in potestate parentis sunt: mortuo eo sui iuris sunt. Sed hoc diffinitionem recipit. Nam mortuo patre sane omnimodo filij filieque sui iuris efficiuntur. mortuo vero auo si omnimodo nepotes nepotesque sui iuris sunt: sed ita si post mortem aui in potestate patris sui est: tunc post obitum aui in potestate patris sui sunt. Si vero is quo tempore auus moritur: aut iam mortuus est: aut per emancipationem exijt de potestate patris: tunc hi qui in potestatem eius patris cadere non possunt sui iuris sunt. **C**um autem ante is qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur civitatem amittit: sequitur ut qui eo modo ex numero ciuium romanorum tollitur peride est ac si eo mortuo desinant liberi in potestate eius esse. Pari ratione et si is qui in potestate parentis sit in insulam deportatus fuerit desijt esse in potestate parentis. Sed si ex indulgentia principis restituti fuerint

Et quidem. Tertia ibi. hi vero. Quarta ibi: sed hoc. Et hoc dicit. Per mortem naturalem patris filius efficitur sui iuris et idem in nepote per mortem aut nisi supersit filius in cuius potestate recidat Aretius.

r Et quidem. q. d. quid sit circa seruos de absolute potestate eorum dicitur. §. de lib. §. i. et §. multis.

s Potestate sunt. subaudi dominica.

t Parentis. stricte accipe per his tamen qui sunt superiores et linea masculina. nam femine non habent in potestate filios: ut §. ti. i. §. femine. generaliter accipitur. §. ti. ij. §. i.

u Et si. f. parente. i. or

v Distinctionem. f. quod dicitur morte superioris inferiores effici sui iuris.

w Patre. f. familias: subaudi supra quem nullus est ratio ne potestatis.

3 Omnimodo. generaliter. **a** Sed ita. scilicet sunt sui iuris.

b Itaque. eorum. f. nepotum.

c In potestate. et non exiit. nam si exiit et postea redijt quia est arrogatus non recideret filius in potestate eius: ut ff. de adop. si pater filium. et est ratio ut ibi no.

d Et si. f. filius predictus.

e Mortuus est. f. filius predictus.

f Sui iuris. nisi in casu. ut quod per dignitatem filius sui iuris factus fuisset ut ff. auc. consti. que de vig. §. illud. col. vi.

g Cum autem. Deportatione patris vel filij dissoluitur vinculum patrie potestatis quod ex restitutione principis recuperatur. Relegatio autem non tollit patriam potestatem. Sed seruitus pene sic. h. d. Et diuiditur in quinque partes. Primo loquitur de deportatione patris. Secundo de deportatione filij. Tertio de indulgentia principis. Quarto de relegatis. Quinto de seruis pene. Secunda ibi. pari ratione. Tertia ibi. Sed et indulgentia. Quarta ibi. Relegati. Quinta ibi. Pene autem. aretinus.

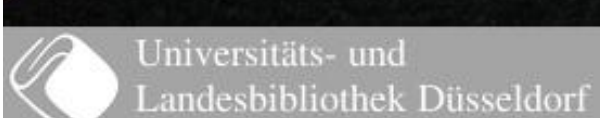
h Cum autem. dictum est. §. qualiter soluitur patria potestas morte naturali. nunc ponit quando morte civili.

i Deportatur. Hic no. quod hec sententia deportationis ut ualeat. i. statum et civitatem perdat non potest dari nisi a quattuor iudicibus. scilicet ab Imperatore vel ab eo qui eius vice indicat. et a pre. p. et prefec. vr. ut ff. de pen. l. ij. §. i. et de leg. ij. l. i. §. a prefecis. et ff. de inter. et releg. inter penas. §. i. Idem credo in senatoribus qui parem sententiam. i. parem habent effectum principi vel maiorem quam predicti: ut ff. a quibus ap. non licet. l. i. §. i. si autem alius uider talem sententiam det non valet nec mandatur executioni. nisi princeps approbet eam et insulam sine locum assignet: ut ff. de leg. ij. l. i. §. ij. et §. deportatos. et ff. de iniur. ru. testa. l. si quod §. eius. Que autem sunt delicta pro quibus in insulam debeant deportari dicemus. §. de pu. iudi. per totum titulum. sed relegare potest quilibet qui habet merum imperium: ut ff. de inter. et re. l. relegatorum. i. ff. et no. quod primo de media. secundo de relegatione. tertio de maxima dicit. prima et vltima tollunt paternam potestatem sed relegatio non sic cum ibi status non est mutatio nec ca. vi.

j Et si. i. per istam deportationem in insulam.

k Si mortuo. No. deportatus mortuus. f. ciuilitate. sic. ff. de contra tab. l. i. §. filium. et ff. pro socio. l. verum. §. societas.

l Pari. is. Hic no. quod ubi est eadem vel similis ratio idem ius constituit. sic. ff. de

verborum obli. l. a ticio. in fin. r. j. qd cu eo qui in alie. po. est. s. istas. r. ff. de eden. l. quedam. s. numularios. r. ff. ad. l. aquil. l. illud. arg. c. tra. ff. d. col. bo. l. si quis in fi. i. Rn.

a Principis. als principali. s. nuq p aliu poterit restituere. no nisi forte per senatorē q pōt restituere statū: vt. ff. de postb. l. i. s. de qua. r. s. an autem.

b Statum. s. q̄tum ad honores vel ordines r similia: ut. C. de sen. pas. l. ergo. r patriā potestatem. r hoc vult hic vice re. sed contra dicunt. C. de sen. pas. l. i. iuliam. r. l. si pater. sol. hic specialiter ad omnia fuit restitutus fm. C. r sic facias punctum ibi per omnia. hanc reprobo. quia semper intelligitur ad omnia restitui nisi contradicent expre. sim. nam verbum restituitio generale est: vt. ff. de vsur. videamus. s. r in sauiana. alij hoc intelligūt ad ad patrem reuertem tñ referendum cui debet restitui filius in potestate. sed filio restituo si sic. quia sic noceret ei restituitio argumen. C. de leg. r consti. q̄ fauore. s. hanc opi. reprobo nam libertus deponatus r restitutus in libertatem recidit: vt. ff. d. iure pa. siue pson. dic ergo interesse vtrum princeps dicat hec verba: restituo te. r tñc ad omnia restitutus videatur vt hic. an hec: indulgeo tibi. quo casu de pena tñ remittenda cogitasse videatur. vt in contrarijs. ar. C. de sen. pas. l. generali. r. l. tutor als cum in indulgentia: vt. C. de generali abo. l. fi.

c Relegati. retinet. no. disse rentiam inter hūc relegatū r deportatū quo ad familias vt hic. r. s. priori. s. rē hic bona tenet: ille nō. vt. ff. de inter. r releg. l. i. Item hic ciuitatem retinet. ille non: vt. ff. de inter. r releg. l. relegatorum. s. siue ad tēpus. r. s. ad tps Itē q̄ hic ad tempus vel in ppetuum. ille autē tñ in ppetuū deportatur vt. ff. de inter. r releg. l. relegati. r. l. relegator. s. hec dñia. s. i libertate nō ē dñia. nam vterq̄ lib remanet: ut. ff. d. bo. dā. l. s. si alia. Sed hāntos nostri temporis quibus comparamus: rñ. si propter maleficiū vt etiā cū ciuitate r bona sua publicentur: vel de iure: vel de cōsuetud. ne ciuitatum tunc deponato comparabo als relegato: vt arg. ff. de bo. dñm. l. i. non autē dico q̄ possit deportari a p̄side de iure: vt. s. s. priori. dicimus: nec relegari a def. nfore ciuitatis cum sit de imperio mero ut in auc. de defen. ciui. s. nulla. in fi. s. colla. iij.

d Bene. i. supplicij. supplicij enim suus dñs est nō fiscus. vnde ei nihil querit: vt. ff. de bis q̄ p nō scrip. ha. l. iij. s. nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio. vt in auc. de nup. s. qd aūt: r. s. q̄ dō col. iij.

e In metallum. i. in ope metalli ad fodiendum metallū. vel etiam deportandum r etiam ne fu gerēt ligabant r pondere quodā opprimebantur: vt ferro vel alio modo. alij dō erāt qui dicebantur damnati in ope metalli. r hi non tanto pondere opprimebantur. r qui hinc fugiebant in metallum ponebantur. alij vero erāt qui in ministeriū vel in seruitiū metallorum ponebantur. r hoc si perpetuo fieret erat suus als cōtra: vt. ff. de pen. l. aut dāna. s. inter eos. r. s. q̄ q̄s. r. s. in ministeriū. s. qd si in puincia nō hēat metallū aliq̄. vel ferri vel silis cōditionis: rñ. in vicinā puiciā mittebantur vt. ff. de pe. l. ant dā. s. est pena metalli. alij sunt in opus publicū ppetuo dat vel ad tps q̄ sunt similes relegatio: vt. ff. de pen. l. quidā. sed hūdi pene nō sunt in vsu hodie.

f Qui bestijs. reducendis vel etiā ut comederet cum eis. vel alia bestialia faceret. de hac pe. dic ut. ff. de penis. l. qui uli. no.

g Filiusfamilias. Diuidit in quattuor ptes. Primo ponit dictū in genere. Secundo reddit rōnē. Tertio excipit a dicto. Quarto assignat rōnem Secūda ibi militia. Tertia ibi. sed ex cōstitutione. Quarta ibi q̄s enim. Et. h. d. De iure isto nulla dignitas liberat quēq̄ a p̄tia p̄tate nisi dignitas patriciā. b. d. areti.

h Militauerit. i. miles factus fuerit ad qd multa sūt necessaria. ut in auc. de mā. prin. s. fi. col. iij. dicitur. uel dic militauerit. i. i. cecitino milite fuerit.

i Ad liberat. hoc iure isto. nā nulla dignitas p̄ter patriciā releuat filium a p̄tate patris ut subicit. sed hodie. rñ. sunt dignitates que liberāt aliq̄ curialem a curiali conditione vt. C. de decu. l. fi. li. r. r ille herede liberant a patria potestate: ut in auc. consti. que de dig. s. i. r. s. generaliter col. vi. vnde cum ibi sit consil corrigitur quod de eo hic dicitur.

k Constitutione. vt. C. de consu. l. fi. li. rñ.

l Patricius. erat enim patricius quasi principis pater. vnd: Salustius. q̄ patres conscrip̄ti. nam scripta erant eorum nomina in aliquo loco vel i corona capitis eorum vel als.

p oia p̄stinū statū recipiūt. Relegati autē patres in iulā i potestate liberos suos f̄tinēt: cōtrario libi re legati i potestate parētū remanēt.

¶ Bene at su effect filios i potestate habere d̄finit. sui autē pene efficiunt q̄ in metallū damnant: r q̄ bestijs subijciuntur. ¶ Filiusfamilias si militauerit: uel si senator vel cōsul factus fuerit manet in potestate patris. Adulteria enim: vel consularis dignitas de patris potestate filium nō liberat. Sed ex cōstitutione nostra summa patriciā dignitas ilico imperialibus codicillis prestitis filium a patria potestate liberat. Quis enim patiatur patrem quidez posse per emācipationis modum p̄tatis sue nerib filium relaxare: Imperatoriaz autē celsitudinē nō valere eum quē sibi patrem elegit ab aliena crimere potestate? Sed si ab hostib captus fuerit parēs: quāuis suus hostium fiat tñ p̄det ius liberorū propter ius postliminiū. q̄ hi q̄ ab hostib capti sunt: si reuersi fuerit oia

¶ Illico. hoc est speciale in patricio r cōsul: hec ite etiam vt sola collatio ne. i. datione codicillorum: r dignitatis scripte: vel per aliquod privilegium fiat sui iuris etiam sine administratione. In alijs. r. tunc omnium cū ceperit administrare. ut in auc. consti. que d̄ digni. s. i. collatione. vi. que est. C. de epi. r de. auc. sed dignitas. vt. C. de decu. l. finali. li. r. Item

¶ Postina iura recipiūt. iccirco reuersus ēt liberos hēbit i p̄tate: q̄ post liminiū fingit eum q̄ captus ē in ciuitate semper fuisse. Si vō ibi d̄ceserit: exinde ex quo captus ē p̄ filius sui iuris fuisse videt. ¶ Ipse q̄q̄ filius neposue si ab hostib captus fuerit similiter dicim. p̄pter ius postliminiū ius quoq̄ p̄tatis parētis in suspēso esse. ¶ Dictū ē at postliminiū a limie r post. vnde eū q̄ ab hostib captus est r in fines n̄fos postea puenit postliminiū fuerit recte dicim. nā limina sic i domib finem quēdā faciūt: sic r iperij finē lumen ēē vetēs voluerūt. hinc r limes dicitur est q̄n finis qdā r terminus. ab eo postliminiū dictū ē: q̄ ad idē limē fuerat qd amiserat. s. r si captus q̄s victis hostib recuperat: postliminiū redisse estimat. ¶ Preterea emācipatione q̄q̄ desinunt liberi in potestate ēē parentū. sed emācipatio antea qdēz: vel per antiquā legis obseruationem procedebat que p̄ imaginarias venditiōes r intercedētes manumissiōes celebra-

us. Tertio declarat quid sit postliminiū. Secunda ibi. Ipse quoq̄ Tertio ibi. Dicitur est. aretinus.

p Ab hostibus. hostes sunt quibus populus romanus bellū indixit ut ipsi populo romano: vt. ff. de cap. r postli. reuer. l. hostes.

q Tamen pendet. hic colligit quoddā hominū genus ēē in pendenti ut dicimus. s. de his qui sunt sui vel alie. iur. s. i. sed certe qd h̄ dicit pendet. verū est p̄ iuris fictionē. nā quo ad veritatem sui iuris rñ filius vt. ff. d̄ testa. l. lege cor. in fi. r. ff. de lib. r post. l. pe. r. C. de sen. pas. l. fi. ibi qd est maxime rē. vt. ff. ad mu. l. i. s. i. nā pater seruus est hostium: vt. s. de iure p̄so. s. serui. ergo aliū in p̄tate habere nō p̄t: ut. ff. ad. l. iul. de adul. l. sic eueniet. dic ergo q̄ nulla p̄terita: uel p̄tita pendant inspecto statu presentis: sed futuro: vt. j. de ver. ob. s. cōditiones.

r Postliminiū. est autem postliminiū ius amisse rei recuperande ab extraneo moribus r legibus cōstitutum: vt colligitur. ff. de cap. r postli. reuer. postliminiū. i. Rñ.

s Reciproco. q̄ reuersi omnia iura recuperant.

t Captus. r reuersus: vt. ff. de cap. retro.

u Si dō. victis hostibus infra fines nostros nec vltra reductus. r ita improprie reuersus dicit postli. vel dic captus fuerit vltra fines. r tunc d̄ ēt redisse anteq̄ ad liminiā redeat. q̄ sic recuperat statum h̄ improprie. r facit ad hūc. s. ff. d̄ cap. i bello. s. i. Itē ad idē. ff. d̄ vi r vi ar. l. qui possessionem.

¶ Preterea. Per emācipationē tollitur ius patrie potestatis que emācipatio hodie potest fieri corā quolibz magistratu. Et de hōis emācipati debetur patri legitima: r tutela si emācipatus est pupillus. Et hōis filij r et eo nepotē in p̄tate p̄t vni ex eis vel ambos emācipare. b. d. Diuiditur in sex ptes. Primo qualiter p̄ emācipationē liberatur filius a patria p̄tate. Secundo qualiter fiebat emācipatio de iure antiquo. Tertio qualiter fiat hodie. Quarto q̄ p̄ h̄ legitimā in bonis emācipati: sicut patronus in bonis liberi. Quinto q̄ pater legitimus est tutor filij impuberis emācipati. Sexto q̄ nepotē p̄t emācipare reueto filio in potestate r contra. Secunda ibi Sed emācipatio. Tertia ibi. nostra. Quarta ibi r tunc. Quinta ibi r p̄terea. Sexta ibi. Admonēdi. Are.

¶ Preterea. non solum supradictis modis sed p̄terea rē.

¶ Liberi. generale nomen est ad oēs inferiores. ut. j. r. ij. s. fi.

¶ Procedebat. i. ea demū ad effectum perducebatur.

¶ Per imaginarias. i. ficticias. sic. ff. de re. in. l. imaginaria. naz p̄t uendebat filium p̄ vno nūmo. forte r emptor eū manumittebat: vt hic r. ff. de ca. di. l. liberos. s. i. r. C. eo. l. fi. i. Rñ. r facit ad hoc. j. d̄ testa. s. i. r propter hoc dicebatur filius capite minui. sed cum hodie talia non fi ant: ut sequitur. nunquid dicitur capite minui? Rñ. sic: quia statum mu

in tertio casu cum ordinatur episcopus qui ē etiam ultra supradictos casus: vt in auc. consti. que de digni. s. palam col. vi.

m Liberat. sci. licet dignitas.

n Quis enim. q. d. si quilibz pater ēt iulissimus filium suum emācipat qñ vult: ut. j. c. s. admo nendi. r. s. p̄terea. q̄re hoc imperator nō poterat facere vt in hoc casu electi patricij. q. d. cum ipse pater p̄ficij possit emācipare: r ad hoc cōpellitur cum alapis r verberibus: vt in auc. consti. que de dig. i. rñ. q̄re r ipse impator: rē.

o Regit. qd raro fit vt. C. de cōsu. l. fi. li. rñ. fm. d.

¶ Sed si ab hostibus. Si pater vel filij capitur ab hostibus pendet ius p̄tatis p̄t ius postliminiū. h. d. v. q̄ ad. s. p̄terea. Diuiditur in tres partes principales. Primo loquitur qñ pater: fuit captus Secundo quando filij

Vertical text in the right margin, likely a continuation of the text or a commentary.

at ad minus: vt. j. de ca. di. i. rñ. 7. §. minima.

A Rescripto. 7. hoc modo etiam sine venditione sicut vt puto. vt. C. de eman. li. l. si. accur.

B Et fictione. als functione. i. vsu. als fictione. als factione.

C Explosa. i. expulsa. sic. j. de fideicō. bere. §. sed qz stipulationis.

D Recta via. vel indī recta non curio. vel die idest recto iure.

E Vel magistrat' quof libet etiam si non habēt merum imperium. vel mixtum vt in auc. de de sen. ciui. §. nulla. 7. etiaz extraordinarios vt duo boni. coram iudice muti ne: vt. ff. de man. vi. l. etiam. §. si. 7. C. d. iudi. l. vlti. als pe.

F Intrent. si iudex est i domo ides vbiunqz sit vsmodo non i loco tur pi. vt. ff. de iusti. 7. iu. l. pen. 7. ff. de arbi. l. si cū dies. §. pe.

G Sua manu. i. vica pere eum per manum: 7. relacare eum per verba ad hoc idonea. vel manu. i. potestate. nam qnqz 7. non capta manu emācipat: ut. ff. d. emā. lib. l. pe.

H Et tūc. i. et tūc. nā pū occuparet pater omnia iure peculij: vt. j. q. bus nō ē per. fa. te. §. i. 7. est simile tūc. ff. de con di. 7. demō. l. iij. in fine 7. ff. si cer. peta. l. lecta. 7. ff. d. vulg. sub. in pupillari. §. i.

I Edicto. s. posito. ff. si quis a pa. sue. ma. l. l. in si. i. Rñ.

K In bonis. acquirendis vel acquisitis. vel a patre sibi nunc collatis.

L Chāumissus. i. emācipatus. iproprie enī ponit: vt. ff. qñ actio de pec. 7. an. l. i. §. alienatio.

M Patrono. patronus autem succedit liberto in toto ab inestato filijs non emancipatis ex testamento in tertia parte bonorū liberti. liberis exi stentibus in nūbilz olim esset aliter: vt. j. de succ. lib. §. i. 7. §. 7. 7. nostra. sic erit hic in patre. sed hec similitudo interdum fallit. nam interdū habet totum pater. vt si filius turpem personam inuitat. vt. ff. si a pa. qz su. ma. l. patronus. in prin. Interdū nūbil ex successione: vel alio modo in ser. casibus: ut quando precium emancipandis accepit pater a filio. Item quando filius est miles: 7. habet castrētia. ut. ff. si a pa. quis su. ma. nu. l. i. §. si patens. 7. §. est 7. alius. 7. ff. de te. mi. si a milite. §. fin. 7. l. se. Item filijs alius patrie 7. hereditas non datur: vt. ff. si a pa. qz su. ma. nu. l. i. §. si. secus est in filijs patroni. Item quando emancipauit coact: vt. ff. si a pa. qz su. ma. l. si. Item caluitiana non ita patri ut patrono datur. ut. ff. si quis a pa. sue. ma. l. i. §. si patens. 7. l. non vsqz. Item nec operas a filio: vt a libertio patronus habet: vt. ff. si a pa. quis su. ma. l. pe. 7. hec pōicta specialiter in patrono vera non sūt ut colligitur ex generali capite illius si. qz a pa. l. i. rñ. 7. ij. 7. in specialibus casibus qui in illo titulo ponantur: ut dictum est. sed sū hoc semp videtur pater amittere cū semp pmiū emancipationis habeat hodie. ut. j. per qz pfo. no. ac. §. hoc quoqz 7. C. d. bo. q. li. cū o. §. pe. 7. sic illud legale non conuentionale pmiū ē. 7. ideo licitū nec puniendum: ut. C. de admi. tu. l. sancimus. 7. C. ad. l. iul. de adul. l. grachus.

N Et manumissio. i. ex emācipatione.

O Mācisat. cōcordat huic vbo. j. de legi. parē. tu. 7. j. de fidu. tu. in pn.

P Ammonēdi liberi ū ēē. nisi in casibus: ut. j. e. in fine. dicemus. 7. facit ad hunc. §. ff. de adop. l. liberum arbitrium.

Q Habet. ut. s. de pa. po. §. qui igitur.

R Manumittere. i. emancipare.

S Vel omnes. repete liberum esse.

T Sed et si pater. Si filius. adoptat ab aliquo suo ascēdēte tranfit in pāte adoptatis 7. sūnt cē in pāte patris naturalis. b. d. areti.

U Constitutiones. ut. C. de adop. cum in adoptiuis. 7. s. de adop. §. bo die. 7. §. si uero.

V Presente. nisi sit infans. vt. C. de emā. l. l. pe.

batur: ut ex iperiali rescripto. Mostra autem prouidentia etiam hoc in melius per cōstitutionem reformauit: vt fictioe pristina explosa recta via apud competentes iudices: vel magistratus parentes intrant: 7. filios suos vel filias: vt ne potes vel neptes: ac deiceps a sua manu dimittat: 7. tūc ex edicto patoris in huius filij: vel filie: vel nepotis: vel neptis bonis qui vt que a parente manumissus: vel manu missa fuerit: eadez iura prestantur parēti que tribuuntur patrono in bonis liberti. Et preterea si impubes sit filius: vel filia vel ceteri ipe parēs ex manumissioe tutelā eius nācisat. Ammonēdi autem sumus liberum arbitrium esse ei qz filium 7. ex eo nepotem vel neptem in potestate habet: filium quidem de pāte dimittere: nepotem vō vel neptem retinere. 7. econuerso: filium qdem in pāte retinere: nepotē vō vel neptem manumittere: eadez 7. de pronepote 7. pronepte dicta esse intelligant: vel omnes sui iuris efficiere: vt quosdaz retinere. Sed 7. si pater filium quem in pāte hz auo vel proauo naturali sū nostras constitutiones super his habitas in adoptionem dederit: idest si h ipsuz actis interueniēti

C Contradicente. no. patientiam p̄sentis comparari. sic qz tacet affirmat: sic. ff. de pig. l. si fideiussor. §. pater. 7. ff. solu. matri. l. ij. §. si. arg. p̄tra de adop. l. ij. §. i. 7. de procu. filius. §. i. accur.

T Transit. ergo nō tollit patria p̄tas. s. trāstert. ad qd ergo hic casus i hoc titulo ponit: rñ. qz si non tollitur incommutabiliter tollit in quo ad primum. idē

bus apud cōpetētē iudicēz manifestauerit p̄sentē co qz adoptat 7. nō contradicente: nec nō eo p̄sentē qz adoptat: soluitur qdēz ius potestatis patris naturalis. trāstert autēz in huiusmodi parētem adoptiū in cuius persona 7. adoptionēz cē plenissimam ante dixim. Illud autem scire oportet qz si nurus tua ex filio tuo conceperit 7. filium potestea emancipaueris: vt in adoptionem dederis pregnante nuru tua: nihilominus qd ex ea nascatur in potestate tua nascatur. Qd si post emancipationem: vel adoptionē conceptus fuerit patris sui emancipati: vel auo adoptiui potestati subiicitur. Et quidē neqz naturales liberi neqz adoptiui: ullo p̄ncē modo possunt cogere parētes de potestate sua eos dimittere.

De tutelis.

Transeamus nunc ad aliam diuisionem p̄sonarū. Nam ex his personis que i potestate non sunt: quedam vt in tutela sunt: vt in curatioe: quedaz neutro iure tenentur. Videamus ergo de his que in tutela vel curatioe sunt. Item intelligimus ceteras p̄sonas que neutro iure tenentur: ac prius dispiciam⁹ bis que in tutela sūt. Est autem tutela: vt serui diffini-

tico in eo qui iudicatur in potestate mea non esse. nam non est fictus sui iuris cum suia nō facit ius immo remanet in potestate 7. quo ad me pro emancipato habeat: vt. ff. de condi. in de. l. iul. in prin. 7. l. vlti.

Diximus. vt. s. titulo. i. in prin. §. si vō.

Illud autem Conceptus ante emancipationem vel dationem in arrogationē patris remanet in pāte au. secus si post concipiatur. Et pater non cogitur inuitus emancipare filium nisi ex cā. b. d. cum glo. Diuidit in tres partes. P̄mo dicit de filiis ante emancipationem patris conceptis. Secundo de conceptis postea. Tertio qz filius non potest cogere p̄tes ad emancipandum eum. Secunda ibi. qz si post. Tertia ibi 7. quidem. Et ren.

Illud. hic. §. tradit duo p̄cepta: vt. s. de ado. §. sed hodie.

Et filio. s. naturali 7. legitimo. secus in legitimo tñ: vt in adoptiui. nam tunc filio emancipato etiam nepos ex eo emancipatus videtur sū quosdam. vt. ff. de ca. di. l. liberos. §. emācipato. 7. ff. de adop. l. sed et nepos. vel melius sic in eo idem qd in naturali. ut in si. huius si. 7. ff. de adop. l. libere 7. ff. de cap. 7. possi. re. l. si me tibi.

Nascit. secus in ancilla pregnante manumissa. vel alienata: vt. s. d. inge. §. sufficit. 7. ff. de acquiren. re. domi. l. si. 7. C.

de proba. l. matrem.

Et quidem. hic est sc̄bz p̄ceptum: 7. repete sc̄re oportet.

Naturales. subaudi: 7. legitimi. nam naturales tñ non sunt in potestate: vt. s. de nup. §. si.

P̄ncē. vllō. hic no. talem regulā qz nullus filius potest compellere p̄sem vt emācipet eum. qd fallit in quatuor casibus. 7. ideo dicit p̄ncē: vt si pater agnouerit legatū sibi relictu hac cōimplatione vt liberos emāciparet. nam tunc compelli tur cō ordinem emancipare: vt. ff. de condi. 7. de. l. si cui. Item sibi cū adoptauit priuignū suū compelli emācipare eum eo pubere facto si probauerit sibi nō capi dire cē in pāte. vt. ff. de adop. l. rōm. n̄p. 7. l. se. idem in quolibet adoptiui: vt. ff. de mi. l. iij. §. si quis minor. Item si filie p̄ccādi necessitatem imponat: vt. C. de epif. au. l. si lenones. Item si filia male 7. cōtra pietatem affecterit: vt. ff. si qz a pa. l. si. Item econtra filius nō pōt compelli vt emācipetur: vt in auē. q. mo. na. sui effi. in. §. generaliter. col. vij.

De tutelis. Imperator continuat hanc rubricam.

Transcamus. Iste titulus diuidit in quatuor ptes. P̄mo subdividit p̄imum membrum personarū positū. s. in ti. d. bis qz sunt sui vel alieni iuris. Secundo diffinit quid sit tutela. Tertio qui sunt tutores: Et vñ dicant. Quarto qz sūt illi qui possunt tutores ex testō dare 7. quibus. Secunda ibi. est ar. Tertia ibi. tutor. Quarta ibi. permissum. aretinus.

Ad aliā. nam diximus duas: vt. s. de iure p̄so. in prin. 7. s. de bis qz sunt sui iuris vel alic. in prin.

Et bis. no. qz hic diffignit illud mēbz. qdā sui iuris sunt qd ē oppositum illi. qdā alieno iuri subiecte sunt: vt. s. de bis qz sunt sui iuris vel alieni.

Ad sūt. qz ergo i tutela uel cura sunt sui iuris sunt: filius. §. non pōt habere tu. vel cu. vt b. 7. de cura. su. l. si. in prin. 7. s. C. de sen. pal. l. si. §. i. qz filius qz ē ap̄ hostes ē in tutela 7. tñ nō ē sui iuris: vt. s. n. §. i. si ab hostib⁹. sed ibi vere nō erat in potestate cū pater deponat⁹ effect. ut dixim⁹. s. n. i. §. cum aut.

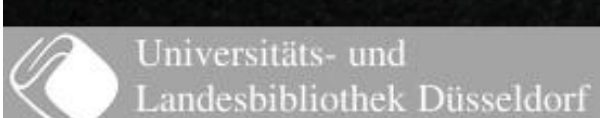
Neutro. nec tutela nec cura.

De bis. de alijs aut dicit. j. de cur. acc.

Sta. n. qz contrariorū eadē ē disciplina. vt hic: 7. s. d. bis qz sunt sui vel alieni iuris. in prin.

Tutela sunt. de alijs dicit. j. d. cura.

Est autem tutela. vt fuit. nomen ē iuriconsulti. 7. facit ad hūc. §. ff. e. l. i.

Tunc.

Potestas. i. violenta potestas. n. datur tutor inuitis. c. n. si inuitis pu-
 blicu: vt. j. de creu. tu. r. cu. in prin. ergo iuit⁹ daf: vt. C. de decur. l. nullus li. r.
 Item inuito daf: vt. ff. de tu. r. cu. da. ab his. necnon. r. ff. de tutel. l. ij. unde pa-
 tet qd hic est alia potestas qd patris in filium: r. dñi in suum. cum illa ad commo-
 dum: vt. j. per quas perso. no. acq. §. i. r. §. de his qui sunt sui vel ali. iur. §. ij. b
 vero ad omns. tenetur enim de
 volo r. lata culpa: vt. C. arbi.
 tu. l. ij. Item per hoc qd datur
 inuito differt a curatore qui vo-
 lenti datur. vt. j. de cura. §. i. r.
 inuiti. r. ff. e. l. iij. §. si pupill⁹
 vel dic vis ad cogēdū. ptās ad
 imperandū.

Libero. nam nisi sit liber r.
 pupillus nō pōt habere tutorē
 cum si seruus sit si sit sui iuris
 qd est necesse: vt. §. eo. in prin.
 Item r. si dubius est potest ha-
 bere curatorem: vt. ff. de tu. r.
 cu. da. ab his. l. i. qui. est tñ ca-
 sus vbi suo daf tutor: vt. ff. de
 tu. r. cu. da. ab his. l. si impu-
 beri. l. rñ. cui tñ legi signat con-
 tra. ff. ad tre. l. si res aliena. §.
 si pu⁹. r. l. cogi. §. si. r. bis dua-
 bus ē alia cōtra. ff. e. ti. l. mlier
 §. nō est. qd legū p̄arictas ita
 soluit cum libertas fideicom. r.
 hereditas relinqt ab eodē pre-
 standā poterit suus cogere vt
 institutus b̄ditatē adeat: r. tūc
 datur etiam seruo tutor. vbi ue-
 ro ab vno hereditas r. ab alio
 libertas relicta est: non pōt ni-
 si prius p̄tita ei libertate. tunc
 enim coget aliū heredē heredi-
 tatem adire r. sibi restituere s̄m
 Joan.

Ad tuendum. pp hoc ēt remouet patriam p̄tatem que non est ad tuendum. s̄
 ad gubernādū. put vult. vel ad sibi acquirēdū.

Propter etatē. ad differētiā curatoꝝ qd dant furiosis r. m̄tecaptis qui p
 pter morbu se defendere nō p̄t: vt. j. de cu. §. item furiosi.

Tutela. no. tutelam esse de iure ciuili. h̄ omnes fere cōtractus sint de iure
 gen. vt. §. de iu. na. §. ius autem.

Data. l. a lege vel iudice.

Permissa. s̄o a testatore d̄: vt. j. e. p̄missum. vel dic data p̄sone principa-
 liter. p̄missa secundario reb⁹: vt. j. ti. i. §. certe. r. j. d̄ excusatio ne tutor. §. dat⁹.

Tutores at. Ille est tutor in quem cadit diffinitio tutelē. b. d. areti.

Eam. que est dicta. §. p̄ori. §.

Et qua re. i. vi r. potestate.

Defensores. r. s̄m hoc r. curatores sunt tutores s̄m Joan. r. plerunqz sit ap-
 p̄lant: vt. ff. de le. iij. cum filio. §. i. r. ff. de mi. l. i. §. ij.

Qui edes. vt est p̄fectus vigilum: r. qd cum eo de nocte vadūt: vt. ff. de of.
 vic. l. ij. §. sciendum. ac.

Permisus. Pater pōt filio suo pupillo tutorem dare in testō. Item ēt
 nepoti ex filio dūmō nō sit in potestate sui patris recasurus. b. d. At diuidit in
 tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio
 modificationem exemplificat. Secunda ibi. neponibus. Tertia ibi. itaqz.
 Aretinus.

Permisum est itaqz. qd qdam generaliter vidim⁹ de tutelē. r. oīs tutela
 est vel testamētaria uel d̄tina uel legitima. itaqz prius de testamētaria ut pote
 de digniore videamus i hoc titulo r. se. d̄ legitima aut d̄. j. de leg. ag. tu. vsqz
 ad tu. de atil. tut. d̄ d̄tina dicef. j. de atil. tut. p̄ totum.

Impuberib⁹. ēt iuitis: vt. ff. de tute. l. muto. hoc ēt p̄ori r. p̄sidi licet: vt. ff.
 de tu. r. cu. da ab his. l. nec mādante. §. i.

In potestate. naturalibus etiam d̄r e possunt in his qd sibi relinquuntur: ut
 C. de confir. tu. l. fi.

Testamento. vel codicillis testō firmatis: vt. ff. de testa. tu. l. iij.

Tutores. sed nō curatores. vt. j. de cur. in prin.

Pra qz si filius. licz miles sit testator. vt. ff. de testa. tu. l. ij.

Qua sit. r. nunq̄ eruit filius. alioquin non recidit: vt. ff. de adop. l. si pater.
 r. l. si fili⁹. r. hoc diri. §. ti. i. §. i.

Tutorem. si autem emancipatus est vel mortuus tunc nepotes ex eo sunt sui
 iuris mortuo auo: vt. §. tum. i. in fin. unde ex testamento aui possunt habere tu-
 torem vt hic inuuiur.

Cum autem. Pater pōt dare tutorem posthumo qui si natus ēēt in po-
 testate sua esset. b. d. Aretinus.

In compluribus. vt quonēs de cōmodo coꝝ q̄rit: vt. ff. de sta. ho. qd i utero
 nō sic de cōmodo alioꝝ. vt. ff. de vbo. sig. qd dicimus. uel si de cōmodo ma-
 tris. ut. ff. de sta. ho. l. imperator.

Sierent. vt quia de v̄ore nasciturus erat vel nuru. aliud si ex concubina. nī
 si ex his que sibi dimitteret: ut. C. de confir. tu. l. fin. tunc enim tales non na-

scerentur in potestate vt. §. de nup. §. fi.

Sed et si emancipato. Datio tutelē filio emancipato (puberi nulli-
 us est momenti nisi per p̄sidentē p̄firmet. b. d. areti.

Emanipato. p̄firmādu. nō ergo valebat datio p̄ se cum non esset in
 p̄tate: vt. §. e. §. p̄missum. s̄ nunq̄ b̄ tutor p̄firmat⁹ d̄ testamētari⁹ qd
 si esset p̄ferret legitimo
 vt. j. ti. ij. in prin. an da-
 tius qd pōt admitti. et
 fact pro hoc. ff. de ver.
 sig. l. lege. r. in auē. de d̄
 fen. am. §. si decetero.
 col. iij. ita legitimus tu-
 tor huic p̄ferretur: vt. j.
 de atil. tu. in prin. r. is
 glosauit. P. i. sine iqui-
 sitione nō qd veller cum
 confirmari si alius esset
 legitim⁹. sed qd nō que-
 rit an sit locuples v̄ nō
 s̄ ar. p̄ra. ff. d̄ cu. fur. si
 furioso puberi.

Inquisitione. i. qd si
 satisfat. f. rē pu. sal. fo.
 Item locuples sit vel n̄.
 hoc enim non querit: ut
 ff. de confir. tu. l. i. sed
 aliud in matre dante tu-
 torem filio. ibi enim r. si
 non satisfat: tamen
 cum inquisitione daf. ut
 d. l. d̄. r. C. d̄ p̄fir. tu. l.
 i. Sed q̄re diuersum in
 matre dante tutore filio:
 rñ. in memoriā p̄ceden-
 tis p̄tatis: vt. ff. de q̄sti.
 l. vnius. §. p̄uis. r. ff.
 d̄ cura. l. fi. r. sal ad hoc
 j. de satisfat. tu. r. cu. in
 prin. r. ff. de lib. ag. l. i. §. iul. r. C. de epif. audi. l. d̄ creationibus. sed ar.
 contra. ff. de in lit. iur. l. videamus.

Qui testō dari. p̄mittit. Dicitur est. §. in. §. p̄missum ti. i. vsqz
 nūc de tutorib⁹ datis i testō. verū qd aliq in testō dari non p̄t: ideo ista
 rubrica hic ponitur. Areti.

Dari autem. Totus iste titulus diuidit in quqz p̄tes. Primo qui
 p̄t tutores dari. Secō quōd seruus alienus pōt in testō tutor dari.
 Tertio qñ furiosus vel minor tutor daf. Quarto qñ ad certum tps vel
 sub p̄ditione: vel certe rei daf. Quinto qñ filijs vel filiabus datur quib⁹
 dat⁹ videat. Secō ibi. fu⁹ at. Tertia ibi. furiosus. Quarta ibi. ad certū
 tps. Quinta ibi. si qd filiab⁹. Et hoc principius subdividit in q̄tuor p̄tes
 Primo qd p̄sa. r. filius. pōt tutor dari. Secō qñ fu⁹ p̄p̄ri⁹ daf sine
 libertate. Tertio qd tūc tacite v̄ sibi data libertas. Quarto qñ credebatur
 liber. Et. b. d. P̄sa. r. filius. r. fuus p̄p̄rius ēt sine expressione li-
 bertatis dari possunt in testō tutores dummodo ignoranter datur vt li-
 ber. b. d. Aretinus.

Dari aut. pater. nisi sit mutus vel surdus: qd tutor ēt loq r. audi-
 re d̄ vt. ff. de tute. l. i. §. pe. r. §. fi.

Filius. cū. n. tutela sit ius publicū: vt. j. de creu. tu. i prin. non cu-
 ras ius pa. po. vt. ff. ad tre. nā qd. i. rñ. r. ff. de his q̄st sui vel ali. iu. fi-
 lius. quo casu p̄ de peculio tenet: nisi agnoscat. tūc enī. f. qñ agnouit in
 solidū: vt. ff. de tute. l. si filius. r. de admi. tu. l. lucius ticius.

Testō. s̄ p̄sidentē tutor dari nō pōt fu⁹: vt. C. qd dari tu. pos. l. i. fuili.

Et sine libertate. nō expresso hoc qd sine libertate det. sed omisit liber-
 tatis dationem: vt. §. qui ma. non pos. §. licz in fin. r. C. de ne. fer. l. qui-
 dam. §. illo.

Directā. imo v̄ qd fideicōmissaria: vt. C. de fideicō. li. r. si non ascri-
 pta. p̄ra. s̄ certe h̄ testō hoc fit: ibi alia voluntate puta codicillis vel per
 epistolam. Uel dic qd ibi alienū credebatur hic suū sciebat. Item alia ratio
 ne nō videt ualere datio: qd ille solus daf tutor qd testamenti h̄ factionem
 vt. ff. de testa. tu. l. testō. al̄s incipit si qdē. P̄ra. illud intellige in passiva
 significatione i qua ēt fuus d̄icif habere testamētī factionē: vt. j. d̄ be. q̄-
 li. r. dif. §. testamenti.

Datus sit. l. p̄p̄rius fuus. s̄ hoc non sit verisimile: vt. C. de rescin.
 ven. l. si qd. sed forte ex cā hereditaria nouit habebat: vt. ff. de reg. iu. l. g
 in alterius. vt. j. de vsuca. §. qd aut.

Dicēdū ē. s̄ vt neqz liber neqz tutor sit. idē multomagis i alieno vt
 ff. d̄ fideicō. lib. l. generalr. §. si qd tutor ē. r. ff. de testa. tute. si qd tutorē.

Seruus at. Alienus fuus sub p̄ditione libertatis future tutor inu-
 tiliter datur. b. d. Aretinus.

Intiliter. s̄ vt statim sit sed cum liber erit.

Datur. qd directo nō erit liber sed per fideicō. vt. ff. de testa. tu. l. si be-
 reditas. §. fi. r. C. de fideicō. li. l. r. si nō ascripta.

Eo modo. nam non erit tutor. inuultis enim dicitur stipulatio pro-

pter inuilem additionem: ut ff. de stip. l. sed si tibi. uel aliter inuilem qz pro non adiecta habet et erit tutor ac si non esset adiecta ut allegat. j. de be re. insti. §. impossibilis. uel dic tertio fm. j. d. non erit tutor nunc sed con ditione extante. hoc non placet. qz sic non est differentia inter suum et alienum. sed prima uerborum est: ut ff. de re. iu. l. actus.

C datur. si quis sit erit

C furiosus. Tutor creatus q est inhabilis rone alicuius accidētis anneri tpale impedimētum pstatit eo cessante tutor efficaciter erit. h. d. Aretinus.

C ad certum tempus. Ad certum tps et ex certo tpe ut sub ditione et an hōdis instōnem tu tor dari pot. secus autē ad rem certā uel causāz. h. d. Aretinus.

C ad certum tps. puta vsqz ad pascha. Et certo. i. a pascha te i. ante: ut ff. de act. et ob. l. obligationum. §. i. uel an hōdis. cōtra uidebat. j. de leg. §. an te heredis.

C tutor. a testatore nō a iudice: ut ff. de re. iu. l. actus.

C certe at rei. s. aphri ce ut striace uuliter da tur: ut ff. eo. l. testō.

C cause. si certe ut ad rei uē. s. v. cōtra. C. de in lit. uā. tu. l. ad litē. s. j. ibi tutor p curatore ponit. Itē v. cōtra. ff. de tute. testa. l. si tñ. als si te stō. sed ibi uniuersitati rex datur non rei certe.

C persona. s. pupilli principaliter ut eū instruat bonis moribz. et et sa laria pstat magistris eius: ut ff. de admi. tu. cū plures. §. in primis. et C. de ali. pstan. l. si. ad hoc enim principalr datur. secundario autem rebz da tur: ut j. de excu. tu. §. datus. s. in curatore cōtra. nā pncipalr rebz. secū dario pstone dā: ut. C. de nup. l. in copulandis.

C si quis filius. Appellatione filij posthumi primi gradus pntē tur: appellatio qo liberos et nepotes et ceteros descendentes amplectitur. Et appellatione posthuminum tam posthumi pmi gradz qz ulteriozis cō tinent. h. d. Areti.

C posthumo. l. filio. Quia filij. hec dictio filij cōprehēdit posthumi et pstumam cuiz ma sculinā possit pcepere femininā. sed hec dictio filie non comprehendit utrū qz et sic nec posthumi. cū femininū nō pceptat masculinū: ut ff. de leg. ii. si ita scriptū. et ff. de leg. iij. q. duos. et l. suis legatis. Item no. appellatio ne natoz et nō nati continent. cū de eoz commodo tractetur ut ff. de sta. bo. q. in ytero. et §. ti. i. §. cū aut. et facit. ff. de testa. tu. l. si quis ita. §. i. et l. si quis filius. et l. q. si.

C si filios. s. dixerit. m. Continebuntur. s. nepotes.

C appellat. ab oibus in usu uel puetudine. s. fm ueram signifi cationē vbi: qz filius dī a filios qd est amor: et nepos dicit filius et quili ber quē aliqs diligit paterna dilectōe: ut ff. de v. b. sig. l. liberorum. §. s. et papinianus. que uidetur contra.

C quā ceteri. et nati fm quosdāz qd falsum est: ut ff. de uer. sig. nomē. Dic q ceteri. s. ex filijs nascituri q filij sui posthumi sūt p. l. velle. ut ff. de iniur. rup. testa. l. posthuminum. et j. de c. be. li. §. posthumi. et ff. de li. et post. l. gallus. i. rñ.

C de legitima agna. tu. Supra duobus titulis pcedētibz dictum est d tutela testamentaria et cōfirmata et q nō indiget cōfirmatione: hic autem ponit de tutela legitima q sequitur testamentariam.

C libus autem. Totus iste titulus diuiditur in qtuor ptes. Pri mo ponit qna lex duodecim tabularū dat agnatos in tutores pu pillis deficientibus tutoribz testamentariis. Secūdo q sūt agnati et qui non sunt. Tertio quā intelligenda sunt illa vba posita hic in prin. videlicet quibus aut in testō tutor datus non sit. qro qliter ius agnationis peri mitur. scda ibi. sunt autē. Tertio ibi. qd aut. quarta ibi. sed agnationis.

C h. d. hoc principis. Pupillis non habētibz tutorē testamentariuz lex. xij. tab. dat agnatos in tutores legitimos dūmō sūt mares et ma ioros. xv. an. et sane mentis. h. d. Et subdiuidit hoc principium in tres

tutor daf. **C** furiosus vel minor xxv. annis tutor testamento datus tutor tunc erit cuz compos metis aut maior. xxv. annis fuerit factus.

C ad certum tempus vel ex cer to tempore: vel sub conditione vl ante heredis institutionē posse da re tutores non dubitat. Certe aut rei vl cause tutor dari non potest qz persone non cause vl rei datur.

C Si quis filiabus suis vel filijs tutores dederit: etiaz posthūe vel posthumo dedit uidef. quia filij vel filie appellatione: posthumus et posthuma cōtinent.

C Quid si nepotes sint an appellatione filio rum et ipsis tutores dati sint: dicen duz est ut et ipsis quoqz dati uideā tur: si modo liberos dixerit. Ceterz si filios dixerit non pntēbuntur.

C aliter eniz filij: aliter nepotes appel lantur. Plane si posthumis de dedit tam filij posthumi qz ceteri liberi continebuntur.

C De legitima agnatorū tutela.

C Libus aut testō tutor dat nō sit bis ex lege duodecim tabu. agnati sūt tutores q vocātur

ptes: qz Primo dicit qliter deficientē tutela testamentaria vocantur legitimi. Se cundo q sunt legitimi. Tertio q cognati. Secunda ibi. sunt autem. Tertia ibi. at qui. aretinus.

C Quibus. s. pupillis.

C Duodecim tabu. quos ipsa lex vocat vbi

legitimi. **C** Sūt aut agnati cogna ti p virilis sexus cognationem cō iuncti qsi a patre cognati: ueluti fra ter ex eodem patre natus: fratris fi li neposue ex eo. Itē patruz et pa trui filius neposue ex eo. At qui p feminini sexus personas cognatio ne iungūtur agnati nō sūt: s. als sunt naturali iure cognati. Itaqz amite tue filij non est tibi agnatus sed cognatus: et inuicez. s. tu illi eo dem iure coniūgeris: qz q nascun tur patris si matris familiā sequū tur.

C Quia autem lex ab intestato vocat ad tutelam agnatos nō hāc habet significationē si oimodo nō fecerit testm is qui poterat tutores dare. sed si qm ad tutelā pntet intestatus decesserit: qd tunc quo qz accidere intelligitur cum is q da tus est tutor uiuo testatore decessit.

C Sed agnationis qdez ius omni bus modis capitis diminutiōe ple runqz perimit. Nā agnatio iuris ciuilis nomē est. cognationis uero ius nō oibz modis cōmutatur: qz ciuilis rō ciuilia qdem iura cōmpe re pot: naturalia vō non utiqz.

C Si oimodo. vl aliud ptingat qd tātūde ualeat qd dixim. j. de here. que ab in. i. rñ. et facit. ff. qd cuiusqz vnuerfi. no. l. i. §. et quidem.

C Sed agnationis qdē ius. No. diligēter hūc. §. Est at ius agnationis. et ius cognationis siue cognatoz. agnati. n. habent ius progatiuū ad cognatos. s. ut pferant in hereditatibus agnatoz mortuoz: ut j. de leg. ag. suce. i. rñ. Item p ferunt in tutelis agnatorū paruulorum: ut. §. eo. ti. i. rñ. his aut deficientibz in hereditatibz et tutelis cognati suo iure admittunt iter quos et agnati vocantur qui desierunt esse in iure agnatorum uel desierunt habere iura agnatoz. ut per ca. di. ut. j. de here. ab intc. §. admonendi. Illud aut ius progatiuum qd hnt agnati. qz vltra iura coia hnt p. l. xij. tab. facile perdunt.

C Omnibus modis. i. p omnem capitis diminutionem ut per maximam vel per mediam de quibus duabus non est dubium. cum et iura cognationis per dā tur. j. ti. i. §. qd aut. Item per minimam tollitur ius agnationis. ut hic dicitur et ff. de ca. di. tutelaz. nisi in duobus casibus tm: ut inter fratres: s. alter emanci petur: C. de le. tu. l. iij. item inter patrem et filium: ut j. de leg. ag. suc. §. fina. et pp hos duos casus q de minima ca. di. excipiuntur dicit hic. Plerunqz ad iura cognationis non commutant oibus modis. qz non tolluntur minima ca. di. et est ratio ut subiicit

C Nam. pro quia. **C** Agnatio iuris ciuilis est nomē. i. a lege. xij. tab. est inducta hec prioritas agnatorum. sed ius agnationis est naturale nomē. nam rōne sanguinis nomē im positum est. vnde et unum ius ciuile potest per aliud facile tolli: ut hic. et ff. de re. iu. l. nihil est.

C Naturalia. i. iura agnationis sic dicta. qz ea qz sequitur p natiuitatem. ut §. de ado. §. sed hodie. in fi. §. non sic de facili tollunt. ac

C Etiaz. i. certe non tollunt ca. di. cum sint immutabilia hec iura: ut. §. de iu. na. §. s. naturalia. Itē nec ea q naturalē eqtatē habēt: ut ff. de ca. di. cas. et l. le gatum. Itē no. qz et cognatio est ciuilis tm: ut per adoptionem: ut ff. de adop. l. qui in adop. Item naturalis tm. ut ad filios naturales tm. Item naturalis et ci uilis ut ad eos q legitimi sunt. et de hac. s. qui legitimi sunt intelligitur hic: ut ff. de gra. non facile. §. i. Item nota quia in ciuili iure hec scilicet tutela: et hereditas tribus modis deseruntur: ut ex uerbis: et sententia legis. xij. tab. ut in agnatis. Item ex sententia tm: ut j. de le. pa. tu. et j. de fidu. tu. Item ex alijs legibus ue teribus uel nouis. ut ff. de ca. di. l. tutela. Nunquid ergo hec omnia facile per

et snia. et nisi gerat coy periculo agitur: ut ff. e. l. legitimos. als aut qsiqz ex snia legis dantur si et vbi ut. j. ti. iij. et iij.

C Agnati sunt. si sint maio res. xv. an. vt. j. de fidu. tu. i. fi. et maiores. lxx. an. als excu santur ut. j. de excu. tu. §. item maior.

C Cognati. nomen ergo co gnationis generale ē: agnatio nis nomē spale. nam ois agna tus est cognat. sed nō pccuti tur: ut hic et j. de leg. ag. suc. i. rñ. et ff. e. l. sunt aut.

C Et eo. filio fratris.

C Patruus. repete si fuerit nat. eodem pte cum patre tuo alioqn est cognatus. ut. C. de leg. here. l. fi. §. sed nec. et. §. cuz autem.

C Agnati. et si masculus in terueniat: ut puta si sint duo fratres uterini: filius vni? fra tris sui patris nō erit agnatus sed cognatus inspecto femineo sexu propter quem adiuuicem sunt cognati fm jo.

C Itaqz amite. s. ipsa amita est tibi agnata. qz p patrem tu um tibi coniungitur.

C Iure. s. cognationis.

C Familiā. i. agnationes. s. et als multas beāt significatio nec hec dictio familia: ut ff. de v. b. sig. l. pnunciatio. §. fami lie. et facit. C. de v. b. sig. l. fin. et §. de pa. po. §. fi.

C Quod autem. Intesta tus quo ad tutelā dicit et q facto testō decessit: in quo nō dispōit d tutela ul cui? dispositio quo ad tutelā effectus fortiri nō potuit. h. d. Aretinus.

C Significationem. s. tm.

C Si oimodo. vl aliud ptingat qd tātūde ualeat qd dixim. j. de here. que ab in. i. rñ. et facit. ff. qd cuiusqz vnuerfi. no. l. i. §. et quidem.

C Sed agnationis. Que fortiori vinculo sunt ligata difficilius dissoluntur et capitis diminutione agnatio tollit. aretinus.

C Sed agnationis qdē ius. No. diligēter hūc. §. Est at ius agnationis. et ius cognationis siue cognatoz. agnati. n. habent ius progatiuū ad cognatos. s. ut pferant in hereditatibus agnatoz mortuoz: ut j. de leg. ag. suce. i. rñ. Item p ferunt in tutelis agnatorū paruulorum: ut. §. eo. ti. i. rñ. his aut deficientibz in hereditatibz et tutelis cognati suo iure admittunt iter quos et agnati vocantur qui desierunt esse in iure agnatorum uel desierunt habere iura agnatoz. ut per ca. di. ut. j. de here. ab intc. §. admonendi. Illud aut ius progatiuum qd hnt agnati. qz vltra iura coia hnt p. l. xij. tab. facile perdunt.

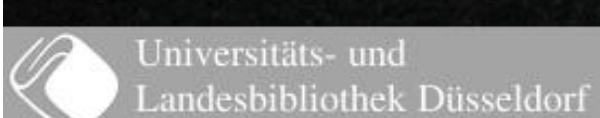
C Omnibus modis. i. p omnem capitis diminutionem ut per maximam vel per mediam de quibus duabus non est dubium. cum et iura cognationis per dā tur. j. ti. i. §. qd aut. Item per minimam tollitur ius agnationis. ut hic dicitur et ff. de ca. di. tutelaz. nisi in duobus casibus tm: ut inter fratres: s. alter emanci petur: C. de le. tu. l. iij. item inter patrem et filium: ut j. de leg. ag. suc. §. fina. et pp hos duos casus q de minima ca. di. excipiuntur dicit hic. Plerunqz ad iura cognationis non commutant oibus modis. qz non tolluntur minima ca. di. et est ratio ut subiicit

C Nam. pro quia.

C Agnatio iuris ciuilis est nomē. i. a lege. xij. tab. est inducta hec prioritas agnatorum. sed ius agnationis est naturale nomē. nam rōne sanguinis nomē im positum est. vnde et unum ius ciuile potest per aliud facile tolli: ut hic. et ff. de re. iu. l. nihil est.

C Naturalia. i. iura agnationis sic dicta. qz ea qz sequitur p natiuitatem. ut §. de ado. §. sed hodie. in fi. §. non sic de facili tollunt. ac

C Etiaz. i. certe non tollunt ca. di. cum sint immutabilia hec iura: ut. §. de iu. na. §. s. naturalia. Itē nec ea q naturalē eqtatē habēt: ut ff. de ca. di. cas. et l. le gatum. Itē no. qz et cognatio est ciuilis tm: ut per adoptionem: ut ff. de adop. l. qui in adop. Item naturalis tm. ut ad filios naturales tm. Item naturalis et ci uilis ut ad eos q legitimi sunt. et de hac. s. qui legitimi sunt intelligitur hic: ut ff. de gra. non facile. §. i. Item nota quia in ciuili iure hec scilicet tutela: et hereditas tribus modis deseruntur: ut ex uerbis: et sententia legis. xij. tab. ut in agnatis. Item ex sententia tm: ut j. de le. pa. tu. et j. de fidu. tu. Item ex alijs legibus ue teribus uel nouis. ut ff. de ca. di. l. tutela. Nunquid ergo hec omnia facile per

duntur per omnem ca. di. rñ. sic in duabus primis rñ non in tertio: vt hic r in .l. tutelas. Item quero an futuras tutelas acquirendas r hereditates tm tollat: an etiam pteritas adimat: rñ. futuras tm: vt. ff. vnde liberi. l. fin. Quid enim potuit diuinarer referens hereditatem vel tutelā de futura ca. di. ut. C. de testa. l. iudemus in fin. certe nullo modo: vt. ff. man. l. si fideiusor. i. rñ. bodie ve ro istam differentiam agnatio nis querere non oportet euz agnati sñe cognatos nihil habe ant vt i. auc. de here. que ab in te. dese. §. et bis colla. it. Item no. q. h. predicta iura cognatio tionis tollantur maxima r me dia ca. di. ipsa consanguinitas rñ nō tollitur: vt. ff. de re. iur. iura sanguinis.

De capitis diminutione.

Continuat: q. §. visum est de legitima agnato: tutela. verū q. ius agnationis capitis dimi nutione corrūpif vt. §. si. §. si. i. merito sequit videre de capi tis diminutione. porcus.

Stratum. Totus iste ti culus diuidit i qns ptes. Primo ponit qd sit capitis di minutio: r quotuplex sit. Secū do de maxima capitis dimini tione. Tertio de media. quarto de minima. quinto remouet cer ta dubia. Secunda ibi. maxi ma. Tertia ibi minor. quarta ibi minima. qnta ibi. qbus at. Et hec diuisio sufficit h alij al ter diuidant. Et hoc principū non summat qz breue ē r qz po nit diffinitionem. areti.

Est aut. hic status pñsit in tribus. in libertate cinitate r familia. cum. n. pri mum. i. libertate qz pñt p cōsequens r duo vltima pñt. r tunc magnaz ca. di. patē. cum vō scdm pñt p pñt r vltimum. sed non primum r tunc dicitur media capitis diminutio. cū vō vltimū pñt nō pñt duo pma r tūc minimaz ca. di. patē: vt. j. co. §. i. ij. r. ij. r. ff. co. l. si. sed p. la. dicit statum hominis. i. pñtione in qua plurimum qz pñt.

Commutatio. non ergo accipit hic ad litteram vt dicatur capitis di. qñ caput absconditur: sed qñ status mutatur vt caput status dicatur. ut. ff. ad tertul. l. i. §. capitis. sed videt hec diffinitio non pñt cum suo diffinitio. nam morte patris filius mutat statū quia fit sui iuris. ut. §. q. mo. ius pa. po. sol. §. i. non rñ dicitur ca. minui. ut. ff. ad ma. si filius. §. si. sed rñ subaudi hic factio homis iterueni ente vt emancipatione: vel deportatione patrie: vel simili modo. vel etiam qua si factio: qz dico pp filios arrogati. qz vna cū patre mutant statū vt. ff. co. l. libe ros. r. §. de adop. §. penul. ar. contra in auc. cōst. q. de digni. §. palam. ubi non ab homine sed a lege qz efficitur sui iuris. Rñ. at moriente patre nō interuenit factio hominis. immo magis dei. Quid si interficiat pater: rñ. idē: qz mors sem per dei dispositione aduenit. ac.

Mediā. sic. ff. de au. r ar. le. glancē. r. §. de libertinis. §. libertinorū.

Maxima capitis. Qui pñt cinitate r libertate patē maxmaz capitis di minutionē. b. d. are. **Maxima.** atrocitate. est aut atrox r dura hec sentia i iuste ferat. vt. §. q. mo. ius pa. po. sol. §. pene at. h. bodie pp hōmōi penas nemo ingenu? fit finis vt in auc. §. nup. §. si vō. colla. iij. r. §. qd aut pus.

Libertis. i. pñtatis. vt subijcit. r qd dicit i gratis as est ingrati. i. ingratitudinis q reuocatio fit p acti. ingrati. vt dñt qdā: vt. C. de li. r eorum li. l. fina. vel per vilem rei ven. fm alios ad instar donationis que reuocatur vt. ff. d. do na. cā mor. si mortis cā res. vel qd est vtrius actione extraordinaria per quam officium iudicis imploratur. vt. C. de li. r eoz li. l. ij. r fit hec reuocatio pp omnē offensam: r et leuem: vt. C. de li. r eoz li. l. ij. non at fit pp omissionez obsequij: vt. C. de li. cā. solo. nisi in casu: vt cū denegat alimenta: vt. ff. de li. ag. l. alimen ta. §. imperatores. nam tūc etiaz occidere velle videt cū: ut. ff. de lib. ag. necare. r hoc nisi remisit in patronatus. tūc enim ex his solis reuocat causis ex qbus r damnatum. ut in autentica ut lib. decetero. §. illud. col. vi. que cause sunt nu merate. C. de reuo. do. l. vlti. r hec vtra sūt cū qz ex uolūtate ppria manumittit ut. C. de li. r eoz li. l. ij. sed fideius. qz nō reuocat ut. C. de li. r eoz li. l. i. Sed qd si manus in patronū iniecit: rñ. damnatur in metallū. si vō conuicia dixerit mit tet in exiliū. ff. de iure pa. l. i.

Passi sunt. hic multa sunt necessaria: ut. §. de iur. pso. §. pe.

Minor. Der deportationē uel aque uel ignis interdictionem cōtingit me dia capitis diminutio. Are.

Interdictū. hanc penam in usu non habemus. sed eius loco succedit depor tatio: ut. ff. ad. l. iul. repe. l. iij. sed instar cōdicatozū habent qbus talia denegan tur: sed vt hñc ē fieri suum h. hic denegat: ut. ff. de nar. cog. l. cognitionum in fin. contra. sed perditur libertas: ut ibi dicitur: unde nō possit sacre testamentuz cu sic est iterdictū: ut. ff. de iniurio ru. te. si qz filio. §. c. q. nō qz fiat finis uere.

In insulā. secus si in metallum. ut. §. q. mo. ius pa. po. sol. §. pene. in casu tā libertate pñt dñatus in insulam. ut. C. ut nemo pri. l. ij. §. cū aut.

De capitis diminutione.

Si autem capitis diminutio prioris statū commutatio. ea q tribus modis accidit. Nam aut maxima ē capitis diminutio: aut minor: quam quidam mediam uo cant: aut minima. Maxima ca pitis diminutio est cū aliquis simul r cinitatem: r libertatez amittit: qd accidit in his: qui serui pene efficiū tur atrocitate senētie: vel libertis vt ingratiz circa patronos condē natis: vel qui se ad precium partici pandum uenundari passi sunt.

Minor siue media capitis dimi nutio est euz cinitas quidē amittit. libertas vō retinetur: qd accidit ei cui aque r igni interdictionē fuerit: uel ei qui in insulaz deportatus est.

Minima capitis diminutio est cū cinitas retinet r libertas: sed sta tus hois cōmutat: qd accidit in his q cum sui iuris fuerunt: ceperūt alie

Minima. Der emancipationem vel arrogationem contingit mi nima capitis diminutio. b. d. areti.

Subiecti esse. ut in arrogatis.

Et cōtra. as est in littera. si filius a patre emancipatus fuerit est ca pite minutus. r fm hoc est expositio huius uerbi. uel e contra. as vero h

no iure subiecti esse: vt cōtra uelu ti si filius. a patre emancipat⁹ fue rit r est capite diminut⁹. **Seru⁹** aut māmissus capite nō minuit⁹: qz nullū caput habuit. **Quib⁹m** aut dignitas magis qz stat⁹ pmutat capite nō minuunt⁹ r id a senatu motos capite minui non constat.

Qu⁹ aut dicit⁹ est manere cogna tidis ius r post capitis diminutio nē: hoc ita est: si minima capitis di minatio iterueniat. maēt. n. cogna tio. **Max** si maxima capitis dimini tio incurrat ius quoqz cognatiōis perit: vtputa fuiture alicui⁹ cogna ti: r nec qd si māmissus fuerit re cipit cognationem. Sed r si i insu lam deportat⁹ qz sit cognatio sol uitur. **Cuz** aut ad agnatos tute la ptineat: nō simul ad oēs pñt: s; ad eos tm q primiores gradu⁹ sūt r si plures eiusdem gradu⁹ sūt ad oēs ptinet: ueluti si plures hñes sūt

totum deest. r tunc idēz subintelligo. Alij dicit⁹ quando sui iuris non ē trāsseratur in potestate alterius puta aui ma terni vel etiam paterni: vt. §. de adop. §. sed ho die. qui casus est con uersus illi quando sui iuris est in arrogatio nem datus. sed quare si lius. cum emancipa tur capite minui dicitur rñ. propter imaginariā venditionem que fiebat vt. §. qui. mo. ius pa. po. sol. §. pretereā in pñ ci. sed cum hodie non s; at hec venditio vt in. e. §. continetur: videtur qz hodie non minuatur capite. sed certe illa sola non erat ratio immo et alia quia mutat famili am: vt. ff. co. l. liberos in pñci. Accursius flo rentinus.

Seruus autem. Nemo potest dici perde re qd non habet. uel sic. **Prinatio** presupponit

habitu. hoc dicit. aretinus.

Seruus. non minuitur. i. eius status non mutatur cum primo nullū habuerit statū vt hic r. ff. e. l. liberos in fi. r. l. se. Sed cōtra est. C. de bo. proscip. l. l. sed dicit qz ibi crimine capitali seruus accusatur. idest tali qd as esset in libero capitale. Item quid si qñqz habuit caput: quia fuit li ber: r nunc seruus est: r manumittatur: rñ. idem quia pñtens tempus considero.

Quibus autem. Remotus a dignitate non perdit statum. b. d. vel sic. Qui turpiter a non dignitate remouetur non dicitur capite minui. b. d. aretinus.

Quibus autem. dicit aliquem aliquo de tribus modis capite minui vt. §. e. in prin.

Autem. pro sed.

Constat. vt. ff. de se. l. iij. r hoc si fuerit remotus ppter turpitudinem non potest iudicare uel testimonium dicere: vt. ff. ad. l. iul. re. l. eadem. §. i. r. ff. de sena. l. ij.

Quod autem. Minima capitis diminutio non tollit ius cognatio nis: secus in maxima vel media. b. d. are.

Quod at. dicitur est. §. ti. pri. §. si.

Cognatio. i. ius cognationis a pstore inductum ex quo ad bo. po. vo capif. vnde sunt agnati admonendi.

Cognationis. i. ius succedēdi r ad tutelā vocandi parit. sed ipsa con sanguinitas nō: vt. ff. de reg. iur. l. iura sanguinis. cum sit de iure natura li: vt. §. de iur. na. §. pe. contra. r. §. de nup. illd contra. sed qualr cogna tis defertur immo agnatis. ut. §. e. ti. i. in pñ. Rñ. post agnatos: ut. j. d. here. que ab inte. §. admonendi.

Sed si manumissus. aliud si restitutus fm Jo. vt. ff. ad tertul. l. i. §. q mortis cā r. C. b. sen. pa. l. si. cōtra. r. ff. d. ptra. ta. l. i. §. si. r. l. iij. cōtra. Item cōtra est in eo qz hic dicit tolli ius cognationis per maximam r me diam ca. di. ff. de re. du. si cognatio. sed aliud in legato in quo vertit ius naturale: vt. ff. e. l. legatum. vel ibi loquitur de cognatione iuris civilis q per adoptionem constituitur. ut. ff. de adop. l. qui in adoptione. hic ve ro de naturali cognatione: ut. ff. de gra. co. non facile. §. i. r sic ibi de mi nima ca. di. loquitur. Item contra. j. de serui. cog. l. si. i. Rñ. So. hic lo quitur in his qui primo fuerunt liberi: r postea serui qd eorum delicto cō tingit. vnde non debent habere commodum. vt. ff. solu. matri. si ab ho stibus. §. i. r. ff. de mso. l. papi. §. exuli. ibi. Indignum r. licz ibidem il la ratio corrigatur. idest non semper fuerunt serui. vel illa noua corrigat istam. nam ex greca constitutione illa est extracta: vt ibi dicitur. Ac cursius.

Sed r si in insulam. hic ponit exemplum de media. sed. §. modo posu it exemplum de maxima. acc.

Cognatio. i. ius cognationis: vt. §. pri. §. dirimus.

Cuz autem. Tutela defert p imicri in gradu r si plures sunt eoz gradu defertur ad oēs. b. d. are.

Pertinet. vt. §. ti. i. rñ.

Gradu . facit ad huc. §. ff. de le. iii. l. si plures. 7. j. de leg. ag. suc. §. si plures. 7. ff. de sepul. vio. l. iii. §. si ad plures. hodie vero hic. §. corrigitur qz equalr tam ad agnatos qz ad cognatos dferē tutela sicut bēditas. vt i auc. de here. ab intest. §. ex bis col. ix.

Si plures. atqz isti duo versiculi desunt si plures sūt qui vnu gradū obtinent. ideoqz pariter ad tutelam uocantur. sed ego habeo.

Delegitima pa. tu. Quia. §. visū est d leg. agna. tu. vey quia est 7 alia q appellatur legitima: id de ea tractatur subdit de leg. patronorum tu. Por.

Eadem lege. Et mēte legis. rii. ta. dēfē patronis tute la libertoz. 7 regulariter vbi est commodum bēditatis ad illuz vadit onus tutele. h. d. totus iste titulus. Et diuidit in sex ptes. Primo qz tutela libertozū patronis dferatur. Secūdo qz uocatur 7 est legitima a lege. rii. ta. prouenit. Tertio illud per rōnem pbat. Quarto qz firmat per exempluz. Quinto exemplum pbat per rōnem. Sexto rōnem declarat. Secūda ibi. que 7 ipsa. Tertia ibi co enim. Quarta ibi cum 7 agnatos. Quinta ibi. qz plerūqz. Sexta ibi. id aut. Ar. Et eadem. f. per interpretationez nō ex verbis eius vt subijcit. 7. ff. d leg. tu. l. tutela. i. Respon.

Libertoz. f. ipubez **Ad patronos.** quo cūqz mō māmittentes nisi libertas def a lege vt. ff. de le. tu. l. tutela. vsqz ad. §. ff.

Que 7 ipsa. q. d. nō solū alie qdam legitime sunt sed 7 ista. **Legitima.** f. ex mente legis nō ex verbis. nō tñ satisfant nisi eorum persone sint vulgares 7 minus honeste. ut aut modus tutele quia magnum patrimonium. vt qz sit magna tutela nimis. aut qz suspecta persona: aut qz non diligit pupilluz: aut cā admittat. i. recipiat satisfda. vt. ff. e. legitimos. §. i. 7. ii. l. alij legitimi indistincte satisfant: vt. j. de satisfda. tu. §. i. ac.

Interpretationem. f. iuriconsultoz. **Ex. f. rii. ta. ut. j. de suc. li. i. rii.** **Eleres. f. sapientes.** **Legē. f. candē. rii. tab.**

Vocat. f. lex. rii. ta. ut. j. de leg. ag. suc. §. i. **Instit. vt. §. de le. ag. tu. §. i. i. rii.** 7 sic notabis hic qz vbi est eadē eqtas idē ius debet statui. sic. ff. ad. l. aql. l. illud. 7. ff. de fur. l. i. §. i. **Plerūqz.** quare hoc dicit statim subijcit. 7 facit ad hanc regulā. ff. de re. iu. l. fm naturam. 7. j. de contrahen. emp. §. cum aut. 7. C. de fur. l. fi. §. sed cū in secunda. 7. C. de cadu. tol. l. i. §. pro sebo. 7. ff. de peri. 7 cō. mo. rei ven. l. id qd.

Tutor. 7 ita apud alium est hereditas 7 apud aliū est tutela. f. agnatum vel cognatus vt hic. 7. ff. de le. tu. l. i. §. i. Itē minor. rrv. an. manu mittens succedet i bēditate vt patrono. nō tñ erit tutor: vt. j. de fidu. tu. in fi. 7. C. de le. tu. l. ult. §. fi.

Delegitima parē. tu. Quia dicit. §. de leg. psonoz tu. vey qz est 7 alia que legitima appellat vt parētum ideo de ea subdit. Porcus.

Exemplo. Extensione iuriconsulti emācipās est legitimus tutor filio emancipato. h. d. Et diuiditur in tres ptes. Pro qz tutela que dferatur emancipatori est filis illi que dferē patrono. Secundo qz etiaz ista est legitima. Tertio exemplificat. Secūda ibi: que 7 ipsa. Tertia ibi: nam si quis. aretinus.

Exemplo. recepta. f. p. interpretationem iuriconsultozum: vt superior cū dferat cē agnat^o nisi contracta fiducia emācipet qd hodie semper psumit. vt. j. de leg. ag. suc. §. fi. vnde hodie est semper legitimus.

Tutor erit. f. q. emācipauit si ipse ē maior. rrv. an. vt. j. ti. i. in fi. 7 sal ad hoc. §. ti. i. 7 q. mo. ius pa. po. sol. §. 7 pteca si ipubes. 7. j. ti. i. rii.

De fiduciaria tutela. Continuat ad pcedentē hoc ordine. §. visum est de legitima patro. verū qz alia est q fiduciaria appellat: id de ea tractaturus intitu lauit de fiduciaria tutela.

Et alia. Defuncto patre vel auo legitimo tutore impuberis emancipati alius liber virilis sexus 7 maior. rrv. annis erit fiduciarius tutor non legitimus: secus in filio patrom: qui erit legitimus tutor liberti vt psonus. bec. d. totus titulus. Et diuidit in qz partes. Primo pōit dicitū. Secūdo illd exemplificat. tertio ponit diuersum in filio patroni. Quarto diuersitatis rationez assignat. Quinto ponit aliud dicitū. Scba ibi: nam si. Tertia ibi: at qui. Quarta ibi: qm. Quinta ibi: ita tñ. Ar. et.

Alia tutela. i. alio nomine vocata. **Appellat. de q dice. j. §. i. §. ff. quo defuncto.** **Impuberes.** nam si puberes nō erit eorum curator legitimus: vt. ff. de exu. tu. am. ciffimos. §. lucius. argu. cōtra in auc. vt bi q ob. per. res. m. no. §. i. col. vi. Joan.

Manumiserit. i. emancipauerit: vt. ff. qz act. de pec. est an. l. i. 7 fa. §. ti. i. 7. ff. eo. tute la. §. fi. 7. l. seq.

Quo. f. pferami. q erat tu tor filiozū 7 nepozū. **Si liberi. q remanserūt in pte patris. idem puto 7 si filij fuerunt emancipati. si autē tam impuberes qz puberes remanserūt in pte ipso iure recident in pte sui patris illi qui filij sunt. sed fratres recident in tutelam fiduciaria semp: vt. §. q. mo. ius pa. po. sol. §. i. 7. §. de tutelis. §. permiffum.**

Filiozū suoz. f. nepozū defuncti. **Sororis.** sed certe frater videtur esse legitimus. vt. C. de ex cep. l. aduersus. que est contra. sed certe q fiduciarius est legitimus est per interpretationem. l. illud nomen habeat. f. fiduciarius. 7 illuz respectum habuit ibi vt legitimum fiduciariū appellaret.

At qui. pro certe: alias atquin 7 tunc dic at pro sed 7 quin pro certe. 7 est oppositio quare filij patronozū sunt legitimi: vt. §. de le. pa. tu. i. respon. 7 isti filij non sic. ad quod respondet quoniam filius 7 c. sed hec ratio non tenet. nisi inter fratres qui non dicuntur recidere in potestate fratrum suorum. sed filij idest nepotes erant recasuri in potestatem. ergo in tutelam legitimam. sed respondeo non recidunt filij iure hereditario in ptecm sed iure paternitatis 7 filiationis. at seruus si non esset manumissus iure hereditario erat futurus seruus apud filios domini: 7 nisi essent heredes non essent domini. sed filius si non sit heres patris tamē filium in ptecm habet vt. §. qui. mo. ius pa. po. sol. §. i. Erat 7 alia ratio iuris veteris qz emancipatione tollebat ius agnatis minima ca. vi. etiaz inter patrem 7 filium nisi esset emancipatus contracta fiducia nedum inter fratres: ut. C. de le. tu. l. iiii. 7. §. de le. ag. tu. §. fi. sed hodie corrigitur: vt. d. l. C. 7. j. de le. ag. suc. §. fi. unde dicunt quidaz vt a3o hodie fiduciariam esse legitimā ex verbis 7 sententia. l. rii. ta. ex quo hec secunda ratio cessat. sed pōt dici contra. quia remanet prima.

Rec in tutelam. i. legitimā sed fiduciariam. **Si pfecte. i. rrv. an. nā quonēs sit mētio de etate pfecta vt de maiore annis de. rrv. an. intelligit: ut. C. de his qui ve. e. ipe. l. fi. 7. de le. iiii. cum filio. §. filio.** **Constitutio. vt. C. de leg. tute. l. fi.** **Precept. f. ut sit pfecte etatis 7 est ratio: vt. j. de ex. tu. §. minores. rrv. an.** **De amiano tutore.** Id est de eo tutore q dabatur per legem factā ab attilia nō vt in textu ponitur.

De amiano tutore. Quia. §. visum est de testāria tutela 7 subsequenter de legitima. Vey qz cessante testamentaria 7 legitima est opus puidere de datina. ideo subdit de attiliano tuto. Por.

Qui. Totus iste titulus diuidit i quattuor ptes. Primo ponit ius antiquū circa datioz tutozis. scdo pōit ius nouū. Tertio ius nouissimū. Quarto pōit nouū casum v3 q naturali iure uenit ipuberes esse sub tutoribus. 7 q finita tutela tenent ad rationez reddendam. secunda ibi. Sed hoc iure. Tertia ibi. nos aut. Quarta ibi. Impuberes. Item prima subdiuiditur in alias quattuor partes. Primo ex quibus legib⁹ tutor dabatur deficiente oinni tutore testamentario vel legitimo 7 a quib⁹ dabat. Secundo quando testamentario da

Sec in tutelam. i. legitimā sed fiduciariam. **Si pfecte. i. rrv. an. nā quonēs sit mētio de etate pfecta vt de maiore annis de. rrv. an. intelligit: ut. C. de his qui ve. e. ipe. l. fi. 7. de le. iiii. cum filio. §. filio.** **Constitutio. vt. C. de leg. tute. l. fi.** **Precept. f. ut sit pfecte etatis 7 est ratio: vt. j. de ex. tu. §. minores. rrv. an.** **De amiano tutore.** Id est de eo tutore q dabatur per legem factā ab attilia nō vt in textu ponitur.

De amiano tutore. Quia. §. visum est de testāria tutela 7 subsequenter de legitima. Vey qz cessante testamentaria 7 legitima est opus puidere de datina. ideo subdit de attiliano tuto. Por.

Qui. Totus iste titulus diuidit i quattuor ptes. Primo ponit ius antiquū circa datioz tutozis. scdo pōit ius nouū. Tertio ius nouissimū. Quarto pōit nouū casum v3 q naturali iure uenit ipuberes esse sub tutoribus. 7 q finita tutela tenent ad rationez reddendam. secunda ibi. Sed hoc iure. Tertia ibi. nos aut. Quarta ibi. Impuberes. Item prima subdiuiditur in alias quattuor partes. Primo ex quibus legib⁹ tutor dabatur deficiente oinni tutore testamentario vel legitimo 7 a quib⁹ dabat. Secundo quando testamentario da

Sec in tutelam. i. legitimā sed fiduciariam. **Si pfecte. i. rrv. an. nā quonēs sit mētio de etate pfecta vt de maiore annis de. rrv. an. intelligit: ut. C. de his qui ve. e. ipe. l. fi. 7. de le. iiii. cum filio. §. filio.** **Constitutio. vt. C. de leg. tute. l. fi.** **Precept. f. ut sit pfecte etatis 7 est ratio: vt. j. de ex. tu. §. minores. rrv. an.** **De amiano tutore.** Id est de eo tutore q dabatur per legem factā ab attilia nō vt in textu ponitur.

De amiano tutore. Quia. §. visum est de testāria tutela 7 subsequenter de legitima. Vey qz cessante testamentaria 7 legitima est opus puidere de datina. ideo subdit de attiliano tuto. Por.

Qui. Totus iste titulus diuidit i quattuor ptes. Primo ponit ius antiquū circa datioz tutozis. scdo pōit ius nouū. Tertio ius nouissimū. Quarto pōit nouū casum v3 q naturali iure uenit ipuberes esse sub tutoribus. 7 q finita tutela tenent ad rationez reddendam. secunda ibi. Sed hoc iure. Tertia ibi. nos aut. Quarta ibi. Impuberes. Item prima subdiuiditur in alias quattuor partes. Primo ex quibus legib⁹ tutor dabatur deficiente oinni tutore testamentario vel legitimo 7 a quib⁹ dabat. Secundo quando testamentario da

to sub conditione vel in die: uel pure tutor datur. Tertio qd sit si testamentari...

a C Si cui nullus. f. ex testd. nam qd in testamentaria tute...

b C Et maiore. i. a duob. erat enim tres: vt. ar. C. de of. pre.

c Sed qd in testamento. Quotiens spes est testameta...

d C Die certo. vt a paschate i...

e C Poterat. et hodie dat: vt...

f C Item nemo. nam si vnus de plurib. heredit. adierit va...

g C Erat. alias extiterat. sed qd si nullus fuit institutus...

h C Desinebat. i. ille qd sicerat...

i C Conditio. hic tutor tacite...

k C Ab hostibus. Impedimento superueniente...

l C Petebat. nec erat locus legitime...

m C Qui desinebat. i. iste talis qd erat...

n C Postlimini. quo iure et oia alia recuperat...

o C Sed ex his legibus. In lege atilia...

p C Legibus. i. atilia et iulia et ticia...

q C Quia. nunc recitat noui ius...

r C Primo. als qd primum.

s C Er inquisitione. scz ingrendo facultates...

t C Na in supra. bn dico qd sicerunt...

u C Fore. hanc cautionem prestant...

v C De copellendis. f. captis pignoribus...

w C Sed hoc iure. De iure nouo Rome...

x C Sed hoc iure utimur. hoc est tertium...

y C Prefectus. ad prefectum cognitiones...

z C Iurisdictionem. prefecti urbis est...

aa C Crearent. i. cum qui est de sua...

rat quadiu p ditione aut dies pende... rat quadiu p ditione aut dies pende...

bb C Ros aut p pstitutione nostraz...

tionis vel ratione domicilij: vt. ff. e. l. i. §. vlti. et l. diu. si autem in alte...

aa C Iussu. ergo delegatur. sed contra. ff. de tu. et cu. da. l. nec mandante...

bb C Iussu. ergo delegatur. sed contra. ff. de tu. et cu. da. l. nec mandante...

cc C De auctoritate tutorum.

dd C Auctoritas aut tutoris i qbus...

ff ibi madata est qd no importat necessitates. b iussus q iporat: ut. ff. quod iussu. l. i. §. i. et ff. ma. l. i. vel ibi erat magne facultates pupilli...

ee C In hoc differt a mandato qz mandatu ex voluntate est. sed iussus necessita...

ff C Solidos. i. aureos: ut. j. de pe. te. lit. §. si. quoz. lxx. et duo faciunt li...

gg C Una. idest simul.

hh C Vel alias. hoc quando extra ciuitatem in municipio. nam magistra...

ii C Alexandrine. hoc qd tutor datur in ciuitate alexadrina.

jj C Periculo. f. tabellionu et alioz no do ipsoz maiorz iudici q hnt po...

kk C Qui cam. f. satisfactionem.

ll C Impuberes. Equu est vt regatur impubes q nescit se regere. Et...

mm C Impuberes. h. §. est generalis ad oes ti. precedetes de tute.

nn C Iuri. i. equitati.

oo C Serunt. als gerunt. i. gesserunt.

pp C Pubertate. sed et an si finita tutela fuerit pri: ut. ff. de tu. et ra. dis. l....

qq C Iudicio. i. actione tutele q dat in simplum. et ppter volem et culpam...

rr C De auctoritate. Dicitur est. s. qualiter tutores creantur. hic quan...

ss C Auctoritas. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principa...

vel minuitur p[ro]moniti[us] sui est necessaria tutoris auctoritas. b. d. s[ed] are.

a **T**utoritas: vt. C. de cōtra. r. cōm[un]e. st. l. neq[ue].
b **N**ecessaria .in duobus casibus obligatur pupillus sine tutoris aucto-
ritate vt. ff. de act. r. obl. l. furiosus: vbi. f. r. re actio venit.

c **P**romittant. q[ui] tūc ē verisimile q[uo]d male agat. r. facit ad hoc. j. q[ui]bus
ali. h. vel non. s. nō ad
monēdi. r. s. sed ecōtra
rio. r. j. de iuri. sti. s. pu
pillus. r. ff. de acq. rerū
do. pupill[us]. r. ff. d. pac.
tra ius. Idem de mu-
licre sup. vote pacifcente
vt. ff. de pac. do. l. d. die
Idē in alimētario trāsi
gēte. vt. ff. de trāfac. l.
cum hi. s. qd ergo. Itēz
facit. C. de contra. r. cō
mi. st. l. neq[ue].

d **V**enditionib[us] . si t[ri]p[er]u
pupill[us] petat rē ex vēdi-
tione repellit exceptione
doli mali nisi p[ro]ci dare
velit. vt. ff. d. rescin. uē.
l. si id qd. s. vlti. in fi.

e **D**epositis. pupill[us]
t[ri]p[er]u doli capar tenetur de
positi si qd doli cōmisse
v[er]o locupletior factus sit:
vt. ff. de positi. l. i. s. in
pupillum.

f **O**bligant: r. sic no.
q[uo]d contractus claudicat
quandoq[ue]: vt hic r. ff.
de act. em. iul. s. si quis
a pupillo. ar. contra. ff.
de arb. l. litigatores. s.

pe. r. si. r. in auc. de non eli. scōo nmbētes. s. p[ro]sp[er]im[us]. col. i. Item hoc est
verū nisi locupletior sit pupillus abs excipitur si agat. r. contra eum pote-
rit agi: vt. ff. de adm. tu. si minores. r. C. pro emp. l. si. r. ff. e. l. i. s. i. r. d
rescin. ven. si id quod. s. fi.

Neq[ue]z tamen. Pupillus non potest hereditatem a dire de iure ci
nili uel p[re]terito uel senatusconsulto trebelliano: sine tutoris auctoritate
etiam si sit lucrosa. b. d. are.

g **H**ereditatē. que ex testō uel ab intestato defertur. s. iure civili. ut. ff.
d. here. pe. l. i. i. r. i. i. r. h[er]editas est successio in uniuersus ius quod habuit
defunct[us] t[em]p[or]e mortis sue deducto ere alieno. ut. ff. de uerb. sig. l. nihil.

b **B**onorum possessionem. ex testamento. ut fm tabulas. uel ab inte-
stato: ut unde liberi. r. similes: que sunt omnes de iure pretorio. ut. j. de
bo. poss. s. quos autē. r. est bonorum possessio ius persequendi retinēdiq[ue]
patrimonij quod cuiusq[ue] fuerit cuius moritur: vt. ff. de bo. pos. l. iij. s.
bonorum. hoc tamen in bonorum possessione fallit in casu cum pupillus
non habet tu. tunc enim p[re]tor auctoritatem tutoris potest supplere: ut
.C. qui admitt. ad bo. pos. l. bonorū. idem in hereditate: ut. C. de in. deli.
si infant. in fi.

i **E**t fideicommissio: vt p[er] se. cō. trebe. ut. j. de fideicō. here. s. sed quia. idēz
dico: r. si bona uelit recipere causa seruandarum libertatus. cum r. ibi pos-
sit inmere dānum: q[ui] est successio in uniuersum ius: vt. j. per quas per-
so. no. acqui. s. fi.

k **T**utoris. i. administratoris cui administratio sit concessa. alioquin
non ualet. nam r. si ab eo qui tutelam non gerit sciens aliq[ui] gerere emā:
v[er]is non efficiat: vt. ff. de l. iij. Item nunquid curatoris sufficit auctori-
tas ad adēundā hereditatem uel bo. po. delatam pupillo: r[ati]o. nō: vt. ff. d
ep. cum in vna. s. tutor v[er]s[us] in fi. legis.

l **L**ucrosa sit. i. appareat lucrosa ne occasione lucrose adeat vānosam
Lucrosa quia adēundo oneratur legatis r. fideicommissis r. alijs oneri-
bus: r. ita obligatur. sed non pōt obligari sine tutoris auctoritate: vt. s.
r. in prin. uel si obiiciatur. f. ante eum r[ati]o. hoc v[er]o accidit q[uo]d hereditas nō
sit onerosa: r. ad ea que frequentius accidunt iura adaptantur: vt. ff. de
legi. r. se. con. l. nam ad ea.

m **N**eq[ue]z ullum. est alia ratio ēt si sit lucrosa quia liabus r. sumptibus
veraretur: vt. ff. de mino. l. minoribus. r. v. an. r. eisdem ēt rōnib[us] nec in
iudicijs ciuilibus uel crialibus potest esse sine tutoris auctoritate: vt. C. si
aduersus rem iudi. l. cum r. minores. r. C. de auctori. p[re]clarum. nisi in
quattuor casibus. vt in possessione momentaria: vt. C. si per viz uel alio
mō. l. i. r. C. qui legit. per. momentarie. Item in violato thoro minor
sine curatore accusat: vt. ff. de adul. l. si maritus. s. lex. s. hic i. adulto. itē
si ueniam etatis impetrat: vt. C. de his qui ve. eta. im. l. i. r. ii. Item in
interdicto de lib. ho. c[on]tr. l. qd r. lex. s. sed si mulier.

n **P**robent. q[ui] forte subest alienum latens.
Tutor autem. Tutor p[re]fens debz auctoritate; interponere abs nō
ualet. b. d. fm areti.

o **A**uctor fieri. i. probare r. laudare qd sit p[ro] pupillum: vt. ff. e. l. etiam.

venditionibus locationibus con-
ductionibus mādati depositis: si
tutoris auctoritas non interueniat
ipsi quidē qui cū his contrahūt ob-
ligant: at inuicem pupilli non obli-
gantur. **N**eq[ue]z tamē heredita-
tem adire neq[ue]z bonoz[um] possessio-
nē petere: neq[ue]z h[er]editatē ex fideicō-
missio suscipere aliter p[ro]nt nisi tuto-
ris auctoritate q[ui]s lucrosa sit ne
q[ui] vlluz dānum habeat. **T**u-
tor aut statim in ipso negotio pre-
fens oz auctor fieri: si hoc pupillo
prodesse existimauerit: post v[er]o tē-
pus: uel per epistolam aut nunci-
uz interposita auctoritas nihil agit.
Si aut inter tutorem pupillūue
iudiciū agendum sit: q[ui] ipse tu-
tor in rem suam auctor esse nō po-
test: nō pretorius tutor: vt olim cō-
stituitur: sed curator in locuz ei[us] da-
tur: quo curatore interueniēte iudi-

p **E**xistimauerit. abs non compellitur. primo q[ui] est iniquus. secūdo q[ui] tenet pu-
pillo dānum resarcire tutor. vt. ff. c. si tutor.

q **P**ost t[em]p[us]. s. non modicū. alias ualet auctoritas: vt. ff. de acq. here. si quis
mibi. s. iussu. q. ē. r. est rō q[ui] vident inesse q[ui] cōtinēti sūt: vt. ff. si cer. pe. l. lecta.

r **P**er epistolā. no. caute: r. redde singula singulis. nā ducrat duo. f. statim.
ad qd refert post t[em]p[us] r[ati]o. Item
in ipso negotio p[re]fens ad quod
refertur hoc p[ro] e[st] am que inter
abfentes mutit vt. j. de ob. ce.
cōsensu. s. si idem r. si alio mō
inunlter auctorizet. ff. e. l. i. s.
fi. r. l. vlti. s. si inu[er]sus detinet
Stante Tutor non pōt
auctorare pupillo cum eo liti-
gann sed dandus est curator
cuius officium finitur finua li-
te. b. d. fm aretum.

s **J**udiciuz. s. rei v[er]e. uel alte-
rius personalis uel realis act.
p[ro]pter actionem tuete uel nego-
ge. que contra tutore[m] erit vada
q[ui] durat officio. nō dat: vt. ff. d.
tu. r. ra. v[er]s[us] m[ul]i. s. ff. l. si cui
adbut. r. idem in vtili genera-
li neg. gef. que dat p[ro] cura-
tozem adultis: vt. ff. de adm[ini].
tu. l. cū curatore. r. C. d. adm[ini].
tu. l. ii. r. l. rōnes. sed certe nec
alie videntur interim posse in-
tendi: vt. ff. de tu. r. ra. v[er]s[us] l. s.
non datur. sed illud intellige:
vt ipsemet exerceat nō datur.
sed per p[ro]curatorem sic: vt hic
v[er]s[us]. Itēz nūq[ui]d hec correcte sūt
hodie p[ro] auc. vt in auc. vt hi q[ui]
ob. p[ro] res m[ul]i. s. i. col. vi. cū nul-

lus creditor uel debitor possit esse tutor uel curator. r[ati]o. sic nisi tutore testamen-
tario in quo poterit adbut hodie hic. s. loqui. cum fides talis tutoris ab ipso te-
statore sit cōprobata: vt. j. de satisda. tu. uel cu. s. i. r. C. de ep[iscop]i. audi. de crea-
tionibus. uel idem in eo quod in alijs. vt in p[re]cedenti auc. diximus. sed magis
credo contrarium vt dicit in auc. vt hi qui ob. per. res. s. i. col. vi. Item r[ati]o circa
reales actōes hunc. s. hodie facimus loqui. cum in eis sit obligatio. vnde cessat
auc. vt. j. de act. s. i.

t **I**n rem suam: r. pupilli. que sua dicitur cum bene administrat: vt. ff. de fur-
tis. l. interdum. s. qui tutelam.

u **A**uctor. facit ad hoc. ff. de verb. sig. l. quod dicimus. r. C. ne quis in sua cā-
s. l. vna. r. C. de testibus. l. oibus. r. ff. eo. l. v. i. r. ar. cōtra. C. de fideicō. l. i. l. fi.
ibi iudex. r[ati]o. r. sequeretur in cōueniens vt in codē negotio eēt actor r[ati]o.

x **E**t olim. nā olim in tali casu dabat tutor p[re]torio: qd hodie non est ut hic d[icitur].
y **S**ed curator. vt. C. de in lit. v[er]s[us] tu. l. i. s. **C**etero pacto. s. iudicio.

Quibus modis tutela finiatur Rubrica. Sic vidēdum est q[ui]bus modis tu-
tela finiatur. nouem modos ponit scz pubertate. arrogatione. r. scrutate. cōdi-
tione. morte. capitis diminutione. si ad certum t[em]p[us] datus sit. r. sit finitum tēpus
suspitione uel excusatione.

Quibus modis tutela finiatur. Dicitur est d[icitur] ingressu tutoris. r. s. ti. i. de p[ro]p[ri]e.
gressu. restat de fine: sicut est in operibus naute ingressus progressus r. finis. b.
d. aretinus.

Pupilli. Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Nam primo ponit
quiter pubertate tutela finiatur: r. que sit pubertas. Scōdo qualr arrogatio-
ne: uel deportatione uel seruitute pupilli: uel t[em]p[or]is finitudo. Tercio qualiter mor-
te pupilli uel tutoris. Quarto capitis diminutione tutoris. Quinto etiam mi-
nima diminutione pupilli. Sexto p[ro]p[ri]e aduentū t[em]p[or]is uel cōditionis. Septimo p[ro]p[ri]e
reuocationem factam de tutore. scōba ibi. Item finitur. tertia ibi. similitudo. quar-
ta ibi. sed r. capitis. quinta ibi. sed pupilli. sexta ibi. p[re]ter. septima ibi. desinunt.

Item Prima subdiuidit i tres. nā primo ponit qualr tutela finiatur pubertate.
secundo qualr pubertas accipitur de iure antiquo. tertio qualr de iure nouo. se-
cunda ibi. pubertatem. tertia ibi. nostra autē r. b. d. Tutela finitur pubertate pu-
pilli que in masculo est statiz cōpleto. r. iij. anno. in femina. r. ii. b. d. are.

b **P**upilli. sunt qui de p[re]tate patris ipuberes cnerunt uel morte uel emācipa-
tione vt. ff. de ver. sig. l. pupillus. i. r[ati]o. h[ic] improprie dicitur aliq[ui] pupillus q[ui] est
in p[re]tate. vt. ff. de verb. ob. l. fi. s. si pupillus.

c **H**abitu. i. asp[er]tione vtrum haberet barbā vnam uel alteram: vt. j. inna
it. r. facit. ff. d. mino. l. minor. r. v. an. ex. aspectu r[ati]o. Et no. p[ro] op[er]i. d[icitur] q[ui] fm
p[ro]f[er]am dicitur iudicē debere iudicare. r. facit. ff. de feri. l. ii. in fi. ff. h[ic] regū. l. si
irruptione. s. fi.

d **P**oc etiam. s. q[ui] sit iudicandū impudicum.
e **C**onstitutione: vt. C. q[ui] tu. uel cu. esse desi. l. fi.

f **C**redantur. facit ad hoc. s. de nup. i. r[ati]o.
Item finitur Arrogatione deportatione: seruitute: uel in euentum con-
ditionis finitur tutela. b. d. areti.

g **I**mpuberes. i. i pupillari etate adbut emētes: vt h[ic] r. ff. de ado. nec ci. s. coz.
r. hoc cum cōsensu oim tutoruz: vt. C. de auc. p[ro]han. l. fi.

ius creditor uel debitor possit esse tutor uel curator. r[ati]o. sic nisi tutore testamen-
tario in quo poterit adbut hodie hic. s. loqui. cum fides talis tutoris ab ipso te-
statore sit cōprobata: vt. j. de satisda. tu. uel cu. s. i. r. C. de ep[iscop]i. audi. de crea-
tionibus. uel idem in eo quod in alijs. vt in p[re]cedenti auc. diximus. sed magis
credo contrarium vt dicit in auc. vt hi qui ob. per. res. s. i. col. vi. Item r[ati]o circa
reales actōes hunc. s. hodie facimus loqui. cum in eis sit obligatio. vnde cessat
auc. vt. j. de act. s. i.

t **I**n rem suam: r. pupilli. que sua dicitur cum bene administrat: vt. ff. de fur-
tis. l. interdum. s. qui tutelam.

u **A**uctor. facit ad hoc. ff. de verb. sig. l. quod dicimus. r. C. ne quis in sua cā-
s. l. vna. r. C. de testibus. l. oibus. r. ff. eo. l. v. i. r. ar. cōtra. C. de fideicō. l. i. l. fi.
ibi iudex. r[ati]o. r. sequeretur in cōueniens vt in codē negotio eēt actor r[ati]o.

x **E**t olim. nā olim in tali casu dabat tutor p[re]torio: qd hodie non est ut hic d[icitur].
y **S**ed curator. vt. C. de in lit. v[er]s[us] tu. l. i. s. **C**etero pacto. s. iudicio.

Quibus modis tutela finiatur Rubrica. Sic vidēdum est q[ui]bus modis tu-
tela finiatur. nouem modos ponit scz pubertate. arrogatione. r. scrutate. cōdi-
tione. morte. capitis diminutione. si ad certum t[em]p[us] datus sit. r. sit finitum tēpus
suspitione uel excusatione.

Quibus modis tutela finiatur. Dicitur est d[icitur] ingressu tutoris. r. s. ti. i. de p[ro]p[ri]e.
gressu. restat de fine: sicut est in operibus naute ingressus progressus r. finis. b.
d. aretinus.

Pupilli. Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Nam primo ponit
quiter pubertate tutela finiatur: r. que sit pubertas. Scōdo qualr arrogatio-
ne: uel deportatione uel seruitute pupilli: uel t[em]p[or]is finitudo. Tercio qualiter mor-
te pupilli uel tutoris. Quarto capitis diminutione tutoris. Quinto etiam mi-
nima diminutione pupilli. Sexto p[ro]p[ri]e aduentū t[em]p[or]is uel cōditionis. Septimo p[ro]p[ri]e
reuocationem factam de tutore. scōba ibi. Item finitur. tertia ibi. similitudo. quar-
ta ibi. sed r. capitis. quinta ibi. sed pupilli. sexta ibi. p[re]ter. septima ibi. desinunt.

Item Prima subdiuidit i tres. nā primo ponit qualr tutela finiatur pubertate.
secundo qualr pubertas accipitur de iure antiquo. tertio qualr de iure nouo. se-
cunda ibi. pubertatem. tertia ibi. nostra autē r. b. d. Tutela finitur pubertate pu-
pilli que in masculo est statiz cōpleto. r. iij. anno. in femina. r. ii. b. d. are.

b **P**upilli. sunt qui de p[re]tate patris ipuberes cnerunt uel morte uel emācipa-
tione vt. ff. de ver. sig. l. pupillus. i. r[ati]o. h[ic] improprie dicitur aliq[ui] pupillus q[ui] est
in p[re]tate. vt. ff. de verb. ob. l. fi. s. si pupillus.

c **H**abitu. i. asp[er]tione vtrum haberet barbā vnam uel alteram: vt. j. inna
it. r. facit. ff. d. mino. l. minor. r. v. an. ex. aspectu r[ati]o. Et no. p[ro] op[er]i. d[icitur] q[ui] fm
p[ro]f[er]am dicitur iudicē debere iudicare. r. facit. ff. de feri. l. ii. in fi. ff. h[ic] regū. l. si
irruptione. s. fi.

d **P**oc etiam. s. q[ui] sit iudicandū impudicum.
e **C**onstitutione: vt. C. q[ui] tu. uel cu. esse desi. l. fi.

f **C**redantur. facit ad hoc. s. de nup. i. r[ati]o.
Item finitur Arrogatione deportatione: seruitute: uel in euentum con-
ditionis finitur tutela. b. d. areti.

g **I**mpuberes. i. i pupillari etate adbut emētes: vt h[ic] r. ff. de ado. nec ci. s. coz.
r. hoc cum cōsensu oim tutoruz: vt. C. de auc. p[ro]han. l. fi.

a Item redigatur. ex ingratitudine si sit voli capax. non autem ex venditione vt. j. p. quas perso. no. ac. §. pe. quia no nisi sit maior. xx. an. potest per venditio nem fieri seruus: vt. §. de iure perso. §. pe. contra est. C. de inoff. test. l. si quis. §. si. sed ibi de eo dicit q doli capax non est.

b Sed si vsqz ad certā. i. specificatam vt qñ ticius erit consul.

c Testamento. no. q. dicit in testō. naz a lege vel a iudice nō sic: vt. ff. de re iu. l. actus.

d Simili modo. q. dicitur re naturali pupilli vel tutoris: item capitis diminutione tuto ris maxima vel media vel etiā minima pupilli oīs tutela fi nit. minima autē tutoris soluz legitima finitur. b. d. arcti.

e Horte. s. natural. nā dicitur iā dicit. §. priori. f. vbi dicit de deponato r seruo facto p ingratitudines. quia mors oia soluit iudē tutelam: vt in au ten. de nup. §. deinceps.

f Sed r capitis. libertas. r tunc maxima.

g Civitas. r tunc media: vt §. de ca. di. §. maxima r. §. mi nor.

h Omnis tutela. i. testamē taria. vel datiuā: cum ea que sunt iuris naturalis tollantur vt. §. de ca. di. §. q. aut.

i Sise i adoptionē. s. emā cipatione filij legitima tutela nō finit. q. filius. legitimus tutor eē nō pōt. cū. f. pater eum pcedat: vt. §. de ca. di. §. si. ni si in casu: vt cū sit manumittit seruum maternum delatum si bi: vt. §. de legi. pa. tu. §. s. for te. r tunc deservit. cū sit sui iu ris. vt. ff. fa. her. si maritus.

k Legitima. sed quare hec le gitima tñ perit: rñ. quia agna tio perit minima ca. di. vt. §. de legi. ag. tu. §. si. r legitima lter agnatos qñ cō sistit vt. §. de legit. agna. tu. i. rñ.

l Ecere. testamentaria r datiuā fm. m.

m Licet minima. vt qz detur in arrogatōe: vt. §. e. §. i.

n Ad certū. idem si ad incertum tps. f. ad cōditionē: vt. §. e. §. sed r si. q. con ditio ad eē r ad nō esse se habere pōt. vt. j. de ver. ob. §. conditione.

o Desinunt autē. Qui remouent a tutela propter suspicionem: vt q i ppe tuum excusant tutores esse desinunt. b. d. arcti.

p Desinunt. excusant. f. in perpetuum. vt qz mutus. quod dicit vt. ff. de mino. l. verum. §. ex facto. nam si ad tps nō desinunt esse tutores: vt. j. de excu. tu. r cura. §. item qui reipublice.

q Inferius: vt. j. de suspic. tu. per to. r. j. de excusa. tuto. r cu. p. totum. Et no. q. eisdem modis finitur cura si quos habeant pupilli curatores: r eodem tempo re. vt. C. qñ tu. vel cu. esse de. l. i. adultorum vero curatores tñc finiuntur cum virilem vigorem compluerit minor. f. xv. an. vt. ff. de mi. l. fi. in fi. r. §. si. i. i. rñ. nisi ad certam causam: vel spēm fuerit dati. nam tunc finito negotio finitur officium: vt. §. si. i. §. fi. Item curatores aliorum: vt. j. ti. i. §. furiosi. r. §. s. mē tecaptis. tunc desinunt quando sanam mentem predictē persone recipiunt: vt. ff. de cu. fur. l. i. §. i. r. §. fi.

r De curatoribus. Finita tutela pupilli indigent curatorib⁹ id d ipsi s dicit.

s Aculi. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit de curatorib⁹ datis puberib⁹. Secundo de datis illis qui laborant aliquo morbo vel vitio. Tertio de curatorib⁹ datis pupillis. secunda ibi. furio si. tertia ibi. interdum. Item prima pars diuiditur in tres partes: Primo qua liter puberibus dantur curatores. Secundo quibus dantur. Tertio an inuitus quis cogatur curatorem accipere. secunda ibi. dantur. tertia ibi. Item inuiti. Et hoc dicit. curatores dantur adultis vsqz ad ad. xv. annuz cōpletū r ab illis magistratibus a quib⁹ tutores: nō autē testamento dant: Dati tñ pfirmant. In uito autem curator nō datur nisi ad litem. b. d. arcti.

t Xv. an. nisi impetrent a principe veniam etatis masculi. in. xv. an. femine in. xvij. an. vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. i. r. ii.

u Dantur autē. a magistratibus. i. a ptoze preside pōsule prefecto egypti: vt. ff. de tu. r cura. l. i. item a prefecto vrbis r a defen. cui. vel iuridico alexan drie: vt. §. de atil. tu. §. pe. alias fi. vt in auc. de defen. cui. §. nulla colla. iij. r. ff. de offi. pre. l. i. §. solent.

v Pretoris. f. in vrbe.

w Presidis. in prouincia.

x Item. accipiunt. secus in tutore: vt. ff. de tu. r cu. da. l. necnon. r de tutelis l. ii. r dixim⁹. §. de tute. §. est autē. Item videtur cōtra. ff. de mi. l. i. in fi. s. q. ibi dicit non committi eis adultis res suas bene gerentibus ante. xv. an. verum

est vt sint rata que sunt per eos: cōmittunt tñ vt hic. sed restituuntur vt ibi r. j. de acti. §. si quis agens.

y In litem. tunc eniz cogit. sed pupillus in litem non cogit: vt. ff. de tu te. l. qui hz. §. si pupillus. qd exone vt ibi.

z Curator. q. d. nō dubites de hoc l. aliis sit in tutore: vt. §. q. da. tu. pos. §. certe.

a Furiosi. Furiosi r prodigis licz maioribus datur a lege curato res agnati: illis deficien tibus a iudice dandus est curator. mentecap tis r alijs qui morbo p petuo laborant curator a iudice dandus est. hoc .d. arctinus.

b Furiosi. no. hos du os accipere curatozem a lege: alij oēs sunt da rui: vt caute hic colligi tur. r. j. priori. §. r. C. s epif. au. l. i. §. de creatio tionibus.

c Sed solent. f. agna tis deficientibus. uel nō habilibus cōstituis vt .C. de tu. r cu. fu. l. fi. §. sin autem.

d Inquisitione. r hoc rōne furoris vel demē tie. nisi iste persone sint minores. xv. an. r tñc rōne etatis tut. vel cu. accipiūt: vt. ff. de tutelis qui habet. §. qd autē. Item nisi sint in potesta te: vt. C. de curat. fur. l. fi. §. i.

e Dandi sūt. f. ab his quos modo in superio ri. §. diximus.

f Interdum. Situ tor pupilli non est idoneus: vel si ad tempus excusatur: datur pupillo et curator. b. d. arctinus.

g Idoneus. vel ratione paupertatis. vel quia non est industrius vt decet. fidelis tamē est r diligens. alias repelleretur proxius: vt. j. de sus pec. tu. §. penul. r. fi. r. C. de suspic. tu. l. pictatis. bene dico cu. r non tu. quoniam r cetera.

h Dari non potest. fallit hec regula i casibus .vi. vt si detur tutor lo co tutoris surdi: vel muti: vel furiosi: vt. ff. de tutelis. l. pe. item r si ha bet tutores ratione rerum vnins prouincie poterit habere aliū rōne rerū quas habet in alia. vt. ff. de excu. tu. l. propter litm alias. l. s. §. fi. r. C. in quibus cau. tu. ha. da. tu. l. fi. itez mater r anteq̄ nubat tutrix eritens alium petiit tutorem dari: vt in auc. de nup. §. si vero tutelaz coll. iij. sed ratio est quia abire nunc speratur: vt. C. cōmunia de leg. l. fi. §. ii. Item r quando ad tempus est relegatus vel excusatus. vel remotus. nā interiz tutor datur: vt. C. in qui. cau. tu. ha. l. pe. Item si quis tutor sit apud ho stes non ut seruus. sed vt legatus vel transfuga alius datur: ut. ff. de tute lis. l. si quis tutor. Item si reipublice causa absit potest alius dari vt. ff. tutelis. l. questum. r. ff. de suspic. tuto. l. iij. in. §. si quis affuturus. sed secunduz. §. p. in his omnibus casibus tutor p curatore accipitur. r hec regula non fallit. sed cum littera in omnibus supradictis legibus de tu tore facit mentionem ab ea non discedamus. vt. ff. de leg. iij. non aliter r. ff. de excu. l. i. §. igitur. sed que est ratio cum vbiqz dari possit curator habenti curatorem vel tutorem. sed non tutor potest dari habenti tutorē: rñ. q. tutor qui prius dabatur habebat plenam potestatem: vt. j. ti. ii. §. datus. r. §. de tutelis. §. i. r ita q. alium secum in eadem plenitudine ad mittere nō potest. sed non sic in curatore qui rebus datur: vt. C. de nup. l. in copulandis. vnde tutor auctoratur hereditati ad eundē: qd in cura tore pupilli non est: vt. ff. de app. l. cum in vna. §. tutor. sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores: vt. C. de diui. m. l. iij. rñ. illud est quando simul dantur. nam quedam sunt simul bene que non valent si fiant separatim: vt duorum reorum obligatio: vt. j. d duobus reis st. §. i.

i Item si in testamento. posuit exemplum de legitimo. nunc de datiuo r testamentario minus idoneo.

j Idoneus. i. sufficiens.

k Item. ad tempus excusantur. nam aliquis quandoqz in perpetuum quādoqz ad tempus vt patet per multa exempla. j. de excu. tuto. r cura. §. i. r quasi per totum titulum.

l Curatores. vel etiam tutores: vt. §. priori. §. i. dicit. f. prout iudici vi debitur: vt. C. in qui. cau. tu. ha. l. i. r. ii. Sed quid si tutor: pupillo non

fit an dari possit curator. rñ. sic: vt argu. a contrario sensu sumitur. ff. de tu. r. cu. da. ab. l. curator. qd est validum: vt. ff. de offi. eius cui man. est iuris. l. i. §. i.

Quod si pupillus sit infans vel absens r tutor infirmitate vel alia necessitate impediatur p̄ actor pupillo p̄stitui. b. d. aregnus.

Aduersa valitudi- ne. i. infirmitate q̄ voli tudini r sanitati contra ria est.

Necessitate. vt quia l̄go ipe absurus est vel sua maiora nego- cia h̄s p̄tractare vel alia- siles necessitates: vt. ff. de pu. l. filius. §. si. r. l. seq. r. l. p̄ l̄c. r. l. se. usq; ad. l. que oia. r nisi huiusmodi necessitas sit non potest fm̄ quodam vt. C. q̄ dari tu. vel cu. l. curator. r. l. curator. immo certe r si quecūq; alia sit iusta quoquo- modo: ut. ff. d̄ admi. tu. decreto. r. t̄c eadē sunt in curatore: vt. C. d̄ ap. si actor.

Abfit. si enim pre- sens sit r habet intelle- ctum etiam p̄curatores cum auctoritate tutoris facere potest: vt. C. de procura. l. neq; abfit. i. in ser mensibus.

Adit. si p̄tor: vel p̄ces vt sequit. r q̄ hic dicitur actor alias adiu- tor: dicitur vt. ff. d̄ tute.

l. solet. alias curator: vt. ff. de tu. r. cu. da. ab bis. l. in omnem. alias pro- curator: vt. C. de procura. l. neq; r no. hic varia nomina eorum qui alio- rum facta agunt vt actor. r hoc dictum est. Item tutor qui datur pupul- lis: vt. §. de tutelis. §. est autem. item curator qui datur adultis vel fu- riosis: vel similibus: vt. §. e. in princ. r. §. furiosi. r. §. sed r mentecap- tis. Item procurator qui aliena gerit negocia cum mandato: vt. ff. de procur. l. i. Item negotiorum gestor qui sine mandato gerit: vt. §. de ob. l. ex quasi contract. §. i. Item iconomus cui res ecclesiastica gubernan- da mandat ab episcopo cum consensu fratrum vt. C. de sacrosanc. ec- cle. l. iubemus. r. C. de episco. r. de. l. omnes. §. hic p̄culdubio. r nibilo- minus dicitur hypocensarius: vt in auc. quomō opoz. episco. §. non ali- ter. r. §. neque autem. r. §. si vero vt presertis. Item syndicus qui sic gre- ce dicit. latine singulari causā dicens: vt. ff. de mu. r. bo. l. munerū. §. defensores. qñq; in actor r syndicus pro codez ponunt: vt. ff. qd cuiusque vniuer. l. i. §. quibus. r. §. pe. r. l. uem eorum. §. actori. facit ad hoc. §. de auctoritate tu. vel cu. per totū. vel et̄ dic q̄ differunt vt ibi no. f. in. d. l. i. qd cuiusq; vniuer. r. r.

De satisfatione tu. vel cu. Diximus dandos tutores r curatores rō ne etatis ne tñ r̄c. accut.

Nam p̄rimo ponit qui teneantur satisfare r qui non. Secundo q̄ illi qui non teneantur satisfare: si satisfant preferantur confocijs in ad- ministracione. Tertio qui officiales teneantur de satisfatione non tracta- vel non idonea. Secunda ibi. Sed r si. Terna ibi. Sciendum. Itēz p̄- ma subdividitur in duas partes. Nam p̄rimo ponit regulam. Secdo du- as fallencias. Secunda ibi: sed hoc. r. b. inēdit. Tutoris r curatores te- nentur satisfare nisi fuerint testamentarij vel dativi ex inquisitione. hoc dicit. Aretinus.

Consumantur. in totum.

Diminuantur. pro parte.

Pretor. sic r pretor vt r p̄es puincie: vt. §. si. i. §. ii.

Satisfant. l. rez pu. sal. fo. vt diximus. §. de tutelis. §. i. f. cum fide- iussore: vt. ff. rem pu. sal. fo. l. quasi in pun. r. ff. de p̄cto. sti. l. pretore. r. ff. qui satisfda. co. l. i.

Perpetuum. i. gener. le: sic. C. de eden. l. edita. als pro ipe ponit: vt. ff. p̄ socio. l. i. r. j. de verb. ob. §. at si quis.

Approbata. idem in curatoribus in testamento datis licet curato- res non dentur in testamento: regulariter tamen si dati fuerint confir- mantur decreto p̄toris vel p̄cedis: vt. §. titu. p̄tor. §. ij. r tunc liber- rantur a satisfando vt tutores: vt hic r. ff. de confir. tu. l. si filio. r. l. in confirmando. r. l. se. r. l. vilitatem. secus in dato a matre: vt. ff. de con- firmat. tu. l. i. ad si. legis. alias. C. e. ti. l. i. §. quare secus: si q̄ firmus est consilium patris r non matris: vt argumentum. j. qui. ali. li. in. fi. i. Rñ. r. j. de iuri. §. i. r quod dicit in testa. idem in tutoribus in codi-

cillis datis dicam: vt. ff. de testa. mto. l. iij. r facit ad hoc. C. de epi. audi. §. crea- tionibus.

Item ex inquisitione. idest dari a iudice cum inquisitione: vt. §. de atil. tu- to. §. hoc iure.

Daonci. l. presumptione iuris. cōtra quā nō admittit p̄batio in contrarij sed si contra apparet tenetur ille qui dedit: vt. §. e. §. sciendū sed hoc fallit in curatore furio si qui satisfat si non habeat idoneam substantiam: licet sit cum inquisitione datus: vt. C. d̄ cu. fu. l. fi. r. §. si qd̄. r. §. si vero r d̄ ralis. §. i. de vel et̄ iura res oēs bene agere. i. non p̄ter mittere vtilia. r non facere mu- tilia vt ianc. vt hi qui ob. per- re mi. §. fin. col. vi. Si e go nec testamētarij nec dativi sa- tisfāt q̄ erūt illi q̄ satisfāt: rñ. legitimi nisi in casu. f. patro- nus. p̄ liberto: vt. ff. d̄ le. tu. l. legitimos. §. i. Itēz q̄m̄ offi non fuit cum iquisitōe: vt. C. de auc. p̄es. l. fi. r nisi satisfant non administrāt: vt. C. de tu. vel cu. q̄ satisf. nō. de. l. i. r. §. r fm̄ b̄ sunt quattuor genera tu- tor. f. testamentarij. rēz legitimi. itē dativi cū inquisitōe. itēz dativi sine inquisitōe: vt di- ctum est.

tutor satis offerēs p̄ponat ei vt r ipe sol⁹ administrat. Itaq; p̄ se nō pōt petere satisfationem a contu- tore suo vel concuratore sed offer- re debet: vel electionē concuratori det vel contutori suo: utrū velit sa- tis accipere vel satisfare. **Qd** si nemo eorum satis offerat: q̄dem ascriptū fuerit a testatore quis ge- rat: ille gerere debet. q̄ si nō fuerit ascriptū: quē maior⁹ pars elegerit ipse gerere debet ut edicto p̄tor- ris cauet. **Sciendū** ipi tutores dis- senserit circa eligēdū vel eos q̄ ge- rere dñt: p̄tor p̄ces suas interpone- re debet. **Idē** r i plurib⁹ ex inq- sitione datis p̄bandū est. i. ut maior⁹ ps eligere possit p̄ quē administratio fiet. **Sciendū** aut̄ est non solum tutores vel curatores pupillis vel adultis ceterisq; p̄sonis ex admi- nistracione rerū teneri: sed et̄ i eos q̄ satisfationē accipiūt subsidiaria actionē cē: que vltimū est: r̄ r̄ sidi- um possit afferre. **Subsidiaria**

lus gerit: quez testator elegerit vel maior pars eorum r si discordant cogentur a iudice concordare. b. d. Et dividitur in quatuor partes. **Primo** ponit q̄ con- tutor tenetur tutori satisfare vt in administracione p̄curatur. **Secundo** quid fiet si nullus ex contutoribus vult satis offerre de indemnitate. **Tertio** quid agen- dum cum tutores discordant in eligendo. **Quarto** extendit ad dativos dicitum in testamentarij. **Secunda** ibi. **Qd** si nemo. **Tertia** ibi. **si naues.** **Quarta** ibi. **Idē** r i pluribus. **Areti.**

Sed r si ex testāto. Si fuerint tutores testamento dati plures: vel ex inquisitione pōt vnus offerre satisfationes r solus administrare nisi et̄ iam alius voluerit satisfare. Si aut̄ nullus satisfat ille so-

lus gerit: quez testator elegerit vel maior pars eorum r si discordant cogentur a iudice concordare. b. d. Et dividitur in quatuor partes. **Primo** ponit q̄ con- tutor tenetur tutori satisfare vt in administracione p̄curatur. **Secundo** quid fiet si nullus ex contutoribus vult satis offerre de indemnitate. **Tertio** quid agen- dum cum tutores discordant in eligendo. **Quarto** extendit ad dativos dicitum in testamentarij. **Secunda** ibi. **Qd** si nemo. **Tertia** ibi. **si naues.** **Quarta** ibi. **Idē** r i pluribus. **Areti.**

Sed r si ex testō. duo ponit r vnus tñ nunc p̄sequitur. f. de testamēto- rio. sed in fi. §. dicit de alio. Item hic eadem in curatoribus pluribus locum d̄bit: vt. ff. de admi. tu. l. iij. §. qd̄ in tutoribus. Item quid in legitime: si. idem cum sit eadem ratio ne detur negotia per plures exercantur: vt. ff. de admi. tu. l. si plures. §. apparet ergo.

Itaq; vel satisfare. sic. j. de inuti. sti. §. alteri in fi. **Ascriptum.** i. in testō. vel aliter apparet eius voluntas euidenter: quia d̄- cit in satisfatione qd̄ preferri debet vt edicto q̄ si non fuerit ascriptus quē maior pars elegerit ille gerere debet.

Maior. v̄mōdo omnes velint per vnus administrare. als en̄m non cō- pellitur. sed oēs gerere p̄nt si velint: vt. ff. de admi. tu. si plures. §. si. r. l. vel in p̄es. Et no. hic arg. q̄ statim maiori p̄ti. sic. ff. de pactis. l. iurisq; §. 6. v. l. l. maiorem. r. l. p̄cedente. §. si. r. ff. de test. l. iij. §. si. ubi als numerus testam. r. arg. p̄tra. ff. de ser. rusti. p̄. l. per fundum. r. ff. d̄ia p̄. l. fi. **Et** edicto p̄toris. f. qd̄ non habemus.

Partes suas. i. se r officiales suce r milites iusticie. **Sed** cur nō committi- tur fortune: vt alias. C. cōmu. de le. l. fi. i. rñ. r. j. de lega. §. optionis. rñ. nō ita alterius factū. f. pupilli possunt fortune cōmittere: vt suum proprius. r con. oz. huc. ff. de le. l. i. l. huiusmodi. §. si. r. ff. de v̄struc. l. si cuius. §. sed si inter duos. or. cōtra in co. n. l. quonēs duobus. i. rñ.

Idem r i pluribus. per oia. vt. §. n̄ q̄ hic a testatore non potuit scribi qd̄ geret cum nihil dixerit de tutela. nam non darentur ex inquisitione si essent te- stamentarij: vt. §. de atil. tu. i. rñ.

Sciendum. Qui tenetur recipere satisfationem a tutore si non recipit vt minus idonee tenetur subsidiaria actione: que etiam transit contra heredes r potest tutor vel curator cogi satisfare etiam captis pignouibus. hoc dicit. **Et** di- viditur in quattuor partes. **Primo** ponit q̄ officialis conuenitur subsidiaria actione. **Secundo** quando r in quibus casibus tenetur. **Tertio** illam ad he- redes extendit. **Quarto** ponit nouum casum videlicet q̄ tutor cogitur satisfare. **Secunda** ibi subsidiaria. **Terna** ibi. **Que** quidem. **Quarta** ibi. **Quibus** cō- stitucionibus. **Areti.**

Ceterisq; vt furiosis r mentecaptis: vt. §. titulo. i. §. furiosi. r. §. sed r men- tecapns.

Accipiunt. vt magistratus qd̄ dicit vt dicitur. j. c. §. neq; aut̄.

Illamū eis. f. pupillis r similibus.

Subsidiaria. scilicet tutela. vtilis contra cum qui malum dederit tutorem. vel vtilis neg. gē. quando malum curatorem. nam eadem vtilis in magistra-

nam datur que in administratores directa datur et usure veniunt ut i pna: vt. ff. de magi. co. l. fi. r. C. e. l. pe. Subsidiaria autem dicitur penalis aptitudine. vt. l. aq. lie actio dicitur penalis aptitudine: vt. j. ad. l. aq. §. bis aut. nam nec illa semper penalis est nec hec semper in subsidium datur. qz qsqz agitur anteqz edueniantur omnes tutores vt colligitur ex his que dicunt in hac glo. circa fi. Quare ad horum euentiam distingue.

aut fuit unus tutor vel curator aut plures. pmo casu eduenit primus tu. vel cura. r postea magistratus vt hic: si vo plures r tunc aut oes gesserunt tu telaz aut curaz: aut nullus: aut alter tm. Pmo casu oes edueniuntur ante magistratus: vt ff. de admi. tu. l. lucius. §. pe. r de magistra. co. l. duo. in scdo idem: vt. ff. de admi. tu si plures. In tertio sbdistingue aut fuit subditia tutela administraio per iudicem vel testatores. aut no. Pmo cau p sua gestione gber tenetur r no p alterius r postea magistratus in subsidium vt. ff. de admi. tuto. l. lucius. §. pe. r. C. d. diui. tu. l. ii. §. in qtuor casibz vn9 p alterius parte tenetur: tm post magistratu. s. si tutores vt susppectrum remouendu no remouit vel tarde remouit vel remouendo iura pupilli prodidit: vel non erigit satisfationem rem pu. sal. fo. cum videret cu non soluendo: vt in. d. l. C. d. di. ui. tu. l. ij. r. ff. de admi. tu. l. lucius. §. pe. Secundo casu conuenitur pmo gerēs. secudo magistratus. tertio non gerens. nisi in dictis quattuor casibz. vbi puenit et qui no gessit ante magistratu: vt. C. de diui. tu. l. ij. r. ff. de admi. tu. l. et. r. l. emilius. i. fi. r. l. tutores.

De excusatione tutorum vel curatorum. Rubrica.

Excusantur autem tutores vel curatores varijs ex causis. **Plerumque** pro liberis sine i pte sua sint siue emancipati. **Si enim** tres liberos supstitit rome quis habeat

- a **Idonee** aduerbiu est: r fac ad hoc. ff. d. magi. co. l. i. §. sciendu. r. §. erigere
- b **Que** qdem. s. tutela actio subsidiaria vel ne. ge. vt diximus.
- c **Responsis**: vt. ff. de magistra. co. l. i. §. sciendu est. r. l. qd ad heredem.
- d **Exstitutionibus**: vt. C. de ma. con. l. ij. r in alijs grecis constitutionibus. s. aliter bns tenet qz dolo r culpa tm. aliter defunctus qui etiam de leui culpa tenet: vt. ff. de ma. con. l. non similiter.
- e **Quibus** constitutionibus. s. grecis.
- f **Lancant**. s. rem pu. saluaz fore.
- g **Coerceantur**. facit ad hoc. ff. de admi. tu. l. i. i. r. r de dam. infec. l. iij. §. iij. r. ff. de li. agno. si quis a li. §. si qz ex bis r. C. de suspic. tu. l. iij. r. ff. de ve. inspi. l. i. §. si quid ergo.
- h **Neque** vrbis. s. romane per excellentiam: vt. §. de iure na. §. sed quotiens. Item facit ad hunc. §. ff. de magistra. con. l. i. sed contra est. ff. de admi. tu. l. emilius. Sed distingue tria genera iudicium. quidam possunt dare tutorem r non erigere satisfationem de quibus hic loquitur. Alij r dare r erigere de quibus ibi dicit. Alij erigere r non satisfare vt tabelliones r aliquis miles iusticie cui talia committantur. r isti tenentur in subsidium: ut. §. de att. tu. §. penul. r. C. de magi. con. l. fi. Item estimatores patrimonij pupilloz pp quorum prauam estimationem iustores fideiussores accepti sunt: ut. ff. d. mag. con. l. i. §. diuus. qui erat dandi pro rei qualitate: ut. ff. de in ius no. l. i. r q satisfare co. l. fi. vo. §. i.

Dandi tm solent. als debent. sed isti nec debent nec soler ut diximus.

Excusatione tu. vel cu hic dicit qd. §. g. mo. tu. fi. §. fi. pmisit.

Excusatione tu. Quia. §. visum est de tutoribus r cu. uez quia bi uarijs ex causis excusari soler ideo merito subdit de excusa. tu. r cu. Por.

Excusantur totus iste titulus diuiditur in. xvi. partes. Pmo ponit qualiter quis excusetur a tutela pp numerum liberorum. Secunda ibi. Itē diuus. qualiter excusetur qui impeditur negocijs fiscalibus r reipublice. Tertia ibi. Et qui potestatem. qualiter quis excusetur pp potestatem r iurisdicitionem. Quarta ibi. Item propter. qualiter excusetur propter litem precedentem cum pupillo uel adulto. Quinta ibi. Item tria. qualiter excusetur propter numerum tutelaruz. Sexta ibi. Sed r propter. qualiter excusetur propter pauertatem. Septima ibi. Item propter aduersam. qualiter quis excusetur propter infirmitatem. Octaua ibi. Similiter. qualiter excusetur propter impiniam literarū. Nona ibi. Item si propter inimicitias. qualiter quis excusetur propter inimicitias. Decima ibi. Item is qui. qualiter quis excusetur pp controuersiaz status. Undecima ibi. Item maior. qualiter quis excusetur pp etatem. Duodecima ibi. Idem r i milite. qualiter excusetur propter militiam. Decimatercia ibi. Item rome. qualiter excusetur propter exercitium liberalium artium. Decima quarta ibi. qui autem. in quantum tempus potest qz se excusare. Decima quinta ibi. Qui tutelam. qualiter quis excusetur a cura pupilli sui uel uxoriz sue. Decima sexta ibi. Si quis autem. declarat qd falsa excusatio non prodest. Et prima pars hoc dicit. Tres liberi rome: r quattuor in italia r quinque in prouincijs prestant excusationem a tutela uel cura. adoptini uero non computan-

tur. nepotes uero in locum filij vocantur necliberi mortui computantur nisi pro republica decesserint. hoc. d. Et diuiditur in quinque partes. Pmo ponit quod plures r varie cause sunt quibus quis a tutela vel cura excusatur. Secundo ponit qualiter quis propter liberos excusatur. Tertio quot liberi habent excusare: seu propter quos liberos quis excusetur a tutela vel cura. Quarto fortificat dictum suum per si milem rōnem annectendo. Quinto declarat q liberi sunt illi qui prestant excusationē. Secūda ibi plerunqz. Quarta ibi exemplo. Quinta ibi sed adoptini. hoc dicit. Arctinus.

Liberos. superstitēs r incolumes: vt. ff. de vacan. mu. l. ij.

Emācipati. nisi pater filio emancipato curato: petatur: tunc eniz non excusatur a cura emancipati: vt. ff. e. am. cissimos. §. finali. vt dic q licz faciat contra stimulos naturales: tamen bene potest vt ibi innuitur.

Rome. hoc est in ciuitate romana r vsqz ad centesimum miliarium: vt. ff. de offi. pre. vt. l. i. als. iij. §. r vrbem.

Prouincijs quinque. sed nunquid ille prouincie que alias habent ius cni. italie. r hoc habebunt. rñ. non: quia illud ppter tributa concedit eis: vt. ff. de cen. l. i. r. l. fi.

Munerum. i. onerum ciuiliū vt decurionatus. scus si patrimonij: sit onus vt. ff. de va. mu. l. sextum. §. numerus. r. §. qui patrimonio rum. r. l. bis oneribus. i. respon. r. C. qui milita. non possunt. l. i. lib. r. Item secus in honoribus: vt. ff. de va. mu. l. iij. r. l. in honoribz. Item secus in oneribus que honori inherēt: vt. ff. de. va. mu. l. sextum. §. numerus.

Munus. publicum auctoritate: nam no iniuris: vt. C. de decur. l. nullus lib. r. r facit. ff. de verb. sig. pupillus. §. inuus. Sed cōtra. ff. eo. athlete. §. tutela. sed non est publicum munus vt ibi dicitur utilitate licz auctoritate sic: vt hic dicitur. sed utilitate publicum est secundario quia expedit reipubli. rē. vt. §. de his qui sunt sui vel alie. tu. §. fi. Itē cōtra. ff. eo. spadonem. §. qui accipit. r. l. non tm. §. non omnia. sed licz ibi generaliter remissionem publicorum munerum habuit: tamen ex generali remissione non continetur tutela vel cura fauore pupillorum r adultoz. sicut r alias de generali dicto qdam excipiuntur: vt. ff. de leg. iij. l. vrozem. §. felicissimo. r. ff. de procu. pōpo. i. rñ.

Non profunt. r hoc dico ad excusationem. sed bene acquirebant ei. s. patri adoptino: vt hic r. ff. de va. mu. l. sextū. §. adoptini. maxime hodie cū nihil ad patrē adoptiuū transeat: vt. §. de adopti. §. sed hodie.

Naturali. licz adoptiuo non pñt: vt. §. priori. i. rñ. r hz hoc pñta ibi dani: vel dic dati in adoptionem naturali patri. i. aao vel pauo.

Profunt. s. arroganti cū trāseant in familiam eius: vt. §. de adop. §. hodie in fi. §. r. §. se. r hz hoc fiet hic mentio illius noui iuris: r punctabis ibi naturali patri.

Item nepotes. patris. apparet qz eo mortuo tm profunt. eo autez uiuo non profunt vt hic cū dicit in locum patris rē. r. C. de his qui numero li. l. iij. li. r. Sed nūquid oēs loco vnus cōpatantur. rñ dēt qdā qz no. sed contradicunt leges expresse. nam loco vnus numerantur quotcunqz sunt vt in greca lege. ff. e. l. ii. §. quotcūqz. nā et in successione loco vnus cōputant: vt. j. de here. qd ab intest. §. cū filijs.

Non profunt. qz non sūt in pte sua: vt. §. de pa. po. §. fi. hec rō non est bona: vt. §. e. in prin. dicit enim de emancipato. vnde dicas non profunt auo materno: qz alij profunt: vt. C. d. mili. testa. l. fi.

Superstitēs. i. iuii.

Defuncti. idem r in non natis hz conceptis: qz quo ad hunc casū non sunt p natis: vt. ff. e. l. ii. §. qui aut in vetre.

Qui in acie. s. principie: vt. §. de adop. §. femine.

Per gloriam. no. mortuū uiuere per gloriaz. vt. ff. ad. l. aq. l. q. actione. §. si qz in colluctande. r cōtra quis fingatur mortu9 qui uiuit p vi tuperium. vt de portati: vt. ff. de pta tab. l. i. §. i. r. §. pe. m. fi. r. ff. d. dona. inter vi. r uro. l. cum hic. §. si donator. als. §. si seruus. vbi seruus uiuit r pro mortuo reputatur quo ad ius ciuile alias. ff. d. re. iur. qd attinet. r. l. seruitute.

Item diuus. Procurator fisci excusatur a tutela vel cura. Ar.

Semestribus .i. in sex mensibus quibus dabat operam studio. na alijs
sex mensibus dabant operam imperatores bello & studio. vt. ff. de orig.
i. l. ij. §. er his in prin. vltime charte. vel dic q noues erant libri in illis
sex mensib' edpositi qd in idē recidit.

Administrabat. qui dicitur pcurator filii. & facit ad huc. §. §. d. cur. §.
item in locum.

Trem biam. Ab
hinc est reipublice a tu
tela vel cura noua i to
tum excusatur & ab anti
qua aut durante absen
tia. h. d. aret.

Absint. vel abfuta
sunt vt. ff. de pcur. l.
fluiffa. §. fi.

Excusant. hoc pri
mū m. loq' quādo eo
existente in absentia rei
pu. ca' fuit datus tutor
vel curator: quo casu p
petuo excusatur si p. r.
annos militauerat vel
obpleuerat militie spa
nium & nō igno miniofe
missus est: als qui infra
quinquēniz missus est
puta qz infirmus nullā
habet excusatione: qui
post qnq; annos habet
annū: q post octo ānos
hēt biennium: q post. r.
habet triennium: qui post
vi. habz quadriennium
qui post. r. excusationē
perpetuā hz vt dictū est
r. ff. e. hz si milites. §.
primo & secundo & ter
tio & quarto & quinto. r.
§. q' q' r' q' ad. §. quā
quidam in necessarios.

Excusantur. si hoc
postulauerint prius. &
etiam alium actores vt
curatorem petierint als
non vt. C. si tu. reipub. cau. l. i. r. ff. de admi. tu. tutores. §. qui se.

Et qui. Habes publicā potestatez a tutela noua hz excusationē sed
nō in tā suscepta. h. d. areti.

Potestatem. vt qz sit prefectus vigilū vel annone: vt. ff. co. l. admi
nistrates. & similes qui potestates vocatur: vt. C. de mo. mul. cos. fecus
si sit circa lat' principis. ceptā. n. nō obpleuit: ut. ff. e. l. iurisperitos.

Sed suscepta: vt. §. p. i. §.

Item propter litē. Propter litē quā quis habet cū pupillo ne
mo excusatur a tutela nisi sit oīus vel maioris partis bonoz. h. d. areti.

Item propter litē nisi forte. Imo & sine forte vel etiā si de maiori par
te bonoz pupilli sit causa: vt. ff. e. l. propter litē. i. m. & facit. C. e. si vt al
legas. r. §. de aucto. tu. §. fi. r. C. qui da. tu. possunt. l. creditoris. sed ho
die non pōt creditor vel debitor esse tutor: ut in autē. vt bi qui ob. per. res
mi. §. i. col. vi.

Item propter litē. Ipsi pupillo a patre delata vel a quocūq; nō curo. pro
pter magnitudinē enīz litis ponit de hereditate.

Item tria onera. Tres tutela onerosē diuicioruz patrioioz nō affectate
tandem presāt vacationē q' diu durat. h. d. areti.

Item tria onera. no. q' dicit onera. quattuor. n. possēt habere tute
las que sibi excusationem non darēt si sint leues vel leuissime: vt hic. Itē
no. q' dicit tria onera: tres enim possēt habere & tamē pro vna compu
tantur puta fratnā vt sequit. nō enī numerus pupilloz plures tutelas fa
cit. sed patrioioioz separatio: vt. ff. co. tria. r. l. si is. Itē qd dicit nō af
fectate no. nā si dedisset operam & sic affectasset eas habere. argumentuz
ff. si quis cau. l. ij. §. fi. non prodesset qz non viderentur onerosē: vt &
alias qui data opera reipubli. causa abest: vt. ff. ex quibus cau. ma. l.
qui data. & facit. ff. si q' cau. l. ii. §. si tamen. r. ff. ad. l. cor. de sal. vrori.
§. i. Itē bec tria onera in domo vna esse sufficit: vt si pater vel filius ge
rat omnes computentur sed non excusantur: nec ad alium tutorem te
neantur: vt. ff. co. l. dicimus. §. fi. ff. de ritu nup. si quis tutor. Item ho
norarius hoc nomine non computatur: vt. ff. co. l. spadonem. §. si ciuita
tis. r. l. si quis tutor.

Sed & propter paupertatem. Qui probant se esse ita paupe
res q' tutela vel cure superesse non possunt excusantur ab eis. hoc dicit.
Arennus.

Imparem. i. si non habeat tātum in bonis quantum & pupill' cui da
tur tutor: vt hic. r. ff. e. l. paupertas. als autem dicitur pauper qui non
habet quinquaginta aureos in bonis: vt. ff. de accu. nonnulli. vel dic

verius cum esse hic pauperem & imparē oneri qui sic laboribus est implicitus
propter paupertatem vt tutela superesse non possit: cum forte in agro tota die
esse oporteat. nec enim placet prima expositio: cum hoc munus magis obsequio
persone q' in aliqua erogatione consistat. vnde paupertas talis non nocet
dummodo possit superesse tutela: vt. ff. de muneribus & honori. cura. §. inopes.
r. §. si. i. §. fi.

Docere. i. probare.

Item propter aduersas. Infirmas excusationem pre
stat a tutela vel cura. hoc dicit.
Arennus.

Aduersam. vt est surdus
vel mutus vel pceptua vali
tudine detentus: vt. C. q' mor.
se ex. l. i. qui morbus prout ve
rauerit excusat. sed furor non
excusat. sed interim curator da
tur fm Jo. ut. ff. co. l. non so
lum. §. fi. & se. duabus. ll. usq;
ad. §. sunt autem. Sed qui
dam ex supradictis etiam si ue
lint non admittuntur: vt sur
dus & mutus: vt. ff. de tutelis
l. i. §. penul. r. §. fi. quare dic
quantum ad eos q' improprie
ponitur excusatio: vt. §. eodem
§. minores.

Similiter. Homo sim
plex & ignarus litterarum ha
bet a tutela excusationem. hoc
dicit. Arennus.

Nesciunt. hoc si simplices
sunt vel rudes. aliud si sunt sa
gaces in negocijs. tunc. n. non
excusantur vt subijct' quis r.
vt. ff. co. athlete. §. penul. r. fi.
No. litteratus ad aliq' admitti
ad que non recipitur illiterat'
vt. C. de postu. l. ij. & in auc.
de iudi. col. vi. Et no. melio
ris conditionis esse sapientem
q' stultum.

Item si propter. Datus
tutor in testamēto propter ini
micitias excusationem habet. qui vero promisit administrare excusationem per
dit. hoc dicit. aret.

Item si propter. vt quia sic dicitur ideo cum do tutorem vt debitis suppo
natur & a pupillo veretur. & no. q' tribus casibus excusat inimicitia: vt quando
ideo dedit vt dictum est hic. Item & quādo interuenit post testamētum. Item
secundum quosdam etiam quando ante testamētum si tamen fuit capitale cer
tamen. in quarto casu non vt si ante testamētum facta fuit. & non capitalis
quia videtur remississe ex quo in testamēto dedit tutorem: vt. ff. e. athlete. §. dat
remissionem. prout est ibi in littera post: vt. §. e. §. inimicitie.

Promiserant. h' als habent excusationem: vt hic r. ff. de te. tu. ex senten
tia in fi. & hoc vbi promisit vel sic se iactauit. Quid autem si in testamento se tu
torem scripsit: rñ. non erit tutor nisi vel euidenter idoneus appareat: vel pa
ter eum confirmauerit: vt in dicta. l. ex sententia. r. ff. ad. l. come. de fal. vrori.
§. i.

Nō esse. Et eo q' quis non cognoscit patrē pupilli nō excusat a tute. aret.

Ignotus. sed is excusat q' ibi domicilium nō hz vbi datus est: vt. ff. e. l. fi i fi.

Item propter. Inimicitie capitales si reconciliatio non sit secuta presāt
vacationē a tutela: & q' passus fuit p'ouersiam status a patre pupilli habet va
cationē. h. d. areti.

Si capitales. capitales accipe. vel quia accusabat cū de aliquo crimie quod
ingerebat penā capitis. i. status: vel qz insidiabat morti ipsius fm azo. r. no. h
fieri aliquid rōne inimicitie quod nō fieri alias. sic. ff. de arbi. nō distinguem'. §
cum quidam: r. l. h' aut: r. ff. de libe. cau. si pariter. nam inimicus iudex cē non
pōt: vt. ff. de pcur. l. fluiffa. §. fi. r. l. vel exilio.

Tutela. uel datua vel legitia. si autēz testamētaria. dic vt. §. i. gl. vt qz r.
Item. a pupillorum. vt qz p' pupilloz q' qz dicit hūc quem dat mō tutore su
uz seruū fuisse vel libertū. Itē. n. sunt qōnes de statu: vt. §. de act. §. p' iudicia
les. Et est rō qz mortis accusat: di bec qd similat: ut. ff. qd me. ca. isti. §. i. Idē
est contra si hic mouet qōne status ipsio pupillis: ut. ff. co. athlete. §. amplius.

Item maior. Maior septuaginta ānis a tutela se excusat. minor viginti
quinq; volens nō admittitur. Idē in milite militante. h. d. areti.

Item maior septuaginta. i. tā cōpletis: vt. ff. de iu. imuni. l. iij. & ad trebel.
q' filium & filia. §. i. als nō esset maior: vt. ff. de mi. l. iij. §. minorem. h' in alio p
sonali publico munere statuitur tps. ly. als. r. an. vt. C. q' eta. se ex. l. fina. li. r.
Et no. rōne senectutis aliqua fieri que als non fierent: vt h' r. ff. de iu. imuni. l.
semp. i. m. r. C. de postu. puidendū.

Minores aut. sed in larga significatiōe etiā q' phibent excusantur: vt. ff.
de post. l. i. §. initium. r. §. co. §. pe. & facit ad bec. ff. de re iudi. l. eius est nolle.

Sciendum Totus iste ti. dividit principalit in qnqz ptes. Primo ponit unde habuit eorum crimen suspecti. Secundo qui pnt de suspecto cognoscere. Tertio qui pnt fieri suspecti. Quarto qui pnt accusare tutorem de suspecto. Quinto quibus causis quis sit suspectus: et si accusatur de suspecto quid sequetur. Scda ibi. datum. Tertia ibi: ostendimus. Quarta ibi: pns. Quinta ibi. Suspectus est aut

Et. b. d. Crimen suspecti descendit ex crimine. l. ij. tabularu. Et pretor romae et praeses in provincia de eo cognoscit: et q liber tutor potest de suspecto accusari et psonas dnmmodo ei fama pferretur secus in alhs. b. d. vsqz ad. s. pns. Areti.

Suspecti crimen. i. huius criminis accusatio. l. de suspecto. ut simplicius crimen suspecti idest suspicionis.

Et lege. ex quo est legitimu crimē nūqd in scribit q accusabit? rñ. potest dicit q sic vt. ff. de pua. delict. in fi. de mu. et bo. rescripto. s. si quis. alij ptra. vt. ff. e. l. iij. s. preterea. Sed illud potest scelligi qñ sine accusatore pcedit. Aliud est si cum accusatore ut dicitur est. s. Sed que erit hic pena tallionis cur accusator nō sit tur? vt fmovent? rñ. infamia vt. j. e. s. suspectus. Et q qñqz erat puniendus ultra remotionem. ut. j. eo. s. s. si qz praesens.

Rome. sic in autē. de defen. civi. s. non habentem colf. iij.

Pretori. et illi cui a pretore man data est iurisdicō. ut. ff. e. l. i. s. ij. Sed dicunt quidam qñ ad cognitionem non qñtum ad remotionem dicunt tñ esse speciale in legato a pconsule: ut ipse possit remoueri non sic in legato a pside: sed cognoscere tñ potest.

Presidibus. sub h vocabulo cōtinet pconsul. ut. ff. de offi. pre. l. i.

Et legato. i. delegato. a pconsule. sed hic nō habet ordinariam iurisdictionem: ergo remouere non potest: ut. ff. ad tur. l. i. s. suspecti: que est cōtra. sed dicunt quidam nomen presidis ibi generale esse vt etiam hunc de legatum et sic etiam oēm delegatum cōprehendat. ff. de offi. pre. l. i. sed verius est in hoc legato duo esse spalia: vnum est vt de hoc crimine possit cognoscere et diffinire ut hic et. ff. eo. l. i. s. cui autem. et. ff. de offi. cui man. est iurisdicō. l. cognitio. Item et aliud vt de oī crimine cognoscat: licz non pronunciet. ut. ff. de offi. procon. solent. restat ergo vt p alium delegatum hoc fieri non possit nisi per istum et pretoris ut proxime dicit.

Ostendimus. ut. s. proxi. et. ff. de suspec. tuto. l. i. s. ostendimus.

Tutores. i. oīs generis tutores siue sunt testamentarij: siue datui siue legitimi. non autem oēs. i. boni et mali: quia boni etiā si pauperes sint non remouentur ut. j. eo. s. vlti. ponit ergo genera singulorum tutoruz et non singula sub generibus posita seu singula generum: sic et als. s. qui mo. tu. fini. s. sed et capitis. et. j. de fideiuf. in prin. et. ff. de pecu. q tubero nis. s. peculium. et. ff. de iusti. et. in. l. i. s. ius naturalis. Sed nunquid cadē seruantur in quolibet alio curatore puta furiosi ut prodigi? rñ. sic. vt. ff. eo. l. iij. s. non tñ. et. s. sed et quis.

Alterius. puta. datui.

Dicendum. s. et possit accusari: et remoueri: sed certe immo videtur debere et curator adiungi tam patrono: qñ cullibet legitimo non autēz remoueri: vt. ff. eo. l. si tutor. que est huic contra. rñ. illud est consilium non pceptum sic et alias. C. de nup. l. vidue.

Parendum. sed qualiter parcentur cum condemnatus ob dolum statim fit infamis. ut. j. eo. s. suspectus autem: rñ. quia causa non exprimeretur in sentētia. vt. ff. eo. he enim cause. in pn. i. respon.

Consequens. Quilibet admittitur ad accusandum tutorem de suspecto etiam mulier si et pietate pupilli mouetur als secus. Itē i pberes non possunt: sed pberes sic. b. d. Areti.

Publicam. ideo dicit quasi quia non cullibet indistincte de ea accusare permittitur: ut statim probatur publica aut dicitur quasi populica. i. cullibet de populo cōpetēs. ut. j. de publi. iudi. s. i. accusatus.

Procedunt. etiaz impudice. et fa. ad hoc. C. eo. pietatis. s. fina. et. ff. eo. l. i. s. consequens et. ff. de procur. l. feminis. Sed contra. ff. de re iudic. l. iij. cum suis concordantijs So. hic est speciale. Itē in eo q dicit matrem admitti est contra. ff. de in litem iuran. videamus. s. sed nec sed certe si iuraret in litem pro filio plus matri cōmitteret qz quasi cēt iudex q

si filij noie accusaret cum magis si iudicis arbitrio vtrum sit suspectus iudicandus vel non. sed non sic sacramentum est in arbitrio iudicis maxime iure nouo fm q non refrenatur fm quosdam postq est prestitum: vt in autentica de iur. i. s. qz. coll. vj. uellicz postea taretur raro nel parum minuit de eo qz iurauit.

Per pensam. i. magnam.

ate ad hoc procedunt: vtputa mater nutritqz et auia pnt. potest et soror s; et si q alia mulier fuerit cui? pitor pensam? pietate itellerit non ferus vēcundia egrediētis? s; pietate productā nō cōtinere? iniuriāz pupillor: admittit eā ad accusationē.

Impuberes non pnt tutores suos suspectos postulare: pberes autē curatores ex cōsilio necessario rñ? suspectos pnt arguē: et ita diu? seuerus et antonius rescripserunt.

Suspectus est at q non ex fide? tutelā gerit s; soluendo sit vt iulianus quoqz rescripsit. s; ante qz incipiant tutelāz gerere tutor posse eū quasi suspectū remouere. Idē iulianus scripsit et fm eum constitutum est.

Suspectus autem remotus siquidem remotus ob dolum? famosus? est: si ob culpā? non eque? **S**i quis autem suspect? postulatur quod? conditio finiatur interdici ei administratō vt **P**apiniano visum est **S**ed? si suspecti

Egredientis. qd scē calsur nā. vt. ff. de postu. l. i. s. secū.

Continet. subaudi posse.

Eam. s. feminā.

Impuberes. necessarios i. parentum. et facit. ff. de in lit. iur. l. videamus. s. adolefcens.

Suspectus est autē. Qui non administrat bonā fide. licet als sit soluendo potest vt suspectus remoueri hoc dicit Areti.

Suspectus. sic. j. eo. s. notissime.

Et fide. s. bona.

Remouere. quia forte i als is tutelis male sit versatus. vt. ff. eo. l. iij. in. s. si matem. et dic remouere sed non accusare. vt. ff. eo. l. be. enim i fi. que huic est contra. vel ibi nō possunt accusari suspecti ex verbis. l. xij. tab. sed ex sententia sic vt hic dicitur: uel dic q an q gerat ex dolo tñ accusatur suspectus. vt. C. e. l. iij. pro culpa non. et qd dicitur in. v. l. be. enim. hoc verum est qd do ob ignaniam fecerunt idest administrauerunt postq? q ceperit gerere et propter dolum et propter culpam potest accu-

sari suspectus. ut. j. proxi.

Suspectus autē. Remotus propter dolum est infamis: propter culpaz non. b. d. Aretinus.

O b dolum. expressum in sententia: puta sic: remoueo te quia in dolo tali fui sti.

Famosus. excepto patrono. vt. s. eo. s. ostendimus in fi. s. et. ff. eo. l. i. s. ostendimus. Sed quid si remouetur simpliciter non expresso dolo. vel culpa videtur qz semper remaneat integre fame: vt. ff. eo. l. iij. et. l. be. s. quid ergo: potest tamen distingui vtrum accusatus fuerit ob dolum an ob culpam: aut ob vtrumqz in primo sit famosus: in secundo non eque: in tertio intelligitur semper ob culpā nisi in contrarium probetur: pene enim non sunt augende sed d molien de: vt. ff. de pe. l. pe. et. ff. de excep. rei iudi. l. si et testamento. et. ff. de li. et postu. l. cum quidam. et. ff. eo. l. iij. l. iij. et. rñ.

O b culpam. s. leuem uel leuissimam. secus si pp latam. qz tñc vt infamis. vt. ff. e. l. i. pberibus. s. si frans. et est rō: qz dolo pparat. vt. ff. si mētor sal. mo. dicitur. l. i. s. bec actio et. ff. de precar. l. qñtum. s. cū quoqz. et. ff. de positi. l. q nerua nisi in duobus casibus. pms est in criminibus publicis. ut. ff. ad. l. cor. de sicca. l. in lege. Scda in sacri datione in litē vt. ff. s. in litē iur. l. in actionib; . s. s; iudex in fi. bis. n. casibus lata culpa dolo nō cōparatur: uel dic fm ayo. de lata et intelligi: ut sicut in perditione psonē dolo non cōparatur: ut dicitur est: sic in perditione fame nō fiat infamis. nec ob. d. l. ff. eo. i. pberibus: qz de dolo intelligitur: uel dic vt. j. statim dicam in glo. j. non similiter in fi.

Non eque. i. non similiter sit famosus dānatus ob culpā leuem sicut ille qui remouetur ob dolum fit infamis tñ de facto sicut et als qz fit famosus de facto solo vt in conditionibus et turpi cā descendētib; . vt. ff. de actio. et obli. l. cessat. Item in interdiciis et famosa simili cā venientibus. vt. ff. de vi et vi ar. l. neque unde vi: sed videtur qz et culpa leui quis fit infamis. vt. ff. de his qui no. infam. l. liberorum. s. notatur. que est huic contra in eo qz ibi dicit ignorantia; iuris si excusare ab infamia. Sed certe potest dici qz iur. ignorantia sit lata culpa. qd sic probo quia oēs debent scire iura exceptis paucis. s. mulieribus minoribus. et milibus. ut. ff. de iuris et fac. igno. l. regula. C. s. leg. et con. l. legea. et. C. s. iur. et fac. igno. l. constitutiones. ergo si quis ignorat est in culpa lata cum culpa lata sit id ignorare qd omnes sciunt. ut. ff. de uerbo. signi. l. late culpe. non est ergo mirum si est infamis. ut. ff. eo. l. i. pberibus. s. si. vel verius fm ayo. lata culpa non infamam per sniam dānatum: sed ipso facto sic si est tale factum. ut in. v. l. liberorum. s. notatur. et sic sunt tres casus vbi lata culpa non comparat dolo. vnu hic duo in glo. superiori que incipit. s. leuem. et.

Si quis autem? pendente accusatione de suspecto interdicitur accusato administratio: qui si decesserit extinguatur accusatio. b. d. Areti.

Si quis autem. interdicitur. arg. vt donec prelatas accusatur qz nō debeat ad ministrare ecclesiastica bona et facit ad hoc. C. de sen. pas. l. fi. et. ff. eo. i. pberibus? et. C. eo. l. cum quem vt suspect. et. ff. de sol. qz si forte. s. i.

Quoad. i. donec.

Sed si. suspecta. i. incepta.

a Decefferit. accusacione pendente.

b Extinguitur. qz non nisi vt ab ea remoueat interdicatur: sed ex quo motu no est de remotus est. qd hic dicitur si tutela morte tutoris finiat: idem est si quocunq; alio modo finita tutela sit. vt. ff. eo. l. pe. §. pe.

c Si quis tutor. Si tutor lantat ne pupillo per iudicem decernatur alimen- ta in possessionem bonorum misso r dato curatore vt suspec- tus remouetur hoc dicit. Arre- tinus.

c Si quis tutor. decernantur scz p iudicem. ac.

d Ut in possessionem. sed r multa indici poterit. vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si arbi. ff. eo. l. puerib. §. si.

e Cuius. als est tutoris in ter tu als non est: sed tamen sub auditur. vt. ff. eo. l. impuberi bus. sed alij dicunt eius. f. pu- pilli vt ita administratio tuto- ri auferatur.

f Admittatur. causa custodie no vt ex eis alatur: sed vt cau- tum sit pupillo si male gessit tutor: sed de suo: vt. ff. vbi pu. edu. debe. l. si. in fi.

g Sed si quis presens. Tutor presens qui per men- dacium denegat alimenta pu- pilli posse decerni remittitur ad prefectum puniendus. Idem in eo qui per pecuniam tute- lam acquisiuit. Et idem in li- berto qui male administrat. hoc dicit Arretinus.

g Si quis presens. f. tutor. **b** Decerni. puta si negat alimenta posse decerni. i. vari: r qd sequitur si hoc per men- dacium r. sit de responsione.

i Mendacium. quid si non dicat per mendacium: immo verum dicat. num- quid de suo alere tenetur: rñ. non. ut. ff. vbi pu. edu. de. l. iij. §. fi.

k Remittendum. sed non remouendum. vt. ff. eo. l. tutor. §. tu.

l Placuit. hoc ideo: qz maior pena imponetur q̄ remotio: vt. ff. de offi. pre. vt. l. i. §. item solent.

m Remittitur. f. puniendus extra ordinem. ut. ff. de tutel. l. in eos. Et no. hic arg. contra eos doctores qui pecunia data sibi acquirunt scholares. ut. ff. de offi. pre. vt. l. i. §. ite solent. r in autē. vt ea que dicuntur insinuata. §. i. coll. v.

n Remittitur. ob hoc etiam vt ingratus accusari potest: vt. C. de lib. r eorum liber. liberti. r facit. C. eo. l. i. r. iij. alle. ff. eo. libertus.

o Nouissime. Qui fraudulenter tutelam gerit lz satisfacionem de indemni- tate offerat tamen vt suspectus remouetur. Item mali mores r non paupertas sola faciunt tutorem suspectum. b. d. Arret.

o Nouissime. i. in vltima parte huius titu. sic. ff. de instit. l. nouissime. naz r ibi in vltima parte tractatus sui vlpianus ponit nouissime.

p Crassandi. i. animadi: ad delinquēduz sic. ff. de penis. l. capitaliū. §. crassa- tores. inde crasso: crassaris. i. tutor ad malum.

q Prestat. facit. ff. eo. l. suspectus. r. l. qz satisfatio. r faciunt in ar. ad q̄nem- talem si emi librum: r anteq̄ solvam p̄ciū reperiam alienū uel vitiosum q̄ non tencar soluere precium: qz expedit potius non soluere q̄ cautionem d̄ reddendo in causam euictionis vel vitij recipere: quibus consonat. ff. de compen. l. iij. als iit. Preterea lex dicit q̄ non debet quis se committere fragilitati cautionis. ff. ad treb. l. cogi. §. idem querit. r. C. in qui. cau. in integ. re. l. fi. r. C. qñ vnicuiqz lice at. l. iij. als. i.

r Suspectus. nā tutorē suspectū si facultates pue lz fraudulēta vel callida cōuer- satio in rebus pupillaribz comedat. i. probat. heres vō solis facultatibz p̄uis su- spectus hētur creditoribus: vt hic r. ff. de pui. credi. l. si creditores.

s Remouēduz non est. immo videt q̄ sic. vt. C. de tu. r cu. q̄ satisfda. l. iij. q̄ est huic contra solu. ibi non repellit propter paupertatem. sed qz non satisfdabat: hic autē non satisfdedit. possit tamē iste se excusare qd dic vt diu. §. ti. i. in. §. sed r pro- pter paupertatem. Est tamen huic curator adiungendz. vt. §. de cur. §. interdū r. C. eo. pietatis. r. C. b̄ peri. tu. l. j.

Explicit liber primus.
Incipit secundus.

De rerum diuisione. Et quo dictum est de personis sequitur de rebus vt pro- misit. §. de iure nā. gen. r a. §. fi. d̄ quibus dicit vsqz ad ti. de ob. r in hoc medio dicitur qualiter acquiruntur res iure naturali. vt. §. singulorum vsqz ad ti. de vltica. Item qualiter iure ciui. vt ab inde in antea. Item qualiter iure singulari vt vsqz ad titu. de testa. Item qualiter per vniuersitatem: vt ex testa- mento vel intestato vel simili modo: vt a titu. de testa. vsqz ad titu. de obligationibus.

Superiore. Iste titulus diuiditur principaliter in duas partes.

Primo continuat istum librum ad precedentem. Secundo incipit tra- ctatum. Secunda ibi: **Modo** videamus. Ite ista scēda subdividitur principaliter in duas partes. nam **Primo** ponit de rebus communibus iure naturali de publicis: r de his que sunt vniuersitatis: r de his que tu nullius bonis sunt. Et omnia ista per exempla clarificat. Secun- do ponit qualiter res acquirantur de iuregen- riam r efficiantur pri- uatorum. Secunda ibi **Singulorum** autem. Et illa secunda subdivi- dētur loco suo. Redeo ad primam que subdivi- uiditur in quattuor par- tes. nam **Primo** po- nit exempla de vniuer- sibus. **Secundo** de pu- blicis. **Tertio** de his q̄ ff vniuersitatis. **Quar- to** de his que nullius sunt. **Secunda** ibi: **Stu- mia**. **Tertia** ibi: **vniuer- sitatis**. **Quarta** ibi: **null- lius autem**. Et quelibet istarum postea subdivi- dētur. Et qz p̄ncipuz huius tituli ponit conti- nuacionem: r distincio- nes id nō sūmaf. **Arre- tu** **Superiore**. de iure personaraz ab illo titu. de iure p̄sonarū vsqz ad hunc.

toris propositum maliuolum non mutat. **Sz** diutius crassandi in re familiari facultate prestat. **C** Su- spectū. n. cū putam⁹ q moribus ta- lis est vt suspectus sit. enim vō tu- tor vel curator quanuis pauper sit fidelis tamen r diligens remouen- dus non est quasi suspectus.

Explicit liber primus.

Incipit secundus.

De rerum diuisione.

Superiore libro de iure p- sonarum exposuimus. **Modo** videamus de rebus que in nostro patri- monio vel extra patrimoniu no- strum habentur. **Quedam** enim naturali iure communia sunt om- nium: quedā publica: quedā vni- uersitatis: quedā nullius: pleraqz singulorū. que ex varijs causis cui- qz acquirūtur sicut ex subiectis ap- parebit. **Et** quidem naturali iu- re cōia sunt omnium bec: aer. aqua p̄fluēs: r mare r per hoc littora maris. **Nemo** igit ad littus maris

3 Ad extra. f. aptitudine. qz non sūt apte vt sint i patrimonio. vt sūt res sacre vel religiose. vt. §. co. §. nulli. interdū tamē dicit res sūt i patri- monio: vt si ab hostibus capte sint vt. ff. de reli. l. cū loca.

a Habentur. talis diuisio hic sumitur. rez. n. alie sunt in patrimonio: alie extra que vt insufficientes. nam quedam sūt nec in patrimonio nec ex vt seruitutes. vt. ff. de vsufruc. le. l. i. cōtra. sed rñ. dicit hic pueris loq sim- pliciter. nam quedam pro docendis pueris dicitur que als non diceren- tur. vt. ff. de ac. r obli. l. obligationum in fi. qd non est vcrisimile q̄ pro- pter pueros male loq̄tur. vnde nō placet. **Alij** dicūt hic de corporalibus rebus loqui qd est falsum qd colligitur ex continuacione huius ti. ad qua- tuor sequentes. **Pos** dicimus seruitutes esse in bonis cum earuz noie aga- mus r recipiamus. vt. ff. de acquirē. re. do. rem. et. l. statuas. qd au- tem in. d. l. dicit cas esse in bonis vel extra dicit ideo qz per se non censentur: vt est possessio tigni in domo politi qz non intelligitur tigni vum da- rat dom⁹ per se. vt. ff. de vsuca. cū q.

b Quedam. hic fit alia diuisio.

c Communia sunt. non tamen agitur cōmuni di. fm **Pla.**

d Omnium. f. vsu non proprietate: vt dicit. §. eo. §. r qdem.

e Quedam publica. i. qñ populica. f. omnium populorū. vt. §. titu. i. §. consequens. r. §. eo. §. flumina. als dicit publicū qd est huic populi vel illi us tñ. vt camp⁹ marti. vt. C. de sacrosan. ecclē. l. fi. r hoc dicit magis vniuersitas.

f Vniuersitatis. vt. §. eo. §. vniuersitatis.

g Nullius. vt. §. eodem nullius.

h Que ex varijs. f. q̄ sūt singulorū nec. n. ad superiora referē.

i Ex subiectis. §. eo. §. singulorū vsqz ad fi. tituli.

Et quidem. Ite q̄ scribitur hic sūt cōmunia omnium r ideo ad lit- tus maris accedi potest vūmodo abstineat a villis r locis ibi positis. hoc dicit. r diuidi in quattuor partes. **Primo** ponit dictum. **Secundo** ex vi- cio infert. **Tertio** illationem restringit. **Quarto** rationē restrictionis as- signat. **Secunda** ibi nemo. **Tertia** ibi. dū tamen. **Quarta** ibi: quia non sūt. Arretin⁹.

k Naturali iur. i. iuregē. qd ē naturali rōne inductū vt. ff. de iusti. r iur- oēs. §. qd qd. d̄ quo hic loq̄. vt. §. eo. §. singulorū. r in fine hui⁹. §. nam iur naturali primeuo ē alia esset cōmunia.

l Communia. nō tñ agit cōi di. fm **Pla.** nisi postq̄ facta fuerit occupatiū r qd dicit oium. f. vsu non proprietate vt predicti.

m Profluēs. i. d̄ celo cadēs.

n Et mar. sic. ff. de iniurijs. l. iniuriarū. §. si qz prohibeat.

o Et per hoc. idē per consequens cū sit accessio maris. argumen. §. eo. §. si tamen. **Sed**. ff. contra ne quid in loco pub. littora. vbi dicit litto- ra esse populi romani. sed illud est verum quo ad iurisdictionem. vere